

*Mannen over
partnergeweld
en vaderschap*

Een exploratief onderzoek

Katinka D. Lünemann
Niels Hermens
Wouter Roeleveld

Mannen over partnergeweld en vaderschap

Een exploratief onderzoek

Katinka D. Lünemann
Niels Hermens
Wouter Roeleveld

Met medewerking van:
Sietske Dijkstra
Ibrahim Yerden

Januari 2012

Voorwoord

‘De jeugd kleurt het leven als volwassene’, aldus start het derde hoofdstuk van dit rapport. Wie van mening is dat huiselijk geweld als maatschappelijk probleem binnen een generatie opgelost kan worden, wordt van harte uitgenodigd dit rapport te lezen. Hierin wordt eens te meer duidelijk dat we als samenleving voor een enorme opgave staan, wanneer we geweld in gezinnen willen stoppen en de overdracht van generatie op generatie willen voorkomen.

Intergenerationele overdracht van geweld in gezinnen is niet los te zien van de veranderde rolpatronen in Nederland sinds de laatste vijftig jaar. Meerdere onderzoeken laten zien dat mannen een eigen zorgfunctie binnen het gezin hebben gekregen en dat er een verschuiving in taken en rollen heeft plaatsgevonden. Dat heeft in de Nederlandse maatschappij op gezinsniveau veel in beweging gebracht. Maar niet iedereen kon de langzaam veranderende normstelling bijbenen. Ook binnen de migrantengemeenschappen beweegt het ene gezinslid sneller met de nieuwe normstelling mee dan de ander. Dezelfde verandering heeft in de tweede helft van de vorige eeuw dermate stress veroorzaakt binnen Nederlandse gezinnen, dat er zelfs een verband werd gelegd tussen de toename van suïcidepogingen met de gewijzigde gezinsverhoudingen.

De relatie met huiselijk geweld zal duidelijk zijn. Ouders voor wie de druk der verandering te groot wordt, ervaren een onzekerheid die op meerdere manieren tot uiting komt - soms ook in geweld. Rechtvaardiging van geweld, verwarring, schaamte en externe attributie zijn mechanismen die in de weg staan van erkenning van een probleem waardoor plegers en hun gezinnen verstrikt blijven in een spiraal van geweld. Oog voor de veranderde sekseverhoudingen en voor diversiteit blijkt nodig bij het doorbreken van de geweldsspiraal die zich over generaties strekt.

Recentelijk verscheen op initiatief van de gemeenten Amsterdam, Den Haag, Rotterdam en Utrecht (G4) het boek ‘Opvoeden na Partnergeweld’. Hierin vertellen moeders en jongeren van Marokkaanse, Turkse, Surinaams-Hindostaanse, Surinaams-Creoolse, Antilliaanse/Arubaanse, Kaapverdiaanse en autochtone origine over hun ervaringen met partnergeweld in het gezin. Het onderzoek beperkt zich tot moeders die slachtoffer zijn geweest van partnergeweld en jongeren die getuige zijn geweest van partnergeweld tussen hun ouders (Pels, Lünemann, Stekete, 2011).

Ook verscheen het boek ‘Pionieren in de Mannenopvang’, een volgend initiatief van de G4. Mannen zijn niet altijd pleger, maar ook slachtoffer van geweld. Hoewel

er een groot taboe rust op mannelijk slachtofferschap, bleken mannen in de opvang wel bereid tot een interview. In dat onderzoek komen mannen aan het woord over het geweld dat zij hebben ervaren en over hun hulpbehoefte. Uit het onderzoek blijkt onder andere dat veel vaders die slachtoffer zijn van geweld in afhankelijkheidsrelaties - met een waaier aan etnische achtergronden - zich bewust bezighouden met de opvoeding en het belang van hun kinderen (Nanhoe, 2011).

In het voor u liggend rapport komen vooral mannen aan het woord die als pleger betrokken zijn bij (soms wederzijds) partnergeweld. In dit onderzoek zijn vaders gesproken met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse, Antilliaanse en autochtoon Nederlandse komaf. Zij worden bevraagd over hun opvoeding, hun jeugd, hun ervaringen met geweld, maar ook - en in het bijzonder - over hun rol als opvoeder: de interpretatie die deze mannen geven aan hun vaderrol en de ondersteuningsbehoefte die zij ervaren om hun opvoedingsrol (weer) op te pakken. De onderzoeksresultaten onderstrepen nogmaals het belang van samenwerking tussen de strafrechtketen en de zorgketen in de aanpak van huiselijk geweld.

De hierboven genoemde drie onderzoeken benaderen partnergeweld vanuit verschillende perspectieven. Ze geven mede door deze variatie aan invalshoeken steeds beter zicht op de complexiteit van het probleem.

Dit onderzoek is een initiatief van de vier grote gemeenten. Mede namens Barbara Schmeits (Amsterdam), Els Kors (Den Haag) en Fadia Azrar (Utrecht), dank ik Katinka Lünemann, Niels Hermens en Wouter Roeleveld die dit onderzoek hebben uitgevoerd. Ook dank ik Ibrahim Yerden en Sietske Dijkstra voor hun betrokkenheid, medewerking en adviezen. Mijn grootste waardering gaat uit naar de vaders die hebben meegewerkt aan dit onderzoek. Ik dank hen voor hun bereidheid tot medewerking en hun openheid tijdens het interview.

‘De jeugd kleurt het leven als volwassene’. Dit geldt zowel voor de ouders van nu als voor de kinderen. Wij als samenleving, maar ook wij als ouders, dienen deze geweldsspiraal over generaties te doorbreken. Want ook de volgende generatie - nu onze kinderen - zal op volwassen leeftijd terugblikken op het voorbeeldgedrag dat de ouders hebben meegegeven en op het gedrag van de personen die toekeken of ingrepen.

Anita C. Nanhoe
Onderzoeker / Beleidsadviseur, GGD Rotterdam-Rijnmond
Projectleider Onderzoek Huiselijk Geweld namens de G4

Samenvatting Vaderschap na partnergeweld

Er is niet veel bekend over vaderschap in gezinnen waar geweld plaatsvindt. Veel van de bestaande kennis erover is gebaseerd op onderzoek onder moeders. Onderzoek naar vaderschap binnen een gewelddadig gezinsverband in Nederland is relatief nieuw. In opdracht van de G4 heeft het Verwey-Jonker Instituut een verkennend onderzoek uitgevoerd naar vaderschap in de context van partnergeweld in aansluiting op het onderzoek onder moeders en jongeren over opvoeding na partnergeweld uit 2011 (Pels, Lünemann & Steketee). De onderzoeksgroep bestaat uit 26 mannen van vijf verschillende etnische achtergronden, te weten van Nederlandse (8), Surinaamse (2), Antilliaanse (1), Turkse (7) en Marokkaanse (8). De allochtone mannen zijn in meerderheid van de eerste generatie. De leeftijd varieert: de jongste geïnterviewde is 29 jaar oud en de oudste is 62 jaar oud. De onderzoeksgroep is niet representatief. Het betreft een verkennend onderzoek.

Dit onderzoek concentreert zich op de vraag hoe mannen aankijken tegen geweld in de relatie, welke opvattingen zij hebben over de invloed van het partnergeweld op hun kinderen en hoe zij denken over hun vaderrol. Ook is doorgepraat over hun eventuele behoefte aan steun, zowel bij hun vaderrol als bij het stoppen van het geweld. De hoofdvraag die we in dit onderzoek beantwoorden luidt: *Hoe speelt partnergeweld door in het vaderschap en hebben mannen behoefte aan ondersteuning?*

Deze samenvatting gaat allereerst beknopt in op wetenschappelijke literatuur over vaderschap in de context van partnergeweld. Vervolgens bespreken we de resultaten uit de onderzochte groep.

Maatschappelijk denken over vaderschap in relatie tot geweld - literatuur

Traditioneel gezien zijn vaders de kostwinners en het hoofd van het gezin. De vader gold als de 'patriarch': zijn directe betrokkenheid bij de kinderen was gering. Dit maatschappelijk denken over de man-vrouwverhouding en gezinstaken verandert onder invloed van de vrouwenbeweging. Vanaf 1970 is de man juridisch geen hoofd meer van het gezin. Mannen krijgen een variatie aan vaderrollen: niet alleen kostwinner, moreel leidsman en beschermer, maar ook leraar, metgezel en verzorger. De autoritaire vader is niet meer maatschappelijk geaccepteerd (Distelbrink, Geense & Pels, 2005; Van Lawick, 2003a). Dit neemt niet weg dat er nog altijd (grote) verschillen zijn tussen vaders en moeders, en deze verschillen in taakverdeling en opvoeding variëren naar sociaal milieu en etnische herkomst. (Distelbrink,

Geense & Pels, 2005; Ter Woerds, Stavenuiter & Duijvendak, 2007; Vergeer & Hermanns, 1996). Veranderingen in de klassieke rolverdeling kunnen leiden tot spanningen. Bij problemen in de opvoeding trekken mannen zich eerder terug op traditionele terreinen als werk, sport en kroeg, terwijl vrouwen juist zoeken naar oplossingen (Van Lawick, 2003). Voor kinderen uit migrantengezinnen staat conformiteit als opvoedingswaarde doorgaans hoger aangeschreven dan autonomie. Tussen etnische groepen en binnen de groepen bestaan echter (grote) verschillen. (Pels, Distelbrink & Postma, 2009).

Als er geweld plaatsvindt in de relatie staan bovenstaande processen nog meer onder druk. Conflicten, agressie en geweld tussen partners hebben hun weerslag op de sfeer in huis en de opvoeding van kinderen. Daardoor kan een negatieve beweging ontstaan. Ouders kunnen het contact met hun kinderen kwijtraken omdat ze als onwaarschijnlijk en onbetrouwbaar overkomen. Schaamte en onmacht maken dat ouders niet meer in staat zijn om aan belangrijke voorwaarden voor competent ouderschap te voldoen, zoals het kind centraal stellen, respectvol met elkaar omgaan, en grenzen aangeven (Holden et al., 1998; Harold & Howarth 2004; Dijkstra 2005; Radford & Hester 2006).

Er is vooral onderzoek gedaan naar moeders die werden mishandeld door hun partner, en wat dit betekende voor de opvoeding van hun kinderen. De betekenis van geweld voor de rol van vaders is nog sterk onderbelicht. Bovendien is wat we erover weten grotendeels afkomstig uit interviews met moeders en soms uit interviews met jongeren. Uit onderzoek onder moeders komt naar voren dat vaders die hun partner mishandelen meer problemen hebben met opvoeden dan vaders die geen geweld plegen. Zij zijn minder betrokken bij hun kinderen, zijn vaker boos op hun kinderen, en gebruiken vaker negatieve opvoedingsmethoden zoals slaan. Kinderen die getuige zijn van geweld tussen hun ouders ondervinden daarvan negatieve effecten. Een substantieel deel van de kinderen loopt, ondanks hun veerkracht, vroeg of laat schade op: ze trekken zich terug, worden depressief of juist agressief, en boos of angstig (Dijkstra & Baeten, 2003). De meeste mannen die zijn veroordeeld voor partnergeweld lijken geen besef te hebben van de negatieve invloed die het geweld tegen hun partner op hun kinderen heeft (Salisbury et al., 2010).

Mannen die geweld plegen zijn doorgaans niet gemotiveerd voor hulp (Paymar, 2000; Metin, Krikke & Simsek, 2006). De voornaamste reden daarvoor is dat ze het agressieprobleem niet zien, of vinden dat de schuld voor de agressie en het geweld bij hun partner ligt (Paymar, 2000). In de hulpverlening na partnergeweld ligt de nadruk op het stoppen van het geweld in relaties, en krijgt vaderschap weinig aandacht. Vaders ervaren hulp snel als verwarrend en bevoogdend en zijn daardoor moeilijker toegankelijk. Aan de andere kant zijn mannen juist op hun rol als vader te motiveren, want zij hebben er behoefte aan om de relatie met hun kind(eren) te behouden. Een aparte benadering van vaders lijkt daarom cruciaal om hun betrokkenheid te vergroten. Een voorwaarde is dan dat professionals beschikken over

specifieke kennis en vaardigheden (O'Donell et al., 2005 aangehaald in Dijkstra, 2007).

Vaders over hun vaderrol in de context van partnergeweld - gesprekken

Het instituut heeft met 26 mannen gesproken over hun jeugd, hun rol als partner, hun visie op vaderschap, en de behoeften die zij hebben aan steun. Onderstaande bevindingen komen uit de interviews.

Mannen over hun jeugd

Uit de interviews komt het beeld naar voren dat de mannen zijn opgegroeid in gezinnen met vaders als hoofd van het gezin en als belangrijkste autoriteit. Vaders waren kostwinner en de moeders deden het huishouden; soms werkten zij daarnaast (in het bedrijf van hun man). In de jeugd van de meeste geïnterviewden leken fysieke straffen als slaan een tamelijk 'normaal' opvoedingspatroon. In enkele gevallen ging het om zeer ernstig geweld door de vader. De mannen vertellen zelden over geweld tussen de ouders.

Mannen als partner

De mannen vertellen niet gemakkelijk over het geweld in de relatie. Nederlandse, Surinaams/Antilliaanse en Turkse en Marokkaanse mannen van de tweede generatie lijken zich vooral te schamen voor het geweld, terwijl Turkse en Marokkaanse mannen (van de eerste generatie) zich eerder lijken te schamen voor het eerverlies: hun vrouw voegt zich niet naar de culturele (seksuele) normen, waardoor hun gezag is aangetast. Van de geïnterviewde mannen verklaart een ruime meerderheid dat het geweld in hun relatie eenzijdig is. Alleen zij slaan. Ongeveer een kwart van de mannen zegt dat beide partners slaan en schelden. Een van de mannen vindt dat zijn voormalige vrouw hem psychisch mishandelde en agressief was. Hoewel de meerderheid van de mannen beweert eenzijdig geweld te gebruiken, wordt de aanleiding (en verantwoordelijkheid) van het geweld doorgaans buiten henzelf gelegd. In navolging van Paymar (2000) onderscheiden we drie patronen waarop mannen over geweld praten. De eerste vorm is dat de man hoofd is van het gezin en het voor het zeggen heeft. Deze mannen ervaren het als onrechtvaardig dat hun vrouw niet gehoorzaamt en een eigen leven wil. In het tweede patroon legt de man de oorzaak voor het geweld bij de vrouw. Zij voert volgens de man haar huishoudelijke taken niet goed uit, ze voedt de kinderen niet goed op, heeft geen respect voor de schoonfamilie, heeft een gat in haar hand, legt het aan met andere mannen, of heeft psychische problemen of is alcoholist. Slechts een klein aantal mannen neemt de verantwoordelijkheid voor het geweld (deels) op zich (het derde patroon).

Mannen over hun vaderrol

In grote lijnen zien we dat Turkse en Marokkaanse vaders vooral hechten aan conformiteit, maar de manier waarop verschilt naar eerste en tweede generatie.

Conformiteit houdt in dat kinderen moeten leren luisteren naar hun ouders en respect tonen voor de familieleden en andere ouderen. De Nederlandse vaders geven meer ruimte aan de autonomie van het kind. Ongeveer de helft van de mannen zegt zijn kinderen wel eens te slaan. Zij zien dit vooral als opvoedkundige tik. Deze mannen hebben zelf in hun jeugd te maken gehad met (zeer) ernstig geweld; zij werden zelf in hun jeugd geslagen, hoewel er toen harder en ernstiger werd geslagen dan zij nu doen. Niet-Nederlandse vaders van de tweede generatie praten meer en straffen minder fysiek dan vaders van de eerste generatie. Slechts enkele vaders menen dat het feit dat ze hun partner slaan hun relatie tot de kinderen negatief heeft beïnvloed; zij zijn hun gezag kwijtgeraakt. Dat bemoeilijkt hun rol als vader in de opvoeding.

De meeste mannen hebben geen besef van de schadelijkheid voor de kinderen van geweld tegen de partner. Bijna de helft van de mannen is zich er niet van bewust dat kinderen op verschillende manieren geconfronteerd worden met (de gevolgen van) het partnergeweld. Een ruime meerderheid realiseert zich niet de gevolgen die het partnergeweld kan hebben voor het gedrag en de gezondheid van de kinderen, op korte en lange termijn. De vaders die dit wel onderkennen, vertellen dat hun kinderen wantrouwend zijn geworden, stil en teruggetrokken, bang, dat ze licht slapen of nachtmerries hebben. Een enkeling ziet dat het geweld tegen de partner een negatief effect heeft op hun band met de kinderen: zij ervaren wantrouwen, merken dat de kinderen bang voor hem zijn of ervaren dat de kinderen geen respect meer voor hem hebben. De meeste mannen vinden niet dat het geweld de band met hun kinderen negatief beïnvloedt. Dit staat in contrast met wat de jongeren zelf zeggen. Jongeren ervaren onafhankelijk van de ernst van het geweld een verslechtering van de band met hun vader door het geweld tegen hun moeder, zo blijkt uit eerder onderzoek onder jongeren over hun ervaring met geweld door hun ouders.

De gescheiden mannen zien hun kinderen af en toe en een enkeling ziet zijn kinderen niet. De meeste mannen willen graag een vaderrol hebben, maar hebben slechts een beperkte rol. De schuld hiervan leggen zij bij hun ex-partner; zij stoot de kinderen op. Wat hun eigen aandeel is in de verslechtering van hun relatie met de kinderen kunnen ze nauwelijks overzien. Ook kunnen ze moeilijk reflecteren op hun eigen gedrag.

Mannen en hulpgedrag

Mannen zoeken niet snel steun en hulp, noch bij familie en vrienden, noch bij professionals. Als mannen naar de hulpverlening gaan, is dat vaak omdat hun partner dit wil (en de man zijn relatie wil behouden). Ook kan er een andere externe druk zijn, zoals een huisarts of een politiecontact. Als de mannen hulp zoeken, dan is dit wegens relatieproblemen of agressie, maar nooit in verband met hun vaderrol en zij problemen ervaren in de opvoeding. De voornaamste reden waarom mannen doorgaans geen hulp zoeken is dat ze geen problemen ervaren. Dit komt ook uit de gesprekken met deskundigen naar voren: mannen ontkennen dat er

geweld plaatsvindt of ervaren geen probleem. Ook schaamte kan verhinderen dat hulp wordt gevraagd. Ouders van de mannen, en in het bijzonder de moeders, lijken een belangrijke informele steunbron te zijn. Het maatschappelijk werk komt naar voren als een instantie waar mannen vrijwillig, al dan niet na aandringen van de partner, hulp zoeken. De hulpvraag kan ook schuldsanering betreffen, drugsverslaving of omgangsproblemen. De mannen die deelnemen aan het groepsgewijze ggz-programma *Niet meer door het lint*, vaak in combinatie met individuele gesprekken, geven blijk van zelfinzicht. Dat geldt ook voor mannen die vanuit verschillende (therapeutische) hoeken hulp krijgen. De mannen die verplichte dadertraining krijgen bij de reclassering of therapie volgen in een gedwongen kader bij De Waag, vertonen minder reflectief gedrag. De mannen die gescheiden zijn, hebben doorgaans problemen rond de omgang met kinderen. Zij voelen zich niet gehoord en begrepen, en de strijd wordt voortgezet. Een aantal mannen zegt open te staan voor een vorm van communicatietherapie waarbij beide partners leren zich beter te uiten.

Conclusie: vaderschap als sleutel tot verandering?

Goed vaderschap staat niet los van goed partnerschap. Reflectie op het eigen handelen is daartoe een voorwaarde. Dit ontbreekt nogal eens onder mannen die geweld plegen in hun relatie, zo laat deze verkenning zien (zie ook Paymar, 2002; Edleson & Williams, 2007).

Vaders die agressie plegen in het gezin willen de opvoeding graag goed doen, beter dan hun ouders, maar zijn hier vaak niet toe in staat. Tegelijkertijd kan het vaderschap de motor zijn tot zelfverandering. Juist omdat mannen hun vaderrol willen uitoefenen en contact willen met hun kinderen, kunnen ze reflectie op het eigen gedrag toelaten en ander gedrag aanleren. Zo is er een man die nu in plaats van te schelden, in vriendelijker woorden met zijn kinderen communiceert. En een andere vader weet, door te kijken naar foto's van zijn kinderen, zijn woedeaanval- len onder controle te houden. Hier ligt echter ook een gevaar. Niet alle vaders kunnen reflectief zijn en een geborgen, vertrouwde omgeving met voldoende zorg bieden aan het kind - waar ook een respectvolle houding naar de moeder bij hoort.

In geval van partnergeweld kan er ook sprake zijn van ondermijning van de partner in haar moederrol, soms ook om de eigen rol als vader positiever naar buiten neer te zetten. De bereidheid van daders van partnergeweld tot verandering lijkt samen te hangen met de mate van agressie, zelfinzicht en manipulatie van de andere ouder, zo komt uit eerder onderzoek naar voren. Meer inzicht in ouderschapsstijlen kan van belang zijn voor de inschatting of een omgangsregeling mogelijk is zonder de veiligheid van kind (en moeder) in gevaar te brengen. Wellicht is hier het onderscheid tussen de intieme terrorist en situationeel partnergeweld behulpzaam. Juist bij ernstig geweld hebben kinderen omgang met hun vader, terwijl bij minder ernstig geweld er minder vaak een omgangsregeling is, zo maakt eerder onderzoek onder moeders en jongeren duidelijk. Dit is een aanwijzing dat juist bij ernstig geweld de man controle wil houden via de omgang, terwijl bij

situationeel geweld de man de omgang niet afdwingt (en weleens zijn verantwoordelijkheid als vader ontloopt). Soms zijn veiligheidsmaatregelen, zowel formeel via het sociale netwerk, als op individueel niveau, een vereiste voor contact. Voor sommige mannen kan een vaderrol te zwaar zijn, ook al willen zij graag contact met hun kinderen.

Een belangrijke uitdaging voor de komende jaren is het vinden van manieren om mannen aan te spreken op hun verantwoordelijkheid als vader en ze op dat aspect te motiveren tot vrijwillige hulp. Een stimulans kan zijn om aan te sluiten bij hun eigen belevingswereld en de sociale context of gemeenschap. Dit kan samenhangen met etnische achtergrond, maar ook met de vraag of het geweld meer situationeel is bepaald of dat er sprake is van persoonlijkheidsstoornissen.

Er zijn inmiddels verschillende methodieken zoals Signs of Safety, Eigen kracht conferenties, en systeemaanpakken die meer aansluiten bij de positieve krachten in het gezin en de sociale omgeving. In Amerika zijn vaderprogramma's ontwikkeld. Deze vormen een vervolg op de dadertherapie, die meer gericht is op geweld en agressieregulering. Doel van het vaderprogramma is het geweld in het gezin te stoppen door een betere vader (of vaderfiguur) te worden en een meer ondersteunende partner in het ouderschap. Onderdeel van het werken aan de eigen vaderrol is terugkijken naar de eigen jeugd en de band die er bestond met de eigen vader (en moeder).

Tegelijkertijd moeten we erkennen dat niet iedere man een vaderrol kan hebben, als hij niet voldoende veiligheid kan bieden. Dit is overigens geen statisch gegeven; door therapie en andere maatregelen kan er verandering teweeggebracht worden. Veranderen is een lange weg van vallen en weer opstaan. En veranderen doet ook pijn, zo laten de casus in dit onderzoek goed zien. Begeleiding in het proces en aandacht voor het borgen van de veiligheid zijn onverbreekbaar met elkaar verbonden.

Inhoud

1	Inleiding	13
1.1	Betekenis van vaderschap	14
1.2	Vaderschap tegen de achtergrond van partnergeweld	17
1.3	Kinderen als getuige van geweld	22
1.4	Ondersteuning: daderhulp en partnertherapie	24
1.5	Vraagstelling	25
2	Methodologische verantwoording	29
2.1	Vorbereidend onderzoek	29
2.2	Diepte-interviews vaders	29
2.3	Werving	32
2.4	Analyse interviews	34
2.5	Achtergrondkenmerken respondenten	34
3	Mannen over hun jeugd	37
3.1	Gezin van herkomst	38
3.2	Geweld tussen de ouders in gezin van herkomst	39
3.3	Fysieke straf en mishandeling	40
3.4	Slotsom	41
4	Geweld tussen partners	43
4.1	Het ervaren geweld	45
4.2	Aanleidingen en rechtvaardigingen	50
4.3	Slotsom	53
5	Mannen als vaders	55
5.1	Taakverdeling	57
5.2	Opvoeding	59
5.3	Straffen en grenzen stellen	63
5.4	Kinderen en partnergeweld	66
5.5	Betekenis van partnergeweld voor de vaderrol	68
5.6	Slotsom	69
6	Behoeften aan steun	71
6.1	Steun binnen het familiale en sociale netwerk	74
6.2	Hulp door professionals	75
6.3	Slotsom	81

7	Mannen over partnergeweld en vaderschap	83
7.1	Geweld in de partnerrelatie	83
7.2	Mannen over opvoeding en vaderschap	84
7.3	Hulpverlening en ondersteuning	86
7.4	Vaderschap als sleutel tot verandering?	86
8	Literatuur	89
	Bijlage 1 Schema interviewanalyse	95

1 *Inleiding*

Deze verkenning heeft als onderwerp: vaderschap in een context van partnergeweld. Er is niet veel bekend over vaderschap tegen de achtergrond van geweld in gezinnen. Veel van de bestaande kennis erover is gebaseerd op onderzoek onder moeders. Maar wat vinden vaders nu zelf van hun vaderrol en hoe kijken vaders aan tegen agressie en geweld in het gezin? Wat is hun kijk op de invloed van partnergeweld op de kinderen? In 2010 is onderzoek gedaan onder 100 moeders en 84 jongeren naar de invloed van partnergeweld op de opvoeding (Pels, Lünemann & Steketee, 2011). Het perspectief van de vader ontbrak. Dit verkennende onderzoek onder vaders belicht het vaderperspectief. Er is gesproken met 26 vaders van Nederlandse, Surinaamse, Antilliaanse, Marokkaanse en Turkse afkomst, die in hun relatie geweld hebben gebruikt en/of geweld hebben ondervonden. Zij hebben gepraat over hun vaderrol, opvoedingswaarden en de zorg voor kinderen, het geweld en hun behoefte aan ondersteuning.

Onderzoek naar vaderschap binnen een gewelddadig gezinsverband in Nederland is relatief nieuw. Er zijn weliswaar studies naar de vaderrol in relatie tot arbeid en zorg, maar de geweldsaspecten blijven dan buiten beschouwing. Het gaat in die onderzoeken meer om de taakverdeling tussen de ouders en opvoeding van kinderen, of om verschillen in opvoedingsidealen tussen vaders van diverse afkomst. Dit thema behandelen we in paragraaf 1.1. Sinds kort is er in Nederland meer aandacht voor ouderschap tijdens en na perioden van agressie en geweld. Ouderschap is echter niet sekseneutraal: de moederrol en vaderrol hebben een verschillende betekenis en geweld gepleegd tussen heteroseksuele partners is 'gendergeladen'. In paragraaf 1.2 gaan we in op ouderschap in de context van partnergeweld. Dat gebeurt op grond van onder meer buitenlands onderzoek, en we spitsen dit toe op de rol van vaders. Ook gaan we in op de impact van partnergeweld op de kinderen (paragraaf 1.3). Kinderen die getuige zijn van geweld en agressie tussen hun ouders ondervinden hiervan verschillende nadelen: de impact is vergelijkbaar met de gevolgen van kindermishandeling. Ook gaan we in op ondersteuning en daderhulp aan plegers van geweld in paragraaf 1.4. We besluiten dit hoofdstuk met de probleemstelling en vraagstelling van het onderzoek (paragraaf 1.5).

1.1 *Betekenis van vaderschap*

Ontwikkelingen in vaderschap

Traditioneel gezien zijn vaders de kostwinners en het hoofd van het gezin. De vader gold als de 'patriarch' die sterke controle uitoefende over het gezin en verantwoordelijk was voor het bijbrengen van morele en zedelijke waarden. Zijn directe betrokkenheid bij de kinderen was gering. Dit maatschappelijk denken over man-vrouwverhouding en gezinstaken verandert onder invloed van de vrouwenbeweging. Vanaf 1970 is de man juridisch geen hoofd meer van het gezin. De variatie aan vaderrollen neemt toe: niet alleen kostwinner, moreel leidsman en beschermer, maar ook leraar, metgezel en verzorger. De autoritaire vader is niet meer maatschappelijk geaccepteerd (Distelbrink, Geense & Pels, 2005; Van Lawick, 2003a).

Dit neemt niet weg dat er nog steeds (grote) verschillen zijn tussen vaders en moeders. Vaders brengen nog steeds veel minder tijd door met hun kinderen en zijn aanzienlijk minder beschikbaar voor kinderen dan moeders. Als de moeder buitenshuis werkt, zijn vaders meer betrokken, maar ook dan blijven ze ver achter bij de moeders. Ondanks de grotere arbeidsparticipatie van vrouwen is de taakverdeling voor de opvoeding van de kinderen toch betrekkelijk traditioneel: moeders hebben de voornaamste verantwoordelijkheid voor de opvoeding terwijl de vaders een wat meer afstandelijke betrokkenheid hebben en de opvoeding meer aan hun partner overlaten. Ouders uit arbeidersmilieus hebben vaker een traditionele taakverdeling met werkende vaders en zorgende moeders. De gezinnen kennen vaak een hiërarchische bevelsstructuur, met mannen als gezagsdrager. Naarmate het opleidingsniveau van ouders stijgt, is meestal vaker sprake van een egalitaire man-vrouwverhouding en van een meer gelijke taakverdeling (Distelbrink, Geense & Pels, 2005; Ter Woerds, Stavenuiter & Duijvendak, 2007; Vergeer & Hermanns, 1996).

Hoe meer vaders feitelijk hun kinderen verzorgen, hoe meer zij ook het steunen van kinderen belangrijk vinden. Dat wil zeggen, zij vinden warmte, begrip, een emotionele band en het stimuleren van zelfvertrouwen belangrijk. Als vaders zorgen en vaderen hebben kinderen minder seksestereotype denkbeelden. Na een scheiding valt de directe betrokkenheid van vaders vaak in belangrijke mate weg, behalve als de kinderen bij de vader blijven wonen. De betrokkenheid van vaders na een scheiding hangt samen met de rol die zij hadden tijdens de relatie; waren zij toen betrokken, dan zet zich dit na de relatie doorgaans voort (Dölle et al., 1997, aangehaald in Distelbrink, Geense & Pels, 2005).

Allochtone vaders

De inbreng van allochtone vaders in de opvoeding is over het geheel genomen minder groot dan die van autochtone vaders. Allochtone vaders hebben vooral een inbreng als het gaat om gezinsexterne taken, zoals kostwinnerschap en de contacten met de buitenwereld. Ook hebben zij een belangrijke rol in de morele opvoe-

ding, de correctie van kinderen en de socialisatie van het opgroeien van de zonen. Uit een vergelijking tussen autochtone, Creools-Surinaamse en Marokkaanse vaders komt naar voren dat Marokkaanse vaders meer traditionele opvattingen hebben dan autochtone en Creools-Surinaamse vaders. Creoolse vaders staan in hun denkbeelden dichter bij autochtone vaders dan Marokkaanse vaders (Distelbrink, Geense & Pels, 2005).

Zelfredzaamheid geldt in de traditionele Surinaamse opvoeding als een belangrijke waarde, zowel voor meisjes als voor jongens. Creoolse vaders kennen een gedeeld kostwinnerschap en streven een gelijke verdeling van taken na. Dit neemt niet weg dat huishoudelijke taken en de verzorging van de kinderen nog in behoorlijk wat gezinnen aan de moeder wordt overgelaten. Ook hebben moeders een grotere rol bij de ondersteuning van de kinderen. Jongere vaders, vaak middelbaar tot hoog opgeleid, doen meer in de verzorging en emotionele ondersteuning dan oudere vaders van de eerste generatie. Na een scheiding blijven de jongere vaders vaker betrokken. Zij klagen erover dat de moeders te weinig betrokkenheid van vaders toestaan, vooral de vaders die niet meer bij (sommige van) hun kinderen in huis wonen. Uit een groepsgesprek met Creoolse vaders kwam naar voren dat de jongere generatie de meiden soms te 'geëmancipeerd' vindt: ze zouden zich weinig gelegen laten liggen aan mannen bij het nemen van beslissingen over bijvoorbeeld het krijgen van kinderen (Distelbrink, 2005). Een verkennend interactief onderzoek met mannen van verschillende etnische achtergronden over huiselijk geweld, mannelijkheid en eer in 2006 sluit bij bovenstaand beeld aan. Surinaamse mannen zeggen in de groeps- en individuele gesprekken dat vrouwen de man helemaal niet nodig hebben in de opvoeding. Vrouwen doen het huishouden, verzorgen de kinderen en verdienen een inkomen; mannen hebben een marginale rol. Ook de Antilliaanse mannen verhalen over de sterke rol van vrouwen; vrouwen zijn mondig en verbaal sterk. Bovendien wordt gewezen op een afwezige vader in het land van herkomst (van de mannen die nu in Nederland wonen), en een sterke moeder die vader en moeder tegelijk was. (Metin, Krikke & Simsek, 2006).

De traditionele denkbeelden van de Marokkaanse vaders hangen samen met hun gemiddeld lage opleidingsniveau: opleiding blijkt in de Marokkaanse groep een belangrijke voorspeller van traditionele denkbeelden. Ook leeftijd blijkt samen te hangen met traditionele opvattingen: vaders van 45 jaar en ouder hebben een relatief geringe emancipatiegezindheid. Ook komt uit onderzoek naar voren dat Marokkaanse vaders minder geëmancipeerd denken dan de Marokkaanse moeders. Marokkaanse moeders beschouwen financiële zaken en het kostwinnerschap minder als het exclusieve domein van de man, en hebben een minder seksespecifieke rolverdeling voor ogen. Bij relatieve nieuwkomers en hoger opgeleiden is een trend naar een meer (emotioneel) betrokken vaderschap (Distelbrink, Geense & Pels, 2005). Pels onderscheidt drie ideaalpatronen van Marokkaanse vaders: het traditionele patroon, het vernieuwende patroon en het tussenpatroon. In het traditionele patroon geldt de vader als (moreel) leidsman van het gezin. De vader is verantwoordelijk voor de normatieve en religieuze opvoeding, het toezicht op kinderen en het

onderhouden van formele contacten buitenshuis (school). De moeder is verantwoordelijk voor het huishouden en de verzorging, ze brengt warmte in en is intermediair tussen de kinderen en hun vader. In het tussenpatroon is er meer directe (emotionele) betrokkenheid van de vader bij de kinderen, terwijl de sekseverdeling traditioneel blijft. Het vernieuwende patroon kenmerkt zich door een minder strikte seksspecifieke rolverdeling. Vaders zijn meer betrokken bij de opvoeding en verzorging van de kinderen, en moeders aandeel neemt toe in de morele leiding en sturing van de kinderen en taken buitenshuis. Deze taakoverlap betekent echter ook dat ouders meer in elkaars vaarwater terecht komen. Hoewel de affectieve banden met kinderen sterker worden benadrukt door de Marokkaanse vaders, zijn maatschappelijk presteren en conformiteit de belangrijkste opvoedingsdoelen. Alleen bij de jongere generatie en hoog opgeleiden scoort autonomie hoog. De betrokkenheid van Marokkaanse vaders lijkt eerder normatief en educatief ingekleurd; emotionele uitwisseling tussen vaders en kinderen komt relatief weinig voor. Een meerderheid van de vaders ervaart de cultuurverschillen met de Nederlandse cultuur van permissiviteit over de omgang tussen jong en oud en tussen de seksen als lastig. Dit brengt een autoritaire opstelling bij hen teweeg. Maar andere vaders reageren neutraler en kiezen ervoor met hun kinderen te praten en ze verantwoordelijkheid bij te brengen, zodat zij op een eigen kompas kunnen varen (Pels, 2005).

Geconcludeerd kan worden dat er verschillen zijn in taakverdeling en opvoeding naar sociaal milieu en etnische herkomst. Daarbij staat voor kinderen uit migrantengezinnen conformiteit als opvoedingswaarde doorgaans hoger aangeschreven dan autonomie. Tussen etnische groepen en binnen de groepen zijn echter (grote) verschillen. Naarmate ouders hoger zijn opgeleid en tot de jongere generaties behoren, nemen de verschillen met autochtone ouders af (Pels, Distelbrink & Postma, 2009). Bovendien zijn moeders vaak meer veranderingsgezind dan vaders, en dochters meer dan zonen. Mannen hechten aan hun traditionele mannelijke gezag en status (Lünnemann, Pels & Tan, 2011). Hierbij is het van belang te onderkennen dat mannen met een lage opleiding en laag inkomen weinig andere bronnen hebben om hun status aan te ontlene (Roy & Dyson, 2010; Dijkstra, 2011, in press).

Terugtrekkende vaders

De veranderingen in de traditionele rolverdeling kunnen leiden tot spanningen: twee kapiteins op een schip dienen te communiceren. Er moet een gedeeld ouderschap worden ontwikkeld, met een minder strikte taakverdeling en ouders die op elkaar moeten kunnen bouwen. Alice van der Pas (2005) noemt een stevig ouderteam met een taakverdeling tussen ouders/opvoeders als een belangrijke voorwaarde voor goed ouderschap. Daarnaast is van belang dat ouders kunnen reflecteren en dat ze in staat zijn hierover te communiceren met elkaar. Goede ouderervaringen bevorderen verdere ouderschapsgroei. En tot slot noemt van der Pas een solidaire gemeenschap als belangrijke voorwaarde voor goed ouderschap. Daarmee wordt bedoeld, het belang van morele en feitelijke steun vanuit de maatschappij en het sociaal netwerk. Deze vier voorwaarden noemt zij de buffer-

processen van het opvoeden. Bufferprocessen zijn van belang om de kwaliteit van het ouderschap te vergroten. Deze bufferprocessen staan onder druk in geval van geweld.

Samen opvoeden is niet eenvoudig. Het is zoeken naar nieuwe taakverdelingen en naar een rolverdeling die beide partners past. Het vergt een gelijkwaardige communicatie. Van Lawick (2003) wijst op de verschillende rollen van vaders en moeders en het proces dat kan leiden tot verwijdering na een gezamenlijke start bij het opvoeden, als de kinderen zich ontpoppen tot jonge heersers die agressie gebruiken om hun zin te krijgen. Welwillende vaders die enthousiast en op een kindvriendelijke manier aan de opvoeding zijn begonnen, haken af als de kinderen niet reageren als leuke, intelligente en gelukkige kinderen op wie ze trots kunnen zijn, en als de kinderen zich ontpoppen als zeurende krenten, of schoolverlaters, kinderen voor wie ze zich schamen. Mannen trekken zich dan terug op traditionele terreinen als werk, sport en kroeg. Dit kan ook gelden voor allochtone families waar de vaders zich onmachtig zijn gaan voelen tegenover het opstandige en negatieve gedrag van hun zonen. Ze zijn teleurgesteld, schamen zich en leggen de schuld bij de Nederlandse samenleving. Ze vluchten uit huis. Moeders daarentegen voelen zich verantwoordelijk voor de zorg en opvoeding van de kinderen. Zij zoeken naar oplossingen en zoeken zo nodig hulp. Vaak combineren ze werk met huishouden en zorg voor de kinderen. Ze verwachten ondersteuning van hun partner, en voelen zich in de steek gelaten. Ze gaan hem diskwalificeren en afknijpen, waarop vaders zich nog verder terugtrekken. Het kan tot gevolg hebben dat moeders zich tot hun kinderen wenden voor emotionele steun, waardoor kinderen de bondgenoot van hun moeder kunnen worden en daardoor meer macht krijgen. Bij conflicten met het kind probeert de moeder de regie te krijgen door praten, overreden, en schuldinductie, maar het kind kan hieraan voorbij gaan en steeds meer macht en terreur uitoefenen. De moeders hebben door de afwezige vader alleen de verantwoordelijkheid voor de zorg en opvoeding van de kinderen. Door het ontbreken van een partner die bij tijd en wijle kan en wil ingrijpen, ontstaat een machtsvacuüm (Van Lawick, 2003). In het beschreven proces is er geen partnergeweld, maar dit proces van geen verantwoordelijkheid nemen voor de opvoeding van de kinderen kan ook een rol spelen als zich wel partnergeweld voordoet.

1.2 Vaderschap tegen de achtergrond van partnergeweld

Voorgaande paragraaf ging over de vaderrol en moederrol in het algemeen. Maar wat weten we van vaderschap in geval van partnergeweld? Eerst gaan we in op partnergeweld als seksespecifiek probleem, daarna op de gevolgen van partnergeweld voor ouderschap, waarbij we apart ingaan op moeders en vaders.

Partnergeweld als seksespecifiek probleem

Partnergeweld omvat een grote verscheidenheid aan vormen, in aard en ernst van geweld, frequentie en duur, manieren van controle, eenzijdig of wederzijds geweld, en het vindt plaats binnen verschillende situaties. Johnson heeft op grond van een literatuurreview een onderscheid gemaakt tussen geweld als onderdeel van controle en macht en geweld dat situationeel en/of incidenteel voorkomt. In het laatste geval wordt gesproken van 'common couple' geweld of situationeel partnergeweld. In het eerste geval wordt gesproken van 'intimate terrorism' (Johnson, 2008).

In geval van intiem terrorisme is er eenzijdig geweld; het is doorgaans de man, die ernstig en langdurig de vrouw op allerlei manieren controleert en geweld gebruikt om zijn macht te behouden. Op allerlei manieren wordt de vrouw zeggenschap ontnomen en wordt zij geïsoleerd van haar familie en sociale omgeving. Veelvuldig wordt een traditionele zienswijze op man-vrouwverhoudingen aangehangen. Binnen deze groep zijn twee subgroepen te onderscheiden: degenen die ook in het algemeen gewelddadig zijn (antisociale persoonlijkheid) en de afhankelijke intieme terroristen, die alleen thuis geweld gebruiken; zij zijn in hoge mate emotioneel afhankelijk van hun partner en erg jaloers (vergelijk ook Dutton et al., 2000). De impact op het psychologische welbevinden van de vrouw is groot; het leidt dikwijls tot angst, verlies aan zelfvertrouwen en gezondheidsklachten.

Binnen situationeel partnergeweld bestaat een grotere variëteit. Het kan gaan om min of meer incidenteel geweld, waar beide partners geweld gebruiken, maar zonder dat sprake is van macht en controle over de ander en zonder dat de controle toeneemt en het geweld escaleert. Ook kan er chronisch geweld plaatsvinden, waarbij bepaalde stressfactoren een rol spelen, bijvoorbeeld alcoholgebruik of het ontbreken van agressieregulering of communicatievaardigheden. Een ander belangrijk verschil met intiem terrorisme is dat de impact van het geweld op de gezondheid en de relatie heel gevarieerd is, van nauwelijks negatieve effecten tot symptomen van posttraumatische stress (vooral vrouwen) en depressie (met name mannen).

Naast controlerend partnergeweld en situationeel partnergeweld, is er een patroon waar de partner, doorgaans de vrouw, geweld gebruikt als reactie op langdurig geweld van de ander. Het geweld wordt dan niet ingegeven door het willen beheersen en controleren van de ander. Vrouwen die hun partner ernstig verwonden of doden doen dit gewoonlijk na jarenlange vernedering, controle en agressie. Tot slot zien we het patroon waarin beide partners elkaar willen controleren en beheersen en beide gewelddadig zijn (Johnson, 2008; Johnson, 2006).

Duidelijk is dat zowel mannen als vrouwen geweld gebruiken in relaties. Maatschappelijk beschouwd zijn vrouwen echter vaker slachtoffer van ernstig geweld, is er vaker sprake van ernstig letsel waarvoor doktersbezoek noodzakelijk is, en vooral vrouwen zijn slachtoffer van seksueel geweld. Bovendien zoeken vrouwen vaker bescherming bij de politie of vluchten ze (met hun kinderen) naar

een opvanghuis. Vrouwen die worden vervolgd wegens geweld tegen hun partner gebruiken dit geweld meestal uit zelfverdediging (ditzelfde geldt voor partnerdoding) (Hester 2009; Johnson, 2008). Maar ook mannen ervaren partnergeweld, zeker als het om situationeel geweld gaat.¹

Een ander punt van verschil is dat vrouwen vaak de verantwoordelijkheid voor het geweld op zich nemen door strategieën te bedenken om het geweld voor te zijn (Pels, Lünemann & Steketee, 2011; Römken, 1992). Mannen daarentegen minimaliseren of bagatelliseren vaak het geweld, en nemen niet de verantwoordelijkheid ervoor. Paymar (2000) onderscheidt drie manieren waarop mannen over het geweld praten. De eerste is dat er mannen zijn die vinden dat man en vrouw gescheiden rollen hebben, en de man hoofd is van het gezin. Zij verwachten dat hun vrouw het huishouden goed runt en de kinderen verzorgt. Vrouwen dienen te gehoorzamen en gebruik van geweld kan legitiem zijn om gehoorzaamheid af te dwingen. In een tweede vorm vinden mannen dat het geweld wederzijds is en voortkomt uit conflicten. Zij vinden gewelddadig gedrag niet goed, maar dit gedrag wordt veroorzaakt door het gedrag van hun partner '*their partners had pushed and provoked them*'. Tot slot is er een kleine groep mannen die erkent dat hun gedrag fout is en die er werkelijk spijt van heeft. Deze mannen zien de negatieve effecten van dit gewelddadige gedrag op hun vrouw, familie en zichzelf en zij willen veranderen. Sommige vaders willen hun gedrag veranderen omdat ze zien hoe hun relatie tot hun kinderen negatief wordt beïnvloed door het geweld (zie bijvoorbeeld Roy & Dyson, 2010).

Schaamte is een belangrijke emotie, zowel bij mannen die geweld gebruiken, als bij hun vrouwen. Mannen schamen zich over het gebruikte geweld, en vrouwen doen dat omdat ze gekwetst en vernederd zijn en het niet hebben weten te voorkomen. Haar gevoel van minderwaardigheid wordt aanleiding voor nieuwe confrontaties: de vrouw probeert conflicten te vermijden, de man externaliseert zijn schaamte door woede-uitbarstingen waarvoor hij de oorzaak en schuld bij het onmogelijke gedrag van zijn vrouw legt. Maar het kan ook zijn dat de vrouw weet hoe ze hem kan kwetsen en raken op gevoelige plekken waardoor hij geen weerwoord heeft. Er kan een proces zijn van wederzijdse vernedering en beschaming dat eindeloos wordt herhaald in een spiraal van beschamen, schaamte en geweld. Wat hen verbindt, is de gezamenlijke ontkenning van het geweld en de schaamte (Groen, 2003). Schaamte weerhoudt mannen er (lange tijd van) om eerlijk de balans op te maken en de verantwoordelijkheid te nemen voor hun gedrag (Baas aangehaald in Dijkstra, 2007; Groen & Van Lawick, 2003).

Maatschappelijke en culturele normen kleuren de invulling van schaamte. In alle culturen speelt schaamte een rol in de socialisatie van mensen: schaamte reguleert

1 Er is nog weinig informatie over mannen als slachtoffer van geweld door hun partner. Soms is er een gevalsbeschrijving (Dijkstra et al., 2010; Dijkstra 2011). Het onderzoek naar de mannenopvang in Nederland omvat deels mannen die wegens partnergeweld daar onderdak vinden (Nanhoe, 2011; Van Dijk, Hoekstra & Nieuwenhout, 2010).

het sociale verkeer. Westerse en niet-westerse culturen verschillen hierin. In niet-westerse schaamteculturen houdt schaamte verband met, en komt tot uitdrukking in, sterk uiteenlopende eisen aan mannen en vrouwen. Schaamte hangt samen met het sociale contract dat is gesloten met de grootfamilie en culturele gemeenschap. De (seksuele) codes zijn strikt, zeker voor vrouwen. Vrouwen die zich niet voegen naar de seksuele normen brengen schande over de familie en dit is een van de ergste vergrijpen in een niet-westerse schaamtecultuur. Mannen voelen zich hierdoor gedwongen voortdurend het gedrag van vrouwen te controleren. De schaamtecultuur is ook een zwijgcultuur; door te zwijgen kunnen de verregaande gevolgen voor het sociale leven (als uitsluiting, uitstoting of eerwraak) worden voorkomen (Groen, 2003; Metin, Krikke & Simsek, 2006; Ermers, 2007).

Ook normen over mannelijkheid spelen een rol in het gebruik van geweld. In niet-westerse culturen dienen mannen vaak sterk te zijn en geen kwetsbare emoties te tonen, zoals angst en verdriet. Gebeurt dit laatste wel, dan zijn het mietjes: geen echte mannen. Mannen ontlenen hun status aan macht, het beschermen van de meer kwetsbaren (hun zusje, vrouw) en het nemen van beslissingen (Paymar, 2000; Hobson, 2002). In de maatschappelijke werkelijkheid zijn de culturele normen over mannelijkheid (en vrouwelijkheid) gedifferentieerder dan hierboven weergegeven en aan verandering onderhevig. Toch geeft de kern van de historische en culturele context van mannelijkheid (en vrouwelijkheid) inzicht in de huidige aspecten van vaderschap.

Ouderschap en geweld in de relatie

Conflicten, agressie en geweld tussen partners hebben hun weerslag op de sfeer in huis en de opvoeding van kinderen. Door geweld in de relatie kan een negatieve spiraal ontstaan. Ouders kunnen het contact met hun kinderen kwijtraken omdat ze als onwaarschijnlijk en onbetrouwbaar overkomen. Schaamte en onmacht maken dat ouders niet meer in staat zijn om aan belangrijke voorwaarden voor competent ouderschap te voldoen, zoals het kind centraal stellen, respectvol met elkaar omgaan, en grenzen aangeven (Holden et al., 1998; Harold & Howarth 2004; Dijkstra 2005; Radford & Hester 2006).

Geweldservaringen in de jeugd van ouders dragen eraan bij dat het meer psychische inspanning kost om een 'goede' ouder te zijn; om kinderen de emotionele steun te bieden en de aandacht te geven die zij - juist ook in de geweldscontext - nodig hebben. Ouders die zelf als kind zijn mishandeld kunnen in hun houding naar hun kinderen een sterke negatieve ondertoon ventileren, onafhankelijk van de aard en het gedrag van het kind. Zij kunnen in de opvoeding worden geconfronteerd met onaangename herinneringen, wat het opvoeden lastig maakt. Daartegenover zijn er ook ouders die door de geweldservaringen bewuster kiezen voor een empathische, respectvolle opvoeding. Zij hebben het vermogen de eigen ervaring positief om te buigen en ondanks onzekerheid en problemen, kan hun vertrouwen en gevoel van competentie groeien (Dijkstra 2000; Van der Pas, 2009).

Vrouwen die door hun partner worden mishandeld ondervinden directe gevolgen zoals letsel en gevoelens van angst, boosheid, machteloosheid en verdriet. Kleinere of vernederende opmerkingen of kritiek vanuit de partner op hun manier van opvoeden in het bijzijn van kinderen, kunnen de autoriteit van de moeder ondermijnen en daarmee ook het gevoel een goede ouder te zijn (Levendosky et al., 2009; Radford & Hester, 2006). Door (langdurig) geweld voelen vrouwen zich leegg-zogen. Dat maakt het moeilijker om een goede moeder te zijn. Vrouwen die ernstiger geweld ondervinden, gebruiken ook vaker geweld tegen de kinderen (Pels et al., 2011). De positieve hechting tussen moeder en kind kan in gevaar komen door de impact van het geweld op het welzijn van de moeder (Radford & Hester 2006). Overigens ervaren niet alle moeders die door hun partner zijn mishandeld het geweld als alleen negatief voor het moederschap; het kan ook als effect hebben dat vrouwen zich sterk maken om de geweldservaring te overstijgen en krachtiger uit de gewelddadige periode te komen. Door de geweldservaring kunnen ze zich beter invoelen in de situatie van het kind en het bijvoorbeeld minder agressief bejegenen en meer bescherming bieden (Levendosky et al., 2009).

Er is vooral onderzoek gedaan naar moeders die werden mishandeld door hun partner, en wat dit betekende voor de opvoeding van hun kinderen. De betekenis van geweld voor de rol van vaders is nog sterk onderbelicht. Bovendien is wat we erover weten grotendeels afkomstig uit interviews met moeders en soms uit interviews met jongeren; hoe zij de invulling percipiëren van het vaderschap bij vaders die geweld gebruiken. Holden & Ritchie (aangehaald in Edleson & Williams, 2007) concluderen bijvoorbeeld op grond van gesprekken met moeders in de Verenigde Staten,² dat er verschillen zijn in opvoedingsvaardigheden tussen de groep vaders die geweld plegen tegen hun partner en de groep vaders die geen geweld plegen. Vaders die hun partner mishandelen blijken meer problemen met opvoeding te hebben dan vaders die geen geweld plegen. Zij zijn vaker boos op hun kinderen, en gebruiken vaker negatieve opvoedingsmethoden zoals slaan. Ze zijn minder betrokken bij hun kinderen en gebruiken minder positieve opvoedingsmethoden. Het recente onderzoek in Nederland naar opvoeden na partnergeweld (Pels, Lünemann & Steketee, 2011) onder 100 moeders en 84 jongeren bevestigt bovenstaande: twee op de drie moeders vindt de betrokkenheid van de partner als vader marginaal tot nihil: er is gebrek aan aandacht en liefde voor de kinderen, en een gemis aan verantwoordelijkheidsbesef. Er is bovendien sprake van machtsvertoon en gewelddadig en kleinerend optreden, niet alleen tegen de partner, maar ook naar de kinderen. Moeders die slachtoffer zijn van de ernstiger geweldscategorie noemen vooral de machtsstrijd die over de hoofden van de kinderen heen werd gevoerd. Ook de 84 jongeren die zijn geïnterviewd bevestigen dit beeld. Ruim de helft heeft een slechte relatie met hun vader (ook na de echtscheiding). Maar er

2 Holden & Ritchie ondervroegen 37 moeders uit opvanghuizen over vaderschapsvaardigheden en 37 moeders van niet-gewelddadige partners.

zijn ook goede ervaringen; de vader was ondanks het geweld toch een goede vader. Ook kan er begrip zijn voor de vader: jongeren begrepen dat door bijvoorbeeld stress op het werk de vader agressief was. Bovendien kan ook de moeder een negatieve rol hebben en kan de vader bescherming bieden tegen mishandeling door de moeder.

Een verkennend onderzoek onder 17 grotendeels Afro-Amerikaanse vaders³ die geweld gebruikten tegen hun partner en (deels) van hun partner zijn gescheiden, laat zien dat de betrokkenen uitgaan van een stereotype rolverdeling tussen man en vrouw; de man is de baas en dient zijn kinderen en zijn vrouw te disciplineren. Geweld is daartoe één van de middelen. De vaders zien de negatieve invloed van geweld tegen hun kinderen in, maar zijn zich niet bewust van de negatieve gevolgen voor de kinderen van blootstelling aan geweld tegen hun moeder (Bent-Goodley & Williams, aangehaald in Edleson & Williams, 2007). Vaders (n=464) die deelnamen aan een daderinterventieprogramma tonen enigszins inzicht in de schadelijkheid van het zijn van getuige van geweld tussen ouders (Rotman en collega's, aangehaald in Salisbury et al., 2010). De meeste mannen die zijn veroordeeld voor partnergeweld lijken geen besef te hebben van de negatieve invloed van geweld tegen hun partner op hun kinderen. De minderheid van vaders die het negatieve effect op kinderen wel inzag, blijkt te bestaan uit oudere daders met meer opleiding en uit degenen die in hun jeugd thuis werden geconfronteerd met geweld, zo komt uit onderzoek via zelfrapportage onder een grote groep veroordeelde vaders (n=3824) naar voren (Salisbury et al., 2010).

1.3 *Kinderen als getuige van geweld*⁴

Kinderen die getuige zijn van geweld tussen hun ouders ondervinden daarvan negatieve effecten. Een substantieel deel van de kinderen loopt, ondanks hun veerkracht, vroeg of laat schade op: ze trekken zich terug, worden depressief of juist agressief en boos of angstig (Dijkstra & Baeten, 2003). De invloed van partnergeweld op het kind is van veel verschillende factoren afhankelijk.

Kinderen kunnen op verschillende manieren getuige zijn: ze kunnen daadwerkelijk aanwezig zijn bij de mishandeling en bedreiging, ook wel (*eye*)*witness* genoemd, maar ze kunnen ook het geweld horen of de gevolgen van het geweld zien. Dit wordt wel *exposure* genoemd. De meest brede definitie is: kinderen die opgroeien in een gezin waar partnergeweld voorkomt (Jouriles et al., 2001; Dijkstra, 2001; Baeten & Geurts, 2002; Dijkstra & Baeten, 2003). Op basis van buitenlands onderzoek wordt geschat dat meer dan 80 procent van de kinderen op de een of andere

3 Van de 17 vaders waren er 15 van Afro-Amerikaanse afkomst en twee van Europees-Amerikaanse afkomst. Zij zijn via semi-gestructureerde vragen geïnterviewd in twee focusgroepen (Bent-Goodley & Williams aangehaald in Edleson & Williams, 2007: 32-35).

4 Deze paragraaf is een bewerking van hoofdstuk 1, paragraaf 1.2 van *Moederschap na partnergeweld* (Pels, Lünemann & Steketee, 2011).

manier getuige is van het geweld tegen de ouder of tussen ouders: kinderen zien of horen hoe er wordt geslagen, geschopt, met voorwerpen wordt gegooid, of hoe wapens worden gebruikt, soms met dodelijke afloop. Ze horen verontrustende geluiden als geschreeuw, brekend glas, klappen en gegil. Bij herhaald geweld zijn kinderen getuige van dreiging en angst voor geweld. Ook kunnen kinderen worden geconfronteerd met de gevolgen van geweld zoals de ravage in de woonkamer en verwondingen, of kinderen moeten vluchten naar een veiliger omgeving (Dijkstra, 2001). In Nederland wordt ervan uitgegaan dat per jaar ongeveer 100.000 kinderen getuige zijn van geweld in het gezin, en dat van die kind-getuigen er 40.000 het risico lopen gedrags- en/of emotionele problemen te ontwikkelen (Lamers-Winkelman, 2006).

Blootstaan aan partnergeweld heeft een negatief effect op de kinderen, al verschilt de invloed ervan per kind. Deze is onder andere afhankelijk van de ernst van het geweld, de ontwikkelingsfase en het geslacht van het kind. Kinderen blijken verder ook verschillend met dergelijke bedreigende gebeurtenissen om te gaan; de een beschikt over grotere veerkracht dan de ander. Bij herhaaldelijk geweld neemt de angst toe. Jonge kinderen ondervinden meer schade van blootstelling aan thuisgeweld dan adolescenten; zij lijken een grotere kans te hebben PTSS (Post traumatische stress symptomen) te ontwikkelen dan oudere kinderen. Adolescenten zijn meer geneigd zichzelf te beschermen. Ze mijden eerder het geweld door bijvoorbeeld bijna nooit meer thuis te zijn (Vetere & Cooper, 2005). Kinderen die worden blootgesteld aan geweld tussen hun ouders hebben meer kans op gedragsproblemen (Lamers-Winkelman et al., 2007; Hetherington & Stanley-Hagan in: Tubbs & Williams, 2007; Lamers-Winkelman, 2006; Vetere & Cooper, 2005; Dijkstra & Baeten, 2003; Dijkstra, 2001). Bovendien vergroot de combinatie van partnergeweld met kindermishandeling aanmerkelijk de kans op ernstige emotionele en gedragsproblemen bij kinderen (Wolfe et al., 2003; Corvo, 2006; Lamers-Winkelman et al., 2007). Kinderen die opgroeien met geweld uiten meer zorgen over de kwetsbaarheid van hun moeder, broers en zussen en zichzelf. Ze hebben meer angst voor gewelddadig gedrag door hun vader dan kinderen die opgroeien in gezinnen zonder geweld (Graham-Bermann, 1996 in Levendosky et al., 2009). Hoewel zowel jongens als meisjes internaliserend en externaliserend probleemgedrag vertonen, vertonen meisjes meer internaliserend en jongens meer externaliserend gedrag (Vetere & Cooper, 2005). De identificatie met de eigen sekse is ook groter; jongens lijken meer last van een mishandelende vader te hebben en meisjes van een mishandelende moeder. Agressie door de ouder van de andere sekse heeft minder invloed (Baas, 2001). Duidelijk is dat kinderen die getuige zijn van ouderlijk geweld effecten ondervinden die vergelijkbaar zijn met de gevolgen van fysieke kindermishandeling (Dijkstra, 2007; Hester et al., 2006).

Kindermishandeling en partnergeweld

Niet alleen zijn kinderen getuigen van het geweld tussen hun ouders, zij kunnen ook zelf direct slachtoffer zijn van geweld door de ouder(s). Agressie tegen of

tussen partners en geweld tegen kinderen zijn geen losstaande fenomenen, maar gaan vaak samen. Hoe vaker het geweld tegen de partner plaatsvindt, hoe groter de kans dat er ook geweld tegen de kinderen voorkomt (Slep & O'Leary, 2001; Dijkstra, 2008). Als een man zijn vrouw mishandelt, is er een grote kans dat hij ook zijn kind mishandelt: 50 procent van de mannen die hun partner mishandelen zijn ook gewelddadig tegen hun kind (Williams, Boggess & Carter, 2001; Radford & Hester, 2006). En vrouwen die worden mishandeld door hun partner hebben een grotere kans dat zij hun kinderen mishandelen vergeleken met vrouwen die geen geweld ervaren (Dijkstra, 2008). Vrouwen die ernstiger geweld ervaren, slaan vaker hun kinderen dan vrouwen die minder ernstig geweld ervaren (Pels, Lünemann & Steketee, 2011).

Naast het samengaan van geweld tegen het kind (kindermishandeling) en geweld tegen de partner (partnergeweld), kan tijdens het geweld tegen de partner het kind ook slachtoffer van geweld zijn en letsel oplopen: het kind kan per ongeluk geraakt worden, of het kind wordt bewust geweld aangedaan. Ook moeders die hun kinderen willen beschermen tegen het geweld van de vader kunnen bewust worden verwond (Edleson & Williams, 2007; Pels, Lünemann & Steketee, 2011). Kindermishandeling en partnergeweld kunnen dus op verschillende manieren met elkaar samenhangen.

1.4 Ondersteuning: daderhulp en partnertherapie

In Nederland zijn vanaf eind jaren negentig groepsbehandelingen ontwikkeld voor plegers van partnergeweld in een justitieel kader, opgezet vanuit de ambulante forensische psychiatrie De Waag. Ook binnen de reclassering zijn trainingen huiselijk geweld ontwikkeld. Sinds begin deze eeuw kwam er meer aandacht voor een systeemaanpak. Binnen de plegeraanpak komt aandacht voor de rol van de partner; bijeenkomsten met partners zijn onderdeel van de therapie. Er komt een driesporenbeleid: een apart aanbod voor slachtoffers, plegers en kinderen, zo mogelijk in een vrijwillig kader. Met de invoering van het tijdelijk huisverbod huiselijk geweld in 2009, wat gekoppeld is aan een hulpaanbod aan slachtoffers, plegers en kinderen, krijgt deze aanpak een impuls (Lünemann, Goderie & Tierolf, 2010). Begin deze eeuw zijn er initiatieven binnen de ggz om dadertherapie in een vrijwillig kader van de grond te krijgen (bijvoorbeeld 'Niet meer door het lint' door Van Dam et al., 2009), ook specifiek voor Turkse en Marokkaanse mannen met agressiereguleringsproblemen in het gezin (Puertas, Steenkist & van Dam, 2010). Er bestaat al een langere traditie voor geweldsproblemen in partnertherapie - binnen het vrijwillige kader - vanuit een systemische visie. Deze visie richt zich op het stoppen van het geweld binnen de relatie: van mis-handelen naar relationeel handelen. Het time-out programma is daarin belangrijk om de spiraal van geweld te doorbreken (Groen & Van Lawick, 2003). Sinds kort wordt ook binnen de vrouwenopvang aandacht aan de relatiedynamiek besteed, zowel in de vorm van begeleiding

terugkeer (Reijmers, 2004; Van Gestel et al., 2010) als in de methodiek Oranje Huis, waar al tijdens de (crisis)opvang aandacht is voor het hele systeem (Grit & Koning, 2009; Lünemann, Smit & Drost, 2010).

In de hulpverlening na partnergeweld ligt de nadruk op het stoppen van het geweld in relaties, en krijgt vaderschap weinig aandacht. In Amerika zijn vaderprogramma's ontwikkeld. Deze vormen een vervolg op de dadertherapie die meer gericht is op geweld en agressieregulering. Doel van het vaderprogramma is het geweld in het gezin te stoppen door een betere vader (of vaderfiguur) te worden en een meer ondersteunende partner in het ouderschap. Onderdeel van het werken aan de eigen vaderrol is terugkijken naar de eigen jeugd en de band die er bestond met de eigen vader (en moeder). Werken aan de vaderrol betekent overigens niet dat er altijd omgang is met de kinderen. Sommige mannen zijn een te groot gevaar voor de ex-partner en kinderen, en kunnen daarom geen omgang hebben met hun kinderen (Scaia, Connelly & Downing, 2010; Dijkstra, 2011).

Veel mannelijke plegers van geweld zijn niet gemotiveerd voor hulp omdat ze het agressieprobleem niet zien of vinden dat de schuld voor de agressie en het geweld bij hun partner ligt. Allochtone mannen verwachten vaak geen heil van de Nederlandse hulpverlening en accepteren doorgaans alleen vanuit hun sociale context hulp (Metin, Krikke & Simsek, 2006; Yerden, 2010).

Daarnaast kunnen professionals (in de jeugdzorg, maatschappelijk werk, vrouwenopvang) het lastig vinden om mannelijke daders van partnergeweld te benaderen. In de jeugdzorg en het maatschappelijk werk krijgen mannen als vaders weinig aandacht; zij verkeren in de periferie van de aandacht. Vaders ervaren hulp eerder als verwarrend en bevoogdend en zijn daardoor moeilijker toegankelijk. Bovendien kan 'machogedrag' naar vrouwelijke professionals eraan bijdragen dat er moeilijk een vertrouwensband kan worden gecreëerd. Professionals ervaren moeders als gemakkelijker cliënten die zich meer voegen naar de eisen van hulp. Genderverwachtingen spelen hierbij een rol (Dijkstra, 2007). Aan de andere kant zijn mannen juist op hun rol als vader te motiveren vanuit hun behoefte om de relatie met hun kind(eren) te behouden. Een aparte benadering van vaders lijkt daarom cruciaal om hun betrokkenheid te vergroten. Een voorwaarde is dan dat professionals beschikken over specifieke kennis en vaardigheden (O'Donnell et al., 2005 aangehaald in Dijkstra, 2007).

1.5 *Vraagstelling*

In voorliggend onderzoek gaat het om de vraag hoe mannen aankijken tegen geweld in de relatie, welke opvattingen zij hebben over de invloed van het partnergeweld op hun kinderen en hoe zij aankijken tegen hun vaderrol. Vaderschap is er altijd vanaf het moment dat het kind is geboren. Vaderschap kan bestaan zonder dat de man feitelijk een vaderrol heeft. In dit onderzoek verkennen we de rol die mannen willen spelen in het leven van hun kinderen en welke waarden zij hun kinderen

willen meegeven. In navolging van het onderzoek naar moederschap na partnergeweld en de behoefte aan ondersteuning, hebben we ook met de mannen doorgepraat over hun eventuele behoefte aan steun, zowel bij hun vaderrol als bij het stoppen van het geweld.

De achtergrond van deze vraag is of mishandelende partners goede vaders kunnen zijn. In dit onderzoek staat het perspectief van de mannen centraal. Wanneer vinden zij zichzelf een goede vader? Wat is hun opvatting over opvoeden? Hoe kijken zij terug op hun eigen jeugd? En zijn er aspecten te ontdekken waarop mannen zich aangesproken voelen en waarop de ondersteuning kan aansluiten?

De hoofdvraag is:

Hoe speelt partnergeweld door in de vaderrol en hebben mannen behoefte aan ondersteuning?

Deze studie richt zich op de denkbeelden en doelen van vaders, hun opvoedingspraktijken en hun eventuele behoefte aan (formele en informele) ondersteuning. In deze studie staat niet de geweldsgeschiedenis centraal en hoe de man de machtsdynamiek tussen de partners beleeft en interpreteert. Omdat het vaderschap in een context van partnergeweld staat, schetsen we echter wel een beeld van het (ervaren) geweld als achtergrondinformatie.

De volgende vragen stonden in deze studie centraal:

- Hoe ervaren mannen het geweld in de relatie met hun partner?
- Hebben mannen die geweld plegen tegen de partner stereotype denkbeelden over mannen en vrouwen? Zien zij zichzelf (ook) als slachtoffers van geweld?
- Welke opvattingen hebben de mannen over hun vaderrol en wat zijn voor hen belangrijke waarden in de opvoeding? Zijn er verschillen in opvatting naar meisjes en jongens?
- Hebben de mannen besef van de schade die partnergeweld aanricht bij hun kinderen? En zo ja, is inzicht in de schadelijkheid voor kinderen een motiverende factor om agressie en geweld te leren beteugelen?
- Hebben mannen behoefte aan informele of formele steun bij hun agressieproblematiek en/of hebben zij behoefte aan ondersteuning in hun rol als vader bij de opvoeding?

Voor deze studie zijn 26 mannen geïnterviewd van verschillende etnische achtergronden die een heteroseksuele relatie hebben of hadden en vader zijn van een of meer kinderen. De vaders hebben een Nederlandse, Marokkaanse, Turkse, Surinaamse of Antilliaanse herkomst. Wij duiden de Surinaamse en Antilliaanse mannen soms als groep aan met de term Afro-Nederlands.

Leeswijzer

Dit is in Nederland het eerste verkennende onderzoek naar opvattingen over vaderschap bij mannen met verschillende etnische achtergronden die hun partner mishandelen en/of zelf slachtoffer zijn van partnergeweld. Hoe verlopen volgens deze mannen de geweldsincidenten tussen henzelf en hun partner? Hoe reageren de kinderen op het geweld en hoe zien de mannen hun rol als vader? Hoe ervaren zij hun relatie met de kind(eren)? En, hebben zij behoefte aan steun? De resultaten worden beschreven vanuit het perspectief en de beleving van de respondent.

In hoofdstuk 2 geven we een methodologische verantwoording van het onderzoek en schetsen we de achtergrondkenmerken van de geïnterviewde mannen. Vervolgens gaan we in op de opvattingen van deze mannen over hun jeugd (hoofdstuk 3), hun rol als partner (hoofdstuk 4) en hun rol als vader (hoofdstuk 5). In hoofdstuk 6 staat de behoefte aan informele en formele steun centraal. Elk van deze hoofdstukken begint met een of twee casusbeschrijvingen die wij typerend vonden voor het betreffende thema. In hoofdstuk 7 komen we tot een conclusie.

2 *Methodologische verantwoording*

Het onderzoek bestond uit twee onderdelen. Allereerst vond een voorbereidend onderzoek plaats, bestaande uit drie verkennende interviews en een literatuurstudie. Daarnaast zijn 26 diepte-interviews afgenomen met mannen die geweld in hun relatie plegen en/of ervaren en vader zijn. Dit hoofdstuk beschrijft de gebruikte methoden van onderzoek met specifieke aandacht aan de werving van de respondenten. We besluiten het hoofdstuk met een beschrijving van de achtergrondkenmerken van de respondenten.

2.1 *Vorbereidend onderzoek*

Voorafgaand aan de diepte-interviews met de vaders is het onderzoeksterrein verkend door een literatuurstudie. Dit is aangevuld met drie interviews met sleutelfiguren uit de hulpverlening. In hun dagelijks werk bij hulpverleningsorganisaties hebben zij te maken met vaders in situaties van partnergeweld. De geïnterviewde sleutelfiguren zijn Martine Groen, psychotherapeut met decennialange ervaring op het terrein van geweld in gezinnen en werkzaam bij het Instituut voor Geschillen, Bas Dopheide van Kairos in Tiel (ambulante forensisch-psychiatrische zorg), en Peter Steenkist, psycholoog bij GGZ West Brabant en medeontwikkelaar van het programma Niet meer door het lint. Op basis van het voorbereidende onderzoek is de topiclijst samengesteld voor de diepte-interviews met de mannen. Daarbij is aangesloten bij de topiclijst van het moederonderzoek (Pels, Lünemann & Steketee, 2011). De bevindingen uit het voorbereidende onderzoek dienden in de analysefase als theoretisch kader bij het interpreteren van de onderzoeksresultaten.

2.2 *Diepte-interviews vaders*

Dit onderzoek is exploratief van aard. Via diepte-interviews zijn we op het thema ingegaan. Kwalitatieve data maken het mogelijk betekenissen te ontdekken die geïnterviewden geven aan hun omgeving en aan gebeurtenissen. Daarnaast geeft het inzicht in de hele context waarin de geïnterviewde leeft. Het gevoelige onderwerp van de interviews maakte een bepaalde vertrouwensbasis tussen interviewer en respondent noodzakelijk.

De interviewers zijn aan de hand van topiclijsten ingegaan op een vijftal thema's: 1. de eigen jeugd van de geïnterviewde, 2. de vaderrol en zijn ideeën over opvoeding en taakverdeling tussen hem en zijn vrouw 3. geweld tussen de geïnterviewde en zijn (ex-)partner, 4. de invloed van het partnergeweld op de kinderen, en 5. de behoeften aan steun.

Om een beeld te krijgen van de situatie van de geïnterviewde openden we de gesprekken met een korte lijst van gesloten vragen over de achtergrond en gezins-situatie van de geïnterviewde. Dit bleek een prettige introductie van het onderwerp en brak als het ware het ijs voor de rest van het gesprek. Vervolgens werd bij de (Afro-)Nederlandse mannen ingegaan op de eigen jeugd van de respondent. Dat gaf een duidelijk beeld van de context waarin de geïnterviewde is opgegroeid. Daarna kwamen de andere onderwerpen aan bod. Om het gesprek soepel te laten verlopen is de vragenlijst niet gestructureerd doorgelopen. Wel hebben de interviewers ervoor gezorgd dat alle onderwerpen aan de orde kwamen. Bij het aansnijden van een nieuw onderwerp werd altijd gestart met een open vraag. Als het ging om de vaderrol stelden de interviewers bijvoorbeeld de vraag wat de geïnterviewde belangrijk vindt om te bereiken in de opvoeding van zijn kinderen. Daarop vroegen de interviewers door, bijvoorbeeld door te vragen naar hoe de geïnterviewde dat probeert te bereiken en hoe hij zijn kinderen corrigeert. Ook het onderwerp partnergeweld begon met een open vraag over de relatie tussen de man en zijn (ex-)partner. Als geïnterviewden het moeilijk vonden om te praten over het geweld legden de interviewers voorbeelden voor, net als bij een meerkeuzevraag. Een andere techniek die werd toegepast om de ernst van het geweld te achterhalen was het vragen naar wat het ergste was wat de geïnterviewde zijn (ex-)partner had aangedaan. De interviews met de (Afro-)Nederlandse mannen duurden ongeveer vijf kwartier en vonden plaats bij een hulpverleningsorganisatie of bij de geïnterviewde thuis.

De interviews met de Turkse en Marokkaanse mannen duurden gemiddeld ongeveer drie uur; er werd veel tijd besteed aan het creëren van een vertrouwde sfeer door eerst over meer algemene onderwerpen te praten. De interviews vonden plaats op veel verschillende locaties: thuis bij de interviewer (vier keer), bij een maatschappelijke organisatie zoals een zelforganisatie of een moskee (vier keer), bij een hulpverleningsorganisatie (twee keer), thuis bij de geïnterviewde (twee keer), op het kantoor van de interviewer (een keer), en in een café (een keer). De interviews met de Turkse en Marokkaanse mannen gingen na de gesloten vragen verder met vragen over de opvoeding van de kinderen en vervolgens kwamen de andere thema's aan bod.

Alle interviews zijn opgenomen en letterlijk uitgewerkt. De interviewer heeft de Turkse en Marokkaanse interviews vertaald naar het Nederlands en daarvan zijn alleen de delen die gaan over de onderzoeksvragen letterlijk uitgewerkt.

Training

Om de kwaliteit van de interviews te waarborgen vond er tijdens het traject een voorbereidingsbijeenkomst en een interviewtraining plaats. De bijeenkomst voorafgaand aan de interviews werd geleid door Ibrahim Yerden. Hij heeft veel ervaring met het interviewen van Turkse mannen over opvoeding en geweld. Na de eerste vier interviews vond een training plaats door Martine Groen. Aan de hand van de afgenomen interviews zijn we vooral ingegaan op hoe je respondenten kan verleiden meer te vertellen over de verschillende onderwerpen.

Interviews met vaders van verschillende etnische achtergrond

In hoofdstuk 1 zijn we ingegaan op de verschillen tussen autochtone en allochtone vaders wat betreft rolopvattingen en de inbreng in de opvoeding. We interviewden vaders van Turkse (8), Marokkaanse (7), Surinaamse (2), Antilliaanse(1) en Nederlandse (8) komaf. De interviews met Nederlandse, Surinaamse en Antilliaanse vaders zijn afgenomen door twee onderzoekers van het Verwey-Jonker Instituut. De interviews met de Turkse mannen zijn gedaan door Ibrahim Yerden en zijn Marokkaanse collega Halich interviewde de Marokkaanse mannen. Deze verdeling had twee redenen. Ten eerste spraken niet alle Turkse en Marokkaanse respondenten goed genoeg Nederlands om in die taal een dergelijk diepgaand gesprek te kunnen voeren. Daarnaast hebben Yerden en Halich veel ervaring met het interviewen van deze doelgroep. Op grond van eerder onderzoek door Yerden verwachtten wij dat de Turkse en Marokkaanse respondenten meer zouden durven vertellen tegen mensen met dezelfde achtergrond als zichzelf. Alle interviewers waren man, dit was geen bewuste keuze: een van de vrouwelijke interviewers kon onverhoopt niet mee doen.

Format geweld

De nadruk van dit onderzoek ligt op de vaderrol en de opvattingen over opvoeden binnen een context van partnergeweld. De aard van het geweld staat niet centraal. Toch is het belangrijk om inzicht te krijgen in de ernst van het geweld. Daarom is naast de vragen in de topiclijst over het geweld, ook een format geweldsgeschiedenis gebruikt. Dit format is ontwikkeld voor het eerdere grootschaliger onderzoek naar opvoeden na partnergeweld (Pels, Lünemann & Steketee, 2011). De interviewers hebben dit format na elk interview ingevuld. Het is ontwikkeld op grond van eerder onderzoek naar partnergeweld en huiselijk geweld van Römken (1989), Van Dijk (1997) en Yerden (2008).

Er is een indeling gemaakt in 1. frequentie en duur, 2. fysiek gedrag, 3. ernst van het letsel, 4. mate van psychisch geweld. Deze indicatoren zijn als volgt uitgewerkt:

1. Frequentie; van sporadisch tot dagelijks en duur van geweld van eenmalig, een korte periode, tot langer dan vijf jaar.

2. Fysiek gedrag van de pleger, waarbij het gaat om duwen en trekken, het gericht gooien met spullen, slaan en schoppen of meest ernstig gedrag als keel dichtknijpen, met een (scherp) voorwerp slaan of steken en seksuele dwang.
3. Ernst van het fysieke letsel betreft de mate van verwonding, en of dokters- of ziekenhuisbezoek nodig was. Gaat het om blauwe plekken en kneuzingen of botbreuken en brandwonden, of blijvend ernstig letsel.
4. De mate van psychisch geweld, waarbij een verschil te maken is tussen enerzijds controleren, beperken, uitschelden, altijd kritiek hebben en chanteren, en anderzijds psychische terreur in de zin van isoleren, vrijheidsbeneming (binnenshuis houden), intimideren, dreigen, en volledige controle (belaging).

De interviews met de mannen gingen doorgaans niet gedetailleerd in op de aard en frequentie van het geweld. Op grond van eerdere literatuur blijkt dat mannen vaak hun geweldgebruik bagatelliseren (zie hoofdstuk 1). Het was daarom lastig om aan de hand van bovengenoemde indicatoren de ernst van het geweld in te schatten naar vier ernstcategorieën: licht, matig, ernstig en zeer ernstig geweld. In de analyse van de rol van de vaders wordt daarom geen aandacht besteed aan de ernst van het geweld. Daarvoor hebben we onvoldoende betrouwbare informatie.

2.3 *Werving*

Geweld in relaties is een onderwerp waar niet gemakkelijk over wordt gepraat. Het was niet eenvoudig om geschikte respondenten te vinden, te weten vaders die geweld gebruiken tegen hun partner of geweld ondervinden in hun relatie, die kinderen hebben, en over vaderschap en partnergeweld willen praten. We hebben verschillende bronnen aangeboord, zoals instellingen waar verplichte dan wel vrijwillige daderprogramma's worden aangeboden, organisaties als het Advies- en Steunpunt Huiselijk Geweld in Rotterdam en Utrecht, zelforganisaties van Turkse en Marokkaanse mannen, buurthuizen en bijvoorbeeld ggz-instellingen. Autochtone vaders en andere Nederlands sprekende vaders en de groep Turkse en Marokkaanse vaders zijn op verschillende manieren geworven. De werving van vaders uit beide groepen wordt hieronder daarom apart beschreven.

Nederlands sprekende vaders

Om vaders bereid te vinden aan het onderzoek mee te werken is een groot aantal organisaties benaderd. Deze organisaties zijn in eerste instantie gebeld. In alle gevallen is meer informatie toegezonden over het onderzoek aan de contactpersoon. Aan de organisaties is de doelgroep van het onderzoek uitgelegd: mannen met kinderen die een situatie hebben meegemaakt waarin partnergeweld heeft plaatsgevonden. De kinderen moesten op het moment dat het geweld plaatsvond bij de geïnterviewde in huis wonen. Zowel organisaties die voornamelijk te maken

hebben met hulpverlening vanuit het strafrechtelijk kader, als organisaties die vrijwillige hulpverlening aanbieden zijn gevraagd mee te werken.

In totaal zijn 18 organisaties benaderd. Zes daarvan konden ons vanwege verschillende redenen niet verder helpen: door andere lopende onderzoeken zou het een te grote belasting zijn voor de organisatie (3), het zou een te grote belasting zijn voor hun cliënten (2), of de organisatie biedt zelf geen hulpverlening aan vaders (1). Met één organisatie kregen we ondanks meerdere bel- en mailpogingen, na het eerste contact geen reactie meer. Bij zes organisaties die wel konden meewerken zijn geen geschikte mannen gevonden, onder andere omdat de mannen zelf niet mee wilden doen, niet bereikbaar waren, of geen Nederlands spraken.

Uiteindelijk zijn via vijf organisaties 12 mannen geïnterviewd. De vijf organisaties zijn GGZ West-Brabant, Reclassering Amsterdam, De Waag Amsterdam, Advies- en Steunpunt Huiselijk Geweld Rotterdam en Advies- en Steunpunt Huiselijk Geweld VieJa Utrecht. Achteraf is besloten om één van de interviews niet mee te nemen in de analyse, omdat de geïnterviewde als grootvader te maken had met huiselijk geweld en niet als vader. De situatie van deze man wijkt te veel af van de andere elf geïnterviewden. Hoewel we ons in de werving niet specifiek hebben gericht op mannen als plegers van geweld, zijn het allemaal mannen (op één respondent na) die geweld gebruiken in hun relatie, al dan niet als reactie op het gedrag van hun partner.

Turkse en Marokkaanse vaders

De Turkse en Marokkaanse vaders zijn - anders dan de Nederlands sprekende vaders - vooral geworven door middel van persoonlijke gesprekken via de volgende informele organisaties/netwerken: Milli Görüs moskee, een andere moskee in Amsterdam, vrouwenoverleg Yasmine in Den Haag, de Turkse Democratische Vereniging in Rotterdam, RIMA (Regionale Instelling Maatschappelijke Dienstverlening Alkmaar), de alevitische vereniging in Amersfoort, SMD-MK (maatschappelijk werk) in Beverwijk, HTIB (zelforganisatie voor Turken in Den Haag), Hak Der (zelforganisatie voor Turken in Haarlem), SMT (Samenwerkend verband van Marokkaanse Nederlanders) in Utrecht, SMOR (Marokkaans Samenwerkingsorgaan voor de regio Rijnmond), via de bureaus van de interviewer. Toen bleek dat er een grote discrepantie zat tussen het werven via hulporganisaties en via het eigen netwerk, is ook nog via het Algemeen Maatschappelijk Werk in Rotterdam en ggz in Amsterdam gezocht naar respondenten.

Uiteindelijk zijn 7 Marokkaanse en 8 Turkse vaders geïnterviewd. Aan al deze interviews ging een telefonisch gesprek of een persoonlijke ontmoeting vooraf. Ook hier geldt dat de werving niet specifiek op mannen als plegers van geweld was gericht. Alle mannen echter zeggen geweld te gebruiken in hun relatie, al dan niet als reactie op het gedrag van hun partner.

2.4 *Analyse interviews*

De kwalitatieve informatie uit de interviews is gestructureerd met schema's. Per interview is een schema opgesteld met daarin korte samenvattingen over 17 onderwerpen (zie Bijlage 1). Op basis van de informatie uit die schema's zijn de resultaten beschreven.

In de analysefase hebben twee externe experts, Sietske Dijkstra en Ibrahim Yerden, een belangrijke rol vervuld, waarbij Yerden ook zijn inzichten als interviewer inbracht. Voorafgaand aan de analyse en rapportagefase hebben de onderzoekers met de experts de analyseschema's van de interviews besproken en is een eerste analyse gemaakt. Vervolgens is de conceptrapportage besproken met de experts, waarna de verschillende rollen van de man - als kind, als partner en als vader - duidelijker naar voren zijn gehaald.

Ieder hoofdstuk in dit rapport begint met een of twee casusbeschrijvingen die zijn gemaakt op basis van individuele interviews. We hebben casus gebruikt die de rode lijn in de interviews op een bepaald onderwerp het duidelijkst illustreren. Vanwege de samenhang tussen de verschillende rollen/perspectieven - de eigen jeugd en opvoeding van de mannen, de rol als partner en de mannen als vader - komen alle perspectieven in de casusbeschrijvingen in ieder geval kort aan de orde. Het onderwerp van het hoofdstuk waarvoor we de casus hebben geselecteerd komt uitgebreider aan bod. De namen in de casusbeschrijvingen zijn omwille van de privacy gefingeerd.

2.5 *Achtergrondkenmerken respondenten*

In deze paragraaf staan we stil bij verschillende persoonlijke kenmerken van de geïnterviewden als leeftijd, opleidingsniveau, baan en kinderen. Daarbij maken we onderscheid naar etnische afkomst.

Aan het onderzoek hebben zesentwintig mannen deelgenomen, verdeeld over vijf etnische achtergronden (acht Nederlandse mannen, acht Turkse mannen, zeven Marokkaanse mannen, twee Surinaamse mannen en een Antilliaanse man, de laatste twee etniciteiten worden ook wel Afro-Nederlanders genoemd).

In het onderzoek onderscheiden we soms vier groepen, maar ook maken we af en toe een tweedeling (Nederlanders met Afro-Nederlanders versus Marokkaanse en Turkse mannen). De reden hiervoor is het geringe aantal. Ook speelt het feit mee dat er tussen Turken en Marokkanen geen grote verschillen naar voren kwamen in het onderzoek van Yerden, naar opvattingen over opvoeding onder Turkse en Marokkaanse vaders (Yerden, 2010) en naar de geweldsproblematiek thuis (Yerden, 2008). Wel lijken er verschillen te zijn als het gaat om opvattingen over opvoeding tussen de generaties binnen een bepaalde etnische groep (zie bijvoorbeeld Pels, 2005). De Marokkaanse respondenten zijn alle zeven in Marokko geboren en

behoren tot de eerste generatie Marokkanen (of tussengeneratie). Van de acht geïnterviewde Turkse mannen zijn er vier van de eerste generatie. De andere vier zijn in Nederland geboren. De drie Afro-Nederlandse respondenten hebben allemaal tot ongeveer hun twintigste in Suriname of de Nederlandse Antillen gewoond. Zo mogelijk gaan we in op eventuele verschillen tussen de eerste en tweede generatie.

Tabel 1 toont de achtergrondkenmerken van de respondenten. De geïnterviewde mannen zijn gemiddeld 44 jaar oud, maar daar zit een grote spreiding in. De jongste geïnterviewde is 29 jaar oud en de oudste is 62 jaar oud. De gemiddelde leeftijd van de Marokkaanse mannen is hoger dan die van de andere etnische groepen, namelijk 53 jaar. De jongste Marokkaanse man is 46 jaar oud en de oudste is 62 jaar oud. De (Afro-)Nederlandse en Turkse geïnterviewden zijn tussen de 29 en 52 jaar oud.

Tabel 1 Achtergrondkenmerken geïnterviewde vaders

Achtergrond	Alle vaders (n=26)	Autochtone vaders (n=8)	Turkse vaders (n=8)	Marokkaanse vaders (n=7)	Afro-Neder- landse vaders (n=3)
Gemiddelde leef- tijd	44	41	38	53	43
Hoogst behaalde opleiding: geen opleiding/basis- school	11	0	5	6	0
Hoogst behaalde opleiding: vmbo, mavo, mbo	9	6	3	0	0
Hoogst behaalde opleidingsniveau: Universiteit	1	1	0	0	0
Hoogst behaalde opleiding is onbe- kend	5	1	0	1	3
Aantal geïnterview- den zonder baan	9	2	1	5	1
Aantal geïnterview- den dat zegt niet rond te kunnen komen	6	3	2	1	0
Gemiddelde aantal kinderen	2,7	2,2	1,7	4,3	2,7

Gemiddeld gezien is de groep geïnterviewden laag opgeleid. Over de drie Afro-Nederlandse mannen hebben we geen informatie over opleidingsniveau, en evenmin over één Marokkaanse en één Nederlandse man. Elf van de 21 mannen waar we het opleidingsniveau van weten, hebben alleen de lagere school of geen opleiding afgerond. Zij zijn allen van Turkse en Marokkaanse afkomst. Vier mannen hebben

een opleiding gedaan op vmbo-niveau, drie hebben een mavo-opleiding afgerond en twee mannen een mbo-opleiding. Er is één man (van Nederlandse afkomst) die een universitaire studie heeft afgerond. De Nederlandse mannen hebben allemaal een vervolgopleiding gedaan.

Negen geïnterviewden hebben geen baan, waarbij de Marokkanen de grootste groep vormen (5 tegen 1 of 2 in de andere etnische groepen). Van de mannen zonder baan zijn er vijf werkloos, drie (tijdelijk) arbeidsongeschikt en één werkt niet vanwege een andere (onbekende) reden. Zes mannen geven aan niet rond te kunnen komen van de inkomsten die zij nu hebben. Enkelen hebben te maken met hoge schulden.

Gemiddeld hebben de geïnterviewde mannen tussen de 2 en 3 (2,7) kinderen (maximaal 5 en minimaal 1). De Marokkaanse vaders die we hebben geïnterviewd hebben gemiddeld meer kinderen dan de vaders met andere culturele achtergronden, en wel minimaal 3 en maximaal 5.

De (Afro-)Nederlandse mannen zijn bijna allemaal niet meer samen met de partner met wie in de relatie geweld heeft plaatsgevonden. Zij zijn uit elkaar, zijn gescheiden of gaan een echtscheiding tegemoet.⁵ Bij de Turkse en Marokkaanse mannen die we hebben geïnterviewd ligt dat anders: twaalf van de vijftien Turkse en Marokkaanse mannen wonen nog samen met hun vrouw. Twee Turkse mannen zijn gescheiden, en een daarvan is hertrouwd. Eén Marokkaanse man woont niet meer bij zijn vrouw omdat hij een langdurig straatverbod heeft, maar hij is nog wel getrouwd. Bij de Marokkaanse vaders woont vaak de oudste zoon, dikwijls met vrouw en kinderen, nog in huis of in het huis naast de geïnterviewde.

5 De geïnterviewde (Afro-)Nederlandse mannen hebben vaak meerdere relaties achter de rug, met of zonder kinderen. Het gaat hier te ver deze allemaal afzonderlijk te beschrijven. Het onderzoek gaat in op de relatie waarin het partnergeweld plaatsvindt of heeft plaatsgevonden. Dat zijn dan ook de relaties waarnaar we in deze paragraaf verwijzen.

3 *Mannen over hun jeugd*

Casus: Jeroen, Nederlandse man van 38 jaar, woont bij zijn vriendin en haar kinderen

Jeroen vindt dat hij een redelijk gelukkige jeugd heeft gehad. Hij is opgegroeid met beide ouders en een drie jaar jongere broer. Zijn ouders zijn nog bij elkaar, dat vindt hij prettig. 'Ja, ik heb over het algemeen best wel een redelijk gelukkige jeugd gehad. Mijn ouders, die zijn nu nog getrouwd en ik heb één broertje dan. Die is drie jaar jonger. En ja, in principe ging het altijd wel goed, zeg maar. Het enige waar ik wel eens moeilijkheden mee had, dat was met mijn moeder dan, die gaf altijd andere mensen eerder gelijk dan mij. En daar werd ik wel eens gefrustreerd over. Dat ik moeilijk geloofd werd daardoor. Door mijn moeder en dat is eigenlijk nooit veranderd.' Zijn vader was, net als hij nu, vrachtwagenchauffeur en was overdag niet thuis.

De moeder van Jeroen zette regelmatig zijn vader in als degene die de straf uitdeelde. Zij waarschuwde Jeroen dan dat zijn vader hem wel straf zou geven als hij 's avonds thuis zou komen. Die straffen waren vaak hardhandig. 'Nou, gewoon slaan hè... Dus toen ben ik een keer met een gebroken been in het ziekenhuis beland ook. Vanaf toen is het wel een stuk minder geworden, de klappen. (...) Meestal probeerde hij je kont te raken, dus. Ook niet met de vuist hoor. Dus je moet niet denken dat hij zwaar aan het mishandelen was. Maar echt, ja, dan deed hij wel eens hardhandig naar boven toe werken.'

In zijn jeugd was Jeroen regelmatig agressief. Vanaf zijn twaalfde kreeg hij driftbuien en tussen zijn zestiende en negentiende jaar vocht hij bijna ieder weekend.

Jeroen kent de fysieke straffen die hij kreeg een zekere opvoedkundige waarde toe. Hij vindt een pedagogische tik een goede manier om te straffen, maar zijn vriendin is het daar niet mee eens en dat levert nogal eens ruzie op. Als het zijn eigen kinderen waren geweest had hij ze waarschijnlijk vaker een pedagogische tik gegeven, zegt hij. Jeroen slaat alleen de zoon, en niet de dochter. Dat komt vooral omdat de zoon zijn zusje wel eens slaat. Hij vindt het gerechtvaardigd de zoon dan met de vlakke hand een klap op de billen te geven of hem zijn slaapkamer in te gooien. Sinds hij met kinderen woont begrijpt hij waarom zijn eigen vader hem vroeger wel eens sloeg. Jeroen is tegen mishandeling. Hij vindt dat je als vader te ver gaat - verder dan een pedagogische tik - als je door blijft slaan.

In de opvoeding wil Jeroen de kinderen structuur, netheid en bescherming bieden en hun dit aanleren. Zijn vriendin kan dat volgens hem niet omdat zij zelf niet netjes en gestructureerd is. Met bescherming bieden bedoelt hij dat wanneer de kinderen oneerlijk worden behandeld, hij achter hen gaat staan. Dat kan bijvoorbeeld ook betekenen dat hij de confrontatie aangaat met een buurman en bij de buurman verhaal gaat halen op een agressieve manier. Laatst is dat bijna gebeurd, maar zijn vriendin zorgde ervoor dat het bleef bij een scheldpartij en niet eindigde met klappen.

Jeroen is niet alleen gewelddadig tegen zijn partner, maar ook op andere momenten, zoals naar de buurman toe. Ook tegen zijn baas kan hij agressief zijn. Zo vertelt hij dat, toen hij kortgeleden zijn baas aan de telefoon had in de vrachtwagen, zijn baas blij mocht zijn dat het een telefoongesprek was, 'anders had ik het licht uit zijn ogen geslagen,'.

De jeugd kleurt het leven als volwassene. Een van de aandachtspunten bij vaderschap is het overnemen van waarden en normen uit de eigen jeugd. In het voorbeeld van Jeroen zien we dat hij zijn jeugd als liefdevol beschouwt en begrip heeft voor de fysieke bestraffing die hij kreeg van zijn vader. Nu hij volwassen is en zelf kinderen om zich heen heeft, begrijpt hij dat zijn vader vroeger tikken uitdeelde.

In dit hoofdstuk staan we stil bij de jeugd van de geïnterviewden. We hebben hierover niet veel informatie, er is vooral gepraat over fysieke straffen en mishandeling in de jeugd.

3.1 *Gezin van herkomst*

Bijna alle geïnterviewde mannen (22 van de 26) zijn opgegroeid in een twee-oudergezin. Vier mannen, een Nederlandse, een Surinaamse, een Turkse en een Marokkaanse man groeiden anders op. De Nederlandse man heeft vanaf zijn zevende met alleen zijn vader gewoond omdat zijn moeder het gezin verliet. De Surinaamse man is opgevoed door zijn moeder. Een Turkse en Marokkaanse man hebben in hun jeugd samen met hun moeder (en grootouders) in Turkije/Marokko gewoond en zijn op latere leeftijd naar Nederland verhuisd voor gezinshereniging.

Hoe zijn de gezinsverhoudingen en rolverdeling in het gezin waar de geïnterviewden zijn opgegroeid? Vijf van de acht geïnterviewde Nederlandse mannen geven aan dat hun vader en moeder de regels in huis gezamenlijk bepaalden. Er was doorgaans een traditionele rolverdeling, de vader werkte buitenshuis en de moeder deed het huishouden. Soms werkte ook de moeder, bijvoorbeeld voor de administratie in het bedrijf van de vader. Bij vier van deze vijf echter was het vooral de vader die straffen uitdeelde. In de Surinaamse en Antilliaanse gezinnen lijkt de moeder een belangrijke rol te spelen, en delen moeder en vader straffen uit. Hoewel we weinig informatie hebben over de gezinnen waarin de Turkse en Marokkaanse mannen opgroeiden, komt uit de interviews naar voren dat er sprake was van een traditionele rolverdeling. Een Marokkaanse man vertelt bijvoorbeeld: *'...Mijn moeder luisterde naar mijn vader. Ze had geen grote mond tegen mijn vader. Als mijn vader binnenkwam toonden we respect.'* En een ander vertelt: *'In Marokko weten de vrouwen heel goed wat hun man wil. Mijn moeder wist ook heel goed wat mijn vader van haar verwachtte: eten op tijd klaar hebben, kleren wassen, huis schoonmaken, luisteren naar haar man, niet haar man kwetsen. Zodoende hadden ze weinig ruzie. Maar de vrouwen hier in Nederland hebben alles, maar zijn nooit tevreden en hebben een grote mond tegen hun man. Die situaties leiden tot ruzies.'*

De meeste Nederlandse mannen vertellen dat zij een (redelijk) gelukkige jeugd hebben gehad, hoewel enkelen spreken over een harde opvoeding. Sommigen spreken ook van een vrije opvoeding. Een van hen ziet een negatieve kant aan de vrije opvoeding; bij nader inzien mocht hij eigenlijk te veel en dat heeft eraan

bijgedragen dat hij op het criminele pad raakte. Hij was onder meer betrokken bij een bankoverval, aldus de geïnterviewde. *‘Maar ik ben ook wel heel vrij opgevoed. Dus ik deed al heel jong eigenlijk mijn eigen dingen. Daardoor is het ook waarschijnlijk een beetje erg fout gelopen in mijn jeugd. Zeg maar, van mijn veertiende tot mijn drieëntwintigste heb ik eigenlijk niet veel meegemaakt. Ja, wel veel meegemaakt, criminele dingen gedaan, in de gevangenis gezeten. Maar het meer socialere gedeelte heb ik allemaal gemist. Dus vriendinnetjes, uitgaan, de gewone dingen, dat heb ik echt gemist.’*

De Afro-Nederlandse mannen die wij hebben geïnterviewd zijn alle drie opgegroeid in Suriname of op de Nederlandse Antillen. Eén van de Surinaamse mannen vertelt dat zijn ouders hem meegaven dat hij respect moest hebben voor anderen, mensen in hun waarde moest laten en niet mocht stelen. De moeders spelen een belangrijke rol in hun leven als opvoeders. Maar het zijn de vaders die de straffen (’s avonds) uitdelen.

Vier van de zeven Marokkaanse mannen moesten tijdens hun jeugd in Marokko op het land werken. Dat was belangrijker dan school, vertelt een van de Marokkaanse mannen. In twee gevallen is de vader gestorven toen de mannen achtereen volgens 13 en 16 jaar oud waren.

3.2 *Geweld tussen de ouders in gezin van herkomst*

Wanneer de geïnterviewden werd gevraagd naar geweld in het gezin waarin zij zijn opgegroeid, spraken zij vrijwel allemaal over fysieke straffen die zij als kind kregen. Het ging vrijwel nooit over geweld tussen hun ouders. Alleen vier Turkse respondenten (drie van deze vier zijn in Nederland geboren) vertelden hierover. Zij hebben wel eens gezien dat hun vader hun moeder sloeg, voornamelijk vanwege ruzies over de opvoeding: *‘Ja, ik heb twee keer gezien, dat mijn vader mijn moeder een klap gaf, maar ze maakten niet zo vaak ruzie. Die klap, die mijn moeder kreeg, werd eigenlijk veroorzaakt door mijn zus, die niet op tijd thuis was gekomen; zij was met leeftijdgenoten naar een feest gegaan en kwam toen laat thuis, ik denk om 11.00 uur. Mijn moeder had toestemming daarvoor gegeven en dat maakte mijn vader kwaad.’*

Het lijkt erop dat de opvoeding van de kinderen vaak de aanleiding was voor het geweld tussen de ouders van de Turkse mannen. Bijvoorbeeld als hun vader vond dat hun moeder niet streng genoeg was. De Turkse mannen die spraken over geweld tussen hun ouders, ervoeren dit als onprettig. *‘Nee, ze maken niet zo vaak ruzie. Achteraf gezien hebben ze misschien 8 of 9 keer ruzie gemaakt in mijn kindertijd. Ik was thuis en maakte het mee. Soms ging het om bekvechten. Ik heb wel een paar keer gezien dat mijn vader mijn moeder sloeg. Ik vond dat niet leuk. Ik was bang dat mijn vader mijn moeder weer zou slaan. Ik was kind, soms huilde ik en soms keek ik ernaar. Mijn vader sloeg gewoon met zijn hand op het hoofd of in het*

gezicht van mijn moeder. Mijn moeder hilde en schreeuwde en later begon zij te vloeken.'

Een andere Turkse man vertelt dat hij het geweld tussen zijn ouders zo onprettig vond dat hij dat zijn eigen kinderen wil besparen: *'Ik heb zelf bij mijn ouders meegemaakt, dat mijn vader mijn moeder sloeg. Dat vond ik heel erg. Ik voelde als het ware zelf de pijn. Daarom wil ik niet dat mijn kinderen zoiets meemaken.'* De Marokkaanse mannen is niet specifiek gevraagd naar geweld tussen hun ouders. Zij vertellen daar ook niet uit zichzelf over.

3.3 *Fysieke strafen mishandeling*

Vijf van de acht geïnterviewde autochtone mannen zeggen in hun jeugd wel eens te zijn geslagen, waarvan de ene helft het meer als pedagogische tik beschrijft, zoals een tik op de vingers of de kont, of stevig bij de arm gepakt worden, voornamelijk op momenten waarop zij de regels overtraden. Twee mannen werden in hun jeugd regelmatig (zeer) ernstig geslagen en geschopt door hun vader. Een daarvan is Jeroen, over wiens jeugd we als introductie op dit hoofdstuk hebben gelezen. Jeroen lijkt het geweld dat zijn vader gebruikte om te straffen niet heel ernstig te vinden. Hij pakt het bijvoorbeeld licht op dat zijn vader hem een gebroken been heeft bezorgd. Maar de andere man doet niet lichtvaardig over het ervaren geweld. Op achttienjarige leeftijd slaat hij terug en verbreekt de relatie met zijn vader. *'We zijn opgegroeid bij onze vader. Onze moeder, die ging weg toen ik zeven was en mijn broertje veertien maanden. Onze vader was vrachtwagenchauffeur en wij zijn opgegroeid in de methode, wie niet horen wil, moet voelen. Deden wij wat fout, dan kregen we daar slaag voor. En tegenwoordig zouden ze zeggen van, dat valt in de zwaarste categorie mishandeling. Want wij werden rustig in elke..., zo groot als deze kamer, werden we rustig in de rondte geslagen en geschopt. En volgens mijn broer heb ik een aantal keren bewegingsloos gelegen. Dat is wat ik hoorde later van mijn broer. Zoveel slaag en schoppen had ik geïncasseerd. Want dan was ik ook volledig van de wereld af. En die schopte en sloeg, waar hij raken kon. Dat was dus ook mijn insteek naar kinderen, van mezelf of van mijn partner, om dat in ieder geval anders te doen.'*

De geïnterviewde Antilliaanse man is als kind niet geslagen. Als hij straf kreeg, deelde zijn vader die uit. Zijn vader gebruikte strengere woorden dan zijn moeder, maar het betrof nooit een fysieke straf. Beide Surinaamse mannen zeggen door hun ouders te zijn geslagen, de ene door de vader en de ander door zijn moeder. De vader sloeg met alles wat hij kon vinden, bijvoorbeeld met een riem of stok. De moeder sloeg met een zelfgemaakt latje. *'...Ik ben juist opgevoed met de tik en ik werd gewoon dag en nacht geslagen bij wijze van spreken. En ik weet uit ervaring, het heeft wel zijn voordelen, je bent gewaarschuwd, je weet van..., je denkt tien keer na voordat je een stap neemt... ..met alles wat men kon vinden. Dat kreeg je*

gewoon, riem is meestal in Suriname, maar stok, noem maar op, van alles wat in de buurt voor de hand ligt, dat krijg je ermee... ..zeker twee keer per week.'

Turkse en Marokkaanse mannen verhalen allemaal, op een na, over fysieke bestrafing in hun jeugd. De meesten van hen werden geslagen door hun vader en/of door hun moeder. Fysieke straffen waren bijvoorbeeld klappen met de hand of met een voorwerp zoals een tak, schoen of pantoffel. Sommigen werden aan de oren getrokken of hun ouders gooiden voorwerpen (schoenen of stenen) naar ze. *'Zij heeft mij ook geslagen, maar minder dan mijn vader. Mijn moeder gooide meestal schoenen naar ons of kneep ons of ze sloeg met de platte hand. (...) Mijn ouders wilden dat ik bepaalde dingen wel deed en sommige dingen niet. Zodoende werd ik een goed aangepast persoon.'*

De mannen vertellen dat ze werden geslagen om verschillende redenen, bijvoorbeeld als ze niet luisterden naar hun ouders, regels overschreden, ruzie maakten met broers of zussen of niet goed hun best deden op school en slechte cijfers haalden. *'Ja, als ik stout was kreeg ik klappen van mijn vader. Toen ik kind was begreep ik mijn ouders niet, nu wel. Ik speelde eens op straat en heb toen tijdens het ballen het raam van de burens kapotgemaakt. Mijn vader gaf mij toen wel harde klappen. De volgende keer was ik voorzichtig. Zo leer je dat. Maar mijn ouders hebben goed gezorgd voor alle kinderen. Ze hebben hard gewerkt voor ons.'*

De geïnterviewden hebben deze wijze van opvoeden niet als negatief ervaren, zoals bovenstaande citaten weergeven. Ze hebben er begrip voor dat hun ouders hen sloegen en de meesten geven ook aan dat fysieke straffen noodzakelijk waren om zichzelf goed te kunnen ontwikkelen.

Uit de interviews komt naar voren dat de Turkse en Marokkaanse mannen vanaf ongeveer hun veertiende niet meer werden geslagen. Tot in de pubertijd kunnen kinderen nog beïnvloed worden door ze te slaan (zie ook Yerden, 2008). Na de pubertijd is de opvoeding in strikte zin klaar (Pels, 1998). Als het gaat om fysieke straffen zijn er geen verschillen tussen Turkse en Marokkaanse geïnterviewden van de eerste en de tweede generatie.

3.4 Slotsom

Er werd veel geslagen in de jeugd van de meeste respondenten en dit leek een tamelijk 'normaal' opvoedingspatroon. In enkele gevallen ging het om zeer ernstig geweld door de vader. De mannen vertellen zelden over geweld tussen de ouders. Soms wordt door Nederlandse mannen expliciet gezegd dat er geen geweld tussen de ouders voorkwam. Vier van de acht ondervraagde Turkse mannen spraken over geweld tussen de ouders: hun vader sloeg hun moeder wel eens. Het is onduidelijk of dit bij de andere mannen wel of niet het geval was. Volgens de drie geïnterviewde deskundigen hebben veel mannen die betrokken zijn bij partnergeweld in hun jeugd te maken gehad met een gezinssituatie waarin geweld normaal was, of

waarin de vader zeer afwezig was. Daarnaast wijst een van de deskundigen op gebrek aan communicatie in het gezin van herkomst. Daardoor hebben mannen niet leren omgaan met spanningen en conflicten.

Uit de interviews komt het beeld naar voren dat de mannen zijn opgegroeid in gezinnen met vaders als hoofd van het gezin en als belangrijkste autoriteit. Vaders waren kostwinner en de moeders deden het huishouden; soms werkten zij daarnaast (in het bedrijf van hun man). Hoewel ook moeders soms slaan, zeker als ze er (overdag) alleen voorstaan, deelde vooral de vader de (fysieke) straffen uit, ook al gebeurde datgene waarvoor werd gestraft overdag als alleen de moeder thuis was.

4 *Geweld tussen partners*

Casus: Said, Marokkaanse man van 56 jaar, woont met zijn tweede vrouw en twee kinderen

Said is 56 jaar oud en is geboren en opgegroeid in Marokko. In 1986 is hij op 32-jarige leeftijd, zoals hij zelf zegt, als 'gelukszoeker' naar Nederland gekomen en een paar jaar later heeft hij ook zijn toenmalige vrouw en drie kinderen over laten komen. Tien jaar geleden is hij van haar gescheiden en zij woont nu bij hun oudste zoon. Een jaar na de scheiding is hij opnieuw getrouwd. Net als in zijn eerste huwelijk was dat een vrouw uit het dorp waar hij is geboren. Ook zij is naar Nederland gekomen. Zij is nu 41 jaar en samen hebben ze twee kinderen, een van 9 en een van 7 jaar oud. In Marokko heeft Said geen opleiding afgerond en in Nederland ook niet.

Over zijn eerste huwelijk vertelt Said dat het minder goed ging vanaf het moment dat de kinderen uit huis gingen. Hij sloeg zijn ex-vrouw toen regelmatig. De aanleiding was vaak dat zij met anderen over hun problemen sprak. Op een dag dat hij haar met een schoen had geslagen en daarna naar de moskee was gegaan, was zijn vrouw niet thuis toen hij thuiskwam van de moskee. Said was bang voor zijn eer, en vroeg haar waarom zij zijn eer op het spel zette. Hij heeft haar toen meerdere keren geslagen, want: 'Sommige vrouwen zijn net als katten. Ze willen altijd gelijk hebben en gaan eindeloos door. Katten komen altijd op hun pootjes terecht.'

Zijn huidige vrouw handelt volgens Said te veel zelfstandig; ze maakt eigen verdiend geld over naar haar ouders. Said wil dit niet en wil ook niet dat zijn vrouw naar een vrouwen-groep, in zijn woorden 'een hoerenhuis', gaat. Hij vertelt dat hij erg teleurgesteld in haar is. 'Zij wilde gewoon werken. Via mijn kennissen heb ik voor haar een baan gevonden, elke dag gedurende twee uur schoonmaken bij een bedrijf. Zonder mijn medeweten heeft zij geld overgemaakt naar haar ouders. Dat heb ik gezien op de bankafschriften. Toen was ik kwaad. Ik vroeg waarom zij dat zo in het geheim had gedaan. Als ze het had gezegd, had ik het ook wel overgemaakt. (...) Ze [zijn vrouw en iemand van de vrouwen-groep] zijn toen met zijn tweeën naar de bank gegaan. Ik zei tegen mijn vrouw, dat ze niet meer naar de vrouwen-groep mocht gaan. Ik zei, dat zij door de vrouwen werd opgestookt en dat dat niet goed is. Ze had mij beloofd daar niet meer heen te gaan en ze is toch gegaan. Op een dag heb ik haar gevolgd en toen heb ik gezien dat zij daar naartoe ging. (...) Toen heb ik haar een paar klappen gegeven. Ik belde haar werkgever op om te zeggen dat ze een andere baan had. Ik zei tegen haar: 'Je moet gewoon bezig zijn met je kinderen en je huis.'

Said vindt dat zijn ex-vrouw en zijn huidige vrouw aanleiding geven voor het geweld. Hij zegt daarover: 'Ik heb geen geluk gehad met vrouwen. Met deze tweede vrouw heb ik ook problemen. Zij heeft contact met de Marokkaanse hulpverlening hier. Zij hebben mij uitgenodigd voor een gesprek. Maar ik zei: 'Nee, ben je gek.'

Said sloeg zijn kinderen tot ongeveer hun twaalfde. Dat deed hij voor hun eigen bestwil, vertelt hij, omdat ze volgens hem dan leren luisteren en leren om niet te liegen. In zijn eigen jeugd werd hij door zijn vader en moeder ook geslagen als hij iets deed wat niet mocht of als hij niet luisterde. Soms sloeg zijn vader hem met een stok. Hij vindt het normaal dat dit gebeurde. 'Het was voor mijn toekomst dat ze dat deden.'

Casus: Piet, Nederlandse man van 52 jaar, getrouwd met Thaise vrouw, die twee kinderen heeft. De echtscheidingsprocedure is gestart.

Piet heeft een fulltimebaan. Tijdens het interview loopt de echtscheidingprocedure en heeft zijn twintig jaar jongere Thaise vrouw hem met de twee kinderen verlaten (van de jongste van de twee kinderen is Piet de biologische vader). Piet heeft, zoals hij zelf zegt, de Thaise vrouw ongeveer acht jaar geleden 'naar Nederland gehaald'. Zijn vrouw komt volgens hem uit een arm gezin waarin ze al jong moest werken. Piet heeft zelf twee dochters (22 en 19 jaar) uit een eerder huwelijk. Piet heeft, zo vertelt hij, een vrije jeugd gehad. Zijn moeder deed het huishouden en zijn vader werkte. Zijn vader moest 's avonds wel eens wat rechtzetten door te straffen en daarbij kreeg hij dan wel eens 'klapjes'. Als hij daar nu op terugkijkt vindt hij dat hij die wel verdiende.

De vrouw van Piet, Phone, is nu bijna tien jaar in Nederland. Nadat zij zeven jaar in Nederland was wilde ze naast het gezinsleven ook haar eigen leven, ze wilde zelf werken en uitgaan. Dat wilde Piet niet, maar Phone dreigde met een scheiding als ze niet zou mogen werken. Nu werkt ze in een Thaise massagesalon. Volgens Piet is dat niet nodig: hij is rijk genoeg. Hij stuurt ook maandelijks geld naar de grootouders van zijn vrouw in Thailand.

Piet vertelt dat zijn vrouw iedere vrijdag met zijn bankpasje naar het casino gaat en steeds later thuis komt. Dan is zij dronken en agressief, vertelt hij, en ze heeft volgens hem ook wel eens xtc gebruikt. Hij vindt niet dat zijn vrouw zijn bezit is, maar wel dat hij haar een beetje moet sturen. 'M'n vrouw is mijn bezit niet, natuurlijk niet, maar je kan ze wel een beetje sturen, een beetje, want dit gaat niet goed met dat uitgaan met die meiden, dat kan niet. (...) Ik vertrouw m'n vrouw dus niet.' Piet controleert zijn vrouw: hij bekijkt haar sms'jes en heeft zich wel eens in de toilet verstopt om haar af te luisteren, terwijl hij tegen Phone vertelde dat hij naar zijn werk ging. Uit het verhaal van Piet komen twee geweldsincidenten naar voren. Het eerste is naar aanleiding van zijn vermoeden - na controle van haar telefoon - dat zij vreemdgaat. Phone deed aangifte, wat volgens Piet overdreven was. 'Ik was boos op een gegeven moment, ik breek dat telefoontje in tweeën en gooi 'm achter d'r aan. Niet tegen, maar achter d'r aan. Maar op een gegeven moment ben ik tot bedaren gekomen, zij was toch weg. En de kinderen, Dylan was aan het buiten spelen in een zandheuveltje hier, de kinderen waren er dus absoluut niet bij. Nou, op een gegeven moment stil en ik wist dat ze bij Lia, bij m'n overbuurvrouw was en op een gegeven moment komt ze dus, ze komt dus niet meer terug. Ik ga op een gegeven moment, ik pak een flesje bier, ga lekker in de tuin een krantje lezen en na anderhalf, twee uurtjes hoor ik de deur dichtgaan, boem boem boem en op een gegeven moment een politieagent achter in de tuin. En ik hoor de bel aan de voorkant, stond er ook een blauwe pet voor de deur.' Een andere ruzie - ook met als aanleiding het vermeende vreemdgaan van Phone - onttaarde in wederzijds geweld. Tijdens de ruzies houden Piet en zijn vrouw weinig rekening met de kinderen, hoewel Phone haar dochter wel heeft geleerd naar de overbuurvrouw te gaan op momenten dat het uit de hand loopt. '...En toen ging ze achter me staan, toen pakt ze me over m'n nek zo beet met d'r andere hand in m'n nek en trekt ze die trui, trekt ze keihard omhoog. Scheurt helemaal open. Hele dure trui trouwens [lacht], van m'n dochters voor m'n verjaardag pas gehad. En op datzelfde moment dat ze dus eigenlijk over me heen hing douw ik 'r met m'n arm dus weg omdat ze die nagels in m'n nek had, want daar kan je allemaal littekentjes van zien, douw ik ze dus, ik doe dus niet zo, maar ik douw ze gewoon met m'n elleboog naar achteren. Nou, toen op een gegeven moment is ze ook weggegaan, tenminste ik zeg: 'Weet je wat je doet?' Ik zeg: 'Ga maar weg, donder maar op. Pak je spullen, hup vuilniszakken, doe alles d'r in, ga maar weg, donder op. Ga maar weg. Je krijgt Dylan niet mee.'

En Dylan die hoorde het dan, die stond op een gegeven moment een beetje op de gang een beetje te huilen dan. Op een gegeven moment heb ik 'm, m'n buurvrouw, ehm, is m'n buurvrouw gaan halen, m'n overbuurvrouw, want dat had Ol gezegd dan tegen d'r, m'n vrouw dan, van: 'Joh, ga gauw naar Lia toe.' Die kwam dan hierzo en die heb dus Dylan meegenomen. En nou, die jongedame daar die wilde op een gegeven moment toch met d'r moeder mee. Ik heb vaker gevraagd: 'Weet je het zeker, weet je het zeker?' Nou, dat wist ze zeker.'

De schuld voor de ruzies en het geweld legt Piet bij zijn vrouw. Zij heeft volgens hem een kwade dronk, verspeelt geld in het casino en heeft andere mannen. Hij vindt dat hij zijn vrouw vrijlaat, bijvoorbeeld door haar veel geld mee te geven naar het casino.

Over de opvoeding zijn Piet en zijn vrouw het vaak oneens. Hij merkt vaak dat de kinderen overdag dingen van zijn vrouw mogen die ze van hem niet mogen.

Op dit moment is er een scheidingsprocedure op gang. Jeugdzorg is erbij betrokken. De kinderen zijn aan zijn vrouw toegewezen op advies van de Raad voor de Kinderbescherming. En schoolmaatschappelijk werk is betrokken bij de kinderen omdat de dochter veel spijbelt, en ook de schoolprestaties van de zoon achteruitgaan. Met de hulp voor het gezin is hij het niet eens. Hij vindt eigenlijk dat vooral zijn vrouw hulp nodig heeft, vooral voor haar alcoholprobleem.

Bovenstaande twee casussen laten zien hoe deze mannen aankijken tegen de relatie en de (gewelds)conflicten. Het gaat in beide gevallen om langdurig en ernstig geweld, al formuleren beide mannen het geweld zelf niet als ernstig. We kunnen het afleiden uit hun verhalen. Beide mannen voelen zich niet verantwoordelijkheid voor het geweld, maar plaatsen de aanleiding of rechtvaardiging voor het geweld buiten zichzelf. Hoe zit het met de andere mannen, hoe ervaren zij het geweld, wat zijn volgens hen redenen of rechtvaardigingen voor de conflicten tussen hen en hun partner?

De eerste paragraaf schetst een beeld van de aard en ernst van het geweld dat volgens de mannen heeft plaatsgevonden. Vervolgens gaan we in op de achtergrond van het geweld; welke aanleidingen zijn er volgens de mannen voor het geweld? Hierbij besteden we aandacht aan mogelijke verschillen naar etnische achtergrond (Nederlandse, Afro-Nederlandse, Turkse en Marokkaanse komaf).

4.1 *Het ervaren geweld*

Voor veel van de geïnterviewde mannen is praten over het geweld moeilijk. Uit hun verhalen komt niet vaak naar voren dat er ernstig geweld plaatsvindt, wat soms in contrast staat met het feit dat iemand is veroordeeld en bij de reclassering of De Waag een training of dadergroep volgt.⁶ Turkse en Marokkaanse vaders spreken

6 Vaders geworven via Reclassering Nederland zeggen bijvoorbeeld slechts een keer agressief te zijn geweest. Dit staat in schril contrast met een strafrechtelijke vervolging. Uit buitenlands onderzoek weten we dat mannen die meedoen aan dadergroepen vaak hun geweld bagatelliseren. De trainer of therapeut leest over het geweld in het strafrecht dossier (zie bijvoorbeeld: Paymar, 2000).

gemakkelijker over geweld tussen hun en hun (ex-)partner dan de Nederlandse en Afro-Nederlandse vaders. Zij menen dat ruzies horen bij gezinnen en vinden vaker vanuit hun positie als hoofd van het gezin dat de vrouw hun moet gehoorzamen.

Eenzijdig en tweezijdig geweld

We hebben op grond van de verhalen van de mannen een onderscheid gemaakt tussen eenzijdig geweld van de man naar de vrouw, wederzijds geweld, en geweld van de vrouw naar de man. De meeste mannen (19 van de 26) zeggen dat het geweld eenzijdig van hen uitging. Zij slaan, duwen, bedreigen, en schelden hun vrouw regelmatig uit. Dat betekent echter niet dat deze negentien mannen allemaal vinden dat zij zelf schuldig zijn aan het geweld (zie volgende paragraaf). Drie Nederlandse en drie Turkse mannen spreken van geweld over en weer en een Nederlandse man vindt dat zijn vriendin degene was die geweld gebruikte (zie tabel 2).

Tabel 2 Eenzijdig of wederzijds geweld naar etnische achtergrond

	Nederlandse vaders (n=8)	Afro-Nederlandse vaders (n=3)	Turkse vaders (n=8)	Marokkaanse vaders (n=7)	Totaal (n=26)
Eenzijdig geweld man tegen vrouw	4	3	5	7	19
Wederzijds geweld	3	0	3	0	6
Eenzijdig geweld vrouw tegen man	1	0	0	0	1

Ruim de helft van de mannen, voornamelijk de eerste generatie Turkse en Marokkaanse mannen, vertelt dat zij hun vrouw regelmatig duwen, slaan en uitschelden. Wekelijks of in ieder geval maandelijks is er ruzie tussen de partners en daarbij wordt geslagen, aan de haren getrokken. Ook worden scheldwoorden als ‘dom’, ‘ezel’ of ‘je moet niet blaffen als een hond’ gebruikt. Een Turkse man van de eerste generatie vertelt: *‘In het begin van ons huwelijk hadden wij dikwijls ruzie en toen heb ik haar wel vaak geslagen, ongeveer eens per maand. (...) Maar ik heb altijd met mijn handen geslagen. Ik heb wel een keer met de theepot gegooid. Mijn vrouw is iemand die ook haar eigen zin wil doordrijven. Toen de kinderen klein waren hebben we wel ruzie gemaakt en naar elkaar geschreeuwd, maar niet elkaar geslagen.’*

Een kwart van alle geïnterviewde mannen geeft aan dat zij (eenmalig) ernstig geweld hebben gebruikt, waaronder de keel dichtknijpen van de vrouw totdat ze blauw aanliep. Een kwart van de vrouwen liep volgens de mannen letsel op van

blauwe plekken, bloedneus en dermate ernstig letsel dat er sprake was van ziekenhuisbezoek. Een Marokkaanse man vertelt over het incident waar zijn vrouw voor naar het ziekenhuis moest: *'Ik was zo boos, dat ik haar een paar vuistslagen heb gegeven. Toen dreigde zij, dat zij de politie zou bellen. Zij ging weg en ik probeerde verder te slapen, maar na ongeveer 25 minuten ging de bel. Ik deed de deur open en daar stond de politie. Ze wilden mijn vrouw zien. De politieagenten kwamen binnen en gingen naar de woonkamer waar ook mijn vrouw was met een bloedende neus. Ze hebben in de woonkamer met mijn vrouw gesproken; ik mocht daar niet bij zijn. Er kwam ook een ambulance, waar mijn vrouw mee naar het ziekenhuis werd vervoerd. Ik moest mee naar het politiebureau.'*

Een Surinaamse man vertelt over het incident: *'Even kijken, dat was een incident, ik heb jicht. En elke ochtend word ik wakker met pijn. En soms zie ik het leven niet eens zitten. Dan denk ik van, shit man, had ik maar dood kunnen gaan. Elke dag met pijn opstaan en dit en dat. Nou, ik word een keer wakker en ben met het verkeerde been uit bed gestapt. En zij begon in de ochtend al, ik had me nog niet eens gedoucht, tanden gepoetst, wat dan ook. En zij begon al met één en ander. En toen flipte ik helemaal. En veel medicijnen, noem maar op, alles invloed. Op een gegeven moment flipte ik. Achteraf, dat heb ik iedereen ook zo gezegd, ook bij de politie. Eigenlijk weet ik niet eens wat ik gedaan heb. Wat ik wel weet, is dat ik dacht, dat ik een vinger in haar oog had gestopt. Maar dat bleek niet zo te zijn. Ik was in de veronderstelling dat ik dat heb gedaan. Nou, dat niet. (...) Want dat was voor mij een black-out. Zij heeft voor mij gezegd, dat ik met mijn hoofd in haar buik heb geslagen. Maar dat weet ik niet meer.'*

Daarnaast vindt agressie plaats door met spullen te gooien. Bij een Marokkaanse man bijvoorbeeld door met de afstandsbediening te gooien naar zijn vrouw omdat vrouw en kinderen te veel geluid maakten terwijl hij televisie aan het kijken was. Ook wordt agressie geuit, maar dan niet direct gericht op personen. Meubilair wordt vernield, deuren vliegen uit de sponning of een kast wordt door de betimmering geslagen. Deze vernielingen beschouwen deze geïnterviewden niet als geweld, omdat het niet tegen een persoon is gericht. Sommige mannen, vooral Turkse en Marokkaanse mannen, vertellen dat zij hun vrouw op allerlei manieren controleren. *'Ik ben haar man en zij moet dus aan mijn verlangens voldoen.'* Een Marokkaanse man vertelt dat hij dreigt zijn vrouw naar Marokko terug te sturen als zij weer naar de vrouwengroep gaat en zij hem niet gehoorzaamt.

Niet alleen de mannen slaan en schelden, een kwart van de mannen vermeldt dat hun vrouw ook krabt en slaat en met spullen gooit, bijvoorbeeld een bord naar zijn hoofd. Soms begint de man, zoals een Turkse man zegt: *'Ik sloeg haar, zij krabde mij en gooide spullen naar me.'* En een andere Turkse man van de tweede generatie geeft het proces als volgt weer: *'Als mijn vrouw iets niet goed vindt, gaat zij soms schreeuwen. Dat duurt wel lang, want zij herhaalt dingen vaak. Soms zeg ik niks, soms lach ik en soms zeg ik dat zij niet zo moet schreeuwen. (...) Ja, en soms dan ga ik ook schreeuwen. Wij hadden ruzie over het ophalen van ons kind. Wij hadden geen van beiden tijd om hem op te halen. Zij schold mij uit en toen heb*

ik haar een klap gegeven. (...) We waren thuis, zij pakte een schoen en gooide het naar mijn hoofd, maar het miste. Mijn vrouw stopt niet en gaat maar door. Als ik haar sla, slaat zij terug.'

In andere gevallen was het, naar zeggen van de geïnterviewde mannen, de vrouw die begon. De man voelde zich genoodzaakt iets terug te doen. Piet, de Nederlandse man uit de casus, vindt zichzelf vooral slachtoffer van geweld door zijn vrouw, en zichzelf de persoon die zich moet verdedigen: *'Totdat ik het op een gegeven moment zelf een keertje spuugzat was en dat ik een keertje Phone heb betrapt, dat ze met een andere vent aan de telefoon zat. Ik zou zogenaamd gaan werken; ik had me verschanst in het huis hier en toen ging de telefoon: 'Hallo lieverd, waar ben je nu?' Weet je wel? Je hoorde dat het een vent was, je hoorde 'm ook praten. Ik zat hier op de wc. Toen liep ik op een gegeven moment naar binnen toe en ik zeg: 'Wie is dat?' Ik pak die telefoonhoorn: 'Hallo?' Ik zeg: 'Hé maat, ze is getrouwd, ze heb kinderen, dus opzouten nou hè.' Nou goed, [lacht] en toen kreeg je ook een strijd, een beetje dat ze op een gegeven moment ook met de hakmessen van de... Nee, was het nou een hakmes? Ja, dat had ze achterover van de aanrecht gepakt en daar wilde ze me ook mee. Dus toen heb ik d'r pols op de grond gedrukt en met m'n knie d'r op gegaan, want d'r andere hand had ze natuurlijk ook nog. Ze wilde met dat mes ook al... Ze heb een keertje met een vork in m'n arm geprikt, ook toen ik ze dus tot bedaren en toen kon ze d'r hand tussendoor krijgen, stak ze zo een paar keer, twee keer een vork in m'n arm, maar alleen maar omdat vanwege het feit dat ik haar tot bedaren, want als ze, ze werd gewoon wild.'*

Een Antilliaanse man vertelt ook hoe hij zich verweert tegen het gedrag van zijn vrouw: *'Als ik jou iets wil vertellen, probeer dan niet weg te lopen. Zij wil weglopen en dan begint ze te slaan in mijn gezicht en ja, ik houd je hand vast, natuurlijk jij bent licht van kleur, dan blijf je makkelijk... En zij is ook wat lichter van kleur dan ik, dus dat blijft wat makkelijker..., dan zie je wat. Natuurlijk, ik houd je vast, je wilt weg, dan op een gegeven moment wou zij volgens mij krabben in mijn gezicht. Die heb ik weggeduwd. Toen viel ze en op een gegeven moment ging zij aangifte doen en door vriendinnen en kennissen denk ik, een beetje zogenaamd goed advies geven van je moet dit, je moet dat, dat moet je doen. Ik zeg van ja, best.'*

Een Nederlandse man vindt dat hij psychisch is mishandeld; er was eenzijdig geweld van de vrouw naar hem. Tijdens de relatie beleefde hij die relatie als liefdevol. Achteraf echter, vertelt hij, kijkt hij er heel anders op terug. Hij vindt nu dat zijn ex hem geestelijk mishandelde en hersenspoelde. Zijn ex-vrouw sprak zeer negatief over zijn familie - *'Zeker weer een De Vries...'* en wilde dat hij geen contact meer had met zijn eigen ouders. Daardoor heeft hij zijn ouders meer dan een jaar niet gezien of gesproken. *'Omdat zij haar mening van 'mijn ouders deugen niet', ja vraag me nog steeds niet op welke manier, maar ze heeft het voor elkaar gekregen om haar mening op mij over te zetten zodat ik haar mening deelde.'* Hij heeft haar wel stevig vastgepakt. *'Ja, ik heb één keer mezelf verdedigd, in hoeverre je dat verdedigen kan noemen. Ik heb haar bij haar bovenarmen vastgepakt. Op dat*

moment had ze al enige tijd geleden een hartinfarct gehad, een klein hartinfarct. Ze had bloedverduunners waardoor ze makkelijk blauw werd. En ja, ik heb haar dusdanig stevig moeten aanpakken, vastpakken, dat zij inderdaad een paar blauwe plekken van mijn vingers op d'r arm had staan, maar die waren met een week weer weg. Dus ja, om nou te zeggen: 'Ik heb teruggeslagen.' Absoluut niet. Ik ben iemand die wil het een halt toeroepen.'

Uit verschillende interviews blijkt dat de mannen, zowel de Nederlandse en Surinaams/Antilliaanse mannen als de Turkse en Marokkaanse mannen, de ernst van het geweld niet goed inschatten. Een Nederlandse man zegt bijvoorbeeld: *'Nee, ik heb haar nog nooit geslagen. Ik heb haar één keer geslagen, daar stond mijn dochter bij. Nou, geslagen niet maar. Ik sla nooit vrouwen en ik zal het nooit doen ook. En het was gewoon meer met een lolletje eigenlijk want we hadden niet echt... Een kletsje zo in d'r gezicht gewoon, weet je wel, dat. Nou, niet veel bijzonders, niet noemenswaardig. Maar echt geslagen heb ik haar nog nooit, echt niet.'*

Het is lastig om wat betreft geweldgebruik een vergelijking naar etnische achtergrond te maken, daarvoor ontbreekt objectieve informatie. De informatie die we hebben van de mannen over het geweld is subjectief gekleurd. Wel zien we een verschil in het praten over geweld. Nederlandse en Afro-Nederlandse mannen spreken weinig over het geweld dat heeft plaatsgevonden tussen hen en hun ex-partner. Zij lijken zich ervoor te schamen en de schaamte leidt tot allerlei rechtvaardigingen. Turkse en Marokkaanse mannen spreken openhartiger over het geweld tussen hen en hun vrouw dan de (Afro-)Nederlandse vaders. Op partnergeweld lijkt bij hen veel minder een taboe te liggen. Toch speelt schaamte ook bij Turkse en Marokkaanse mannen een rol. Zij schamen zich vaak voor de problemen die zij hebben met hun vrouw. Zij zijn bang dat andere mannen vinden dat zij een slechte man/vader zijn als hun vrouw en kinderen niet naar hen luisteren. Zij gebruiken soms geweld omdat zij bang zijn dat hun gezag als vader en man wordt ondermijnd. Het feit dat problemen in het gezin publiek gemaakt worden doordat er met familie of burens over wordt gepraat, betekent dat de eer wordt aangetast. Dat is een van de redenen waarom zij zo hun best doen via controle geen eerverlies te lijden (zie hierover hoofdstuk 1, paragraaf 2).

Daarnaast zien we dat de (Afro-)Nederlandse, en Turkse mannen van de tweede generatie eerder spreken van tweezijdig geweld. Dit geweld door de vrouw tegen de man is overigens niet ernstig van aard: het leidt nooit tot doktersbezoek en mannen zoeken geen hulp om het geweld te stoppen. Dit komt overeen met resultaten uit onderzoek naar partnergeweld (Hester, 2009; Johnson 2008; Van der Knaap et al., 2010).

4.2 *Aanleidingen en rechtvaardigingen*

Uit de gesprekken met mannen blijkt dat de aanleiding voor het geweld zeer verschilt. Iedere situatie heeft een eigen dynamiek en sociale context en is daarom uniek. Toch zien we ook patronen. We herkennen de driedeling van Paymar zoals we in hoofdstuk 1 beschreven: mannen die vinden dat zij hun partner mogen slaan omdat deze moet gehoorzamen, mannen die vinden dat zij niet mogen slaan, maar externe factoren rechtvaardigen het geweld, waaronder het gedrag van de partner, en ten derde mannen die de verantwoordelijkheid voor het geweld nemen.

Mannen zijn het hoofd van het gezin

Ongeveer de helft van de Turkse en Marokkaanse mannen geeft in het gesprek te kennen dat de vrouw behoort te gehoorzamen. Deze mannen willen niet dat hun vrouw zelf haar eigen leven bepaalt; de vrouw mag niet zelfstandig beslissen wie ze wil zien, waar ze naartoe gaat, wanneer ze het huis verlaat of thuis komt, en hoe het geld moet worden uitgegeven. Dat zijn beslissingen die de man behoort te nemen. De casus van Said in dit hoofdstuk is hier een voorbeeld van. Er vallen geen klappen als er rekening wordt gehouden met de wensen van de man. Een Turkse man zegt het zo: *'Zij is met mij getrouwd, dus ze hoort nu bij mij. Ze mag haar ouders en zus wel zien, maar ze moet naar mij luisteren.'*

Sommige mannen slaan hun vrouw niet meer, omdat zij nu hulpvaardig is en doet wat hij van haar verwacht.⁷ Eén van de geïnterviewde Marokkanen zegt bijvoorbeeld dat het gerechtvaardigd is dat hij zijn vrouw slaat als hij boos is en dat zij er rekening mee houdt dat hij haar kan slaan als ze iets doet wat hij niet goed vindt. *'Toen we pas getrouwd waren heb ik mijn vrouw wel geslagen. (...) We zijn nu ouder en rustiger. Mijn vrouw weet wat ik van haar verwacht. (...) Zij heeft respect voor mij. (...) Ze is niet bang, maar ze houdt er wel rekening mee dat als zij iets fout doet, ik het niet accepteer. (...) Als ik boos werd, wist zij wel dat ik haar zou kunnen slaan.'*

Je ziet bij de Marokkaanse en Turkse mannen van de eerste generatie ook onmacht. Ze zitten gevangen in een oude traditie die niet past bij de Nederlandse samenleving. Ze zien hun vrouw en kinderen veranderen, maar weten niet hoe ze mee moeten veranderen. Dit zeggen ze overigens niet zelf in eigen woorden, maar je kunt dit afleiden uit hun verhalen. Onmacht heeft meestal weinig taal en uit zich in handelen of negatief gedrag (zie ook Yerden, 2008). Uit verschillende interviews met Turkse en Marokkaanse mannen komen bijvoorbeeld situaties naar voren waarin zij problemen hebben met de emancipatie van hun vrouw. De mannen willen dat hun vrouw zich bezighoudt met het huishouden en de kinderen, en respect toont. Een Marokkaanse man antwoordt op de vraag of hij ooit zou willen

7 Uit het onderzoek onder moeders komt ook naar voren dat het geweld door de partner stopt omdat zij zich meer voegen naar de wensen van hun partner en er een eigen leven naast houden waar de partner niets van weet (Pels et al., 2011).

scheiden en hertrouwen. *'Ik zal zeker niet een Marokkaanse vrouw uit Nederland kiezen. Ik zou een Marokkaanse vrouw uit Marokko kiezen. Zij hebben respect voor hun man.'*

Rechtvaardigingen voor het geweld

Er worden verschillende aanleidingen of rechtvaardigingen genoemd voor het geweld. Vaak achten de mannen de aanleiding ook de rechtvaardiging van het geweld. Alleen de mannen die verantwoordelijkheid nemen voor het geweld, noemen wel de aanleiding, maar vinden niet dat dit slaan rechtvaardigt. De belangrijkste aanleidingen voor het geweld zijn volgens de respondenten het gedrag van hun partner, de meningsverschillen over de opvoeding van de kinderen of de schoonfamilie.

De vrouw geeft aanleiding

Vermeend of daadwerkelijk overspel door de partner is aanleiding voor (vergaande) controle van de vrouw en voor geweld. Een man laat weten dat hij erg jaloers was en al het contact dat zijn voormalige vrouw had met andere mannen zag als een gevaar voor zijn relatie. Hij vond op dat moment dat zijn vrouw verkeerd handelde. Nu beseft hij dat hij, zoals hij dat zelf noemt, 'ziekelijk jaloers' was.

Ook het niet voldoen aan de verwachtingen van de man over de uitvoering van het huishouden kan leiden tot geweldsuitbarstingen. Een Nederlandse man zegt: *'Vuile pannen in de kast waar normaal je schone pannen staan, vuil bestek in de la. Ja, dat zijn toch dingen, die wil je niet tegenkomen in de keuken. Haar reactie, ja, een beetje te ver. Had niet moeten gebeuren zo. Ze begon te maren en op het maren van, ja, maar dan ga ik dat morgen goed doen, ging ik, schoot ik door. Toen haalde ik dus uit. Want ik had zoiets, je speelt met mijn leven. Dus ik haalde uit en ze heeft bijna drie weken pijn in haar hoofd gehad. Echt. En ik haalde alleen maar uit, zo, alleen mijn vingertoppen raakte haar hoofd. Had ze drie weken hoofdpijn gehad.'*

Daarnaast verwijzen mannen naar persoonlijke problemen van hun vrouw. Meerdere mannen (van Nederlandse en Surinaamse/Antilliaanse afkomst) vinden dat hun (ex-)partner verantwoordelijk is voor de ruzies en het geweld omdat zij psychische problemen heeft, of alcohol/drugs gebruikt. Zij noemen hun partner een 'borderliner' die 'dingen verzint' of 'geen structuur kan aanbrenge(n)' of 'niet alleen kan zijn' en daarom na hun relatie gelijk weer een andere partner heeft. Een Nederlandse man vertelt dat hij na een hele week op pad te zijn geweest als vrachtwagenchauffeur op vrijdag weer thuis komt en altijd een puinzooi aantreft. Dat is voor hem aanleiding voor 'scheldpartijen en duwen en trekken'. Hij zegt daarover: *'Ja, nou ja, het is inderdaad wel een tijd geweest, dat elke keer als ik thuis kwam, dan was het dat wel, ja. Maar mijn vrouw loopt ook al bij het ggz, die is dus borderliner en ADHD, dus ja, ze heeft moeite met structuur ook. Als die niet iemand heeft, die regel maakt in haar leven, dan ziet ze het zelf gewoon niet.'*

Conflicten over kinderen

Uit de gesprekken met de vaders komt naar voren dat er regelmatig conflicten zijn over de opvoeding van de kinderen of over het gedrag van de kinderen. Vaders hebben kritiek op de wijze waarop hun (ex-)vrouw de kinderen opvoedt. Ze vinden dat de vrouw de kinderen te soepel of juist te streng opvoedt, en dat de kinderen daardoor foute waarden en normen aanleren. Daarnaast zijn er conflicten over de praktische alledaagse opvoeding, zoals het tijdstip waarop hun kinderen naar bed gaan, of over het oplossen van ruzies tussen de kinderen. Of de drukte die kinderen maken. Als de kinderen ouder zijn, elders wonen en daarmee de drukte in huis minder wordt, dan neemt de intensiteit en frequentie van de ruzies in deze relaties vaak af.

Turkse en Marokkaanse mannen van de tweede generatie vertellen dat zij hun vrouw tegenwoordig, nu de kinderen het huis uit zijn, niet meer slaan. Een Marokkaanse vader zegt hierover bijvoorbeeld: *'Vroeger maakte ik wel ruzie met haar. Nu heb ik geen groentewinkel meer, ik heb meer tijd. De kinderen zijn groot en het huis uit, alleen de jongste is thuis. (...) Ik moest hard werken in de groentezaak. De kinderen waren klein. Het was soms hectisch omdat we tegelijk moesten zorgen voor de kinderen, school en de zaak. Soms waren de kinderen vervelend en luisterden niet. Daarover maakten mijn vrouw en ik ruzie.'*

Schoonfamilie

Vooraf de Turkse en Marokkaanse mannen verhalen over de schoonfamilie als aanleiding voor ruzies en geweld. Als partners trouwen hoort volgens de Turkse en de Marokkaanse cultuur de vrouw bij de familie van de man (Yerden, 2010). De familie van de vrouw hoort zich bijvoorbeeld niet met de besteding van het inkomen te bemoeien, zoals een Turkse man verwoordde: *'In het begin van ons huwelijk probeerde haar moeder ons leven te bepalen. Zij bemoeide zich met ons inkomen, bepaalde wat wij moesten kopen et cetera. Toen heb ik mijn vrouw gewaarschuwd dat het niet normaal is, dat ouders zich bemoeien met het huwelijk van hun kinderen, zeker als een vrouw haar ouderlijk huis verlaat en getrouwd is. Dan hoort zij bij haar man. Onze ruzies gingen vaak over het al of niet bemoeien met ons huwelijk en dan werden we zo boos op elkaar dat ik wel eens een klap gaf.'*

De vrouw moet respectvol zijn tegen haar schoonouders. Boosheid op de schoonmoeder kan leiden tot ernstig geweld, zoals een Marokkaanse man te berde bracht. Dit geweld vindt hij gerechtvaardigd. *'Eén keer had zij ruzie gemaakt met mijn moeder: het past niet als een schoondochter een grote mond heeft tegen haar schoonmoeder. Toen heb ik haar met de hand geslagen en met mijn voeten getrapt.'*

Verlies van zelfbeheersing

Het verliezen van de zelfbeheersing wordt soms gerechtvaardigd door te verwijzen naar het gebruik van alcohol of medicijnen. Mannen noemen ook stress als factor: zij konden daarom minder hebben, en uit irritatie gingen ze slaan. Zoals we

hiervoor beschreven, kunnen kinderen of het werk stress veroorzaken. Stress kan ook worden veroorzaakt door het verlies van een baan. Daarnaast spelen communicatieproblemen een rol in het verloop naar slaan en mishandelen.

Een Surinaamse man over (ontbreken van) zelfbeheersing: *'Het moment bepaalt alles. Als ik, als er iets, dat merk ik nu nog steeds ook. Soms gebeuren er dingen, dan denk ik van, dan reageer ik er niet eens op. En soms gebeurt er wat, en dan spring ik gelijk uit mijn vel. Het is alleen maar, het is het moment, dat bepaalt. Ik kan zoveel dingen doen, ik kan wel tot tien tellen, maar soms heb je dat niet in de hand. Als iemand bijdehand tegen mij loopt te doen, en ik zeg 'doe maar rustig', en degene blijft aan de gang. Nou, dan houdt het een keertje op.'*

Man neemt verantwoordelijkheid

In bovenstaande is aandacht besteed aan de wijze waarop de geïnterviewde mannen de verantwoordelijkheid voor de ruzies en het geweld buiten zichzelf leggen. Een enkele man (twee Turkse en twee Nederlandse mannen) vindt dat hij ook zelf een belangrijk aandeel had in het ontstaan van de ruzie en dat het geweld niet gerechtvaardigd is. Er wordt vooral in termen gepraat van 'beiden dragen schuld aan het escaleren van het conflict'. De aanleiding van het conflict wordt bij zichzelf gezocht: hij had ook geen relatie met een andere vrouw moeten hebben of hij is ook 'erg eigenwijs'. *'En zij wil haar gelijk hebben. Maar ik ben heel eigenwijs, ik geef het niet zo heel snel toe. Als ik vind dat ik gelijk heb... Maar zij manipuleert zinnen anders. Als zij tegen mij zegt 'wat ben je toch een loser', dan voel ik me eigen minderwaardig. Maar dan is dat gewoon iemand die zich niet geschoren heeft.'* Deze man geeft aan dat hij heeft moeten leren omgaan met het feit dat zijn vriendin ook niet altijd zomaar toegeeft. Een andere man geeft aan hoe hij nu, achteraf, inziet welke invloed zijn agressieve gedrag had op zijn toenmalige partner: *'Want ze wou dat ik met haar haar dagboek ging lezen. Ze was op zolder en ik moest bij haar komen liggen. Toen waren we al gescheiden hè? En je houdt toch nog van elkaar. En toen ging ze dat lezen en met de data erbij. Ja, je schrikt je helemaal kapot, jongen. Dan zie je voor het eerst hoe zij het heeft beleefd. De ruzie, het slaan, het geweld, het schreeuwen. Wat voor mij het minst erge was, blijkt het ergste te zijn, dat is het verbale geweld. Dus schreeuwen van ik maak je af, weet je, dat soort dingen. En dat zijn echt misdrijven, begrijp ik nu ook. En dat komt heel hard aan.'*

4.3 Slotsom

Van de geïnterviewde mannen verklaart een ruime meerderheid dat alleen zij slaan, terwijl ongeveer een kwart aangeeft dat beide partners slaan en schelden. Een man vindt dat alleen zijn voormalige vrouw hem psychisch mishandelde en agressief was. De mannen vertellen niet gemakkelijk over het geweld. Nederlandse en Surinaams/Antilliaanse mannen lijken zich vooral te schamen voor het geweld,

terwijl Turkse en Marokkaanse mannen (van de eerste generatie) zich eerder lijken te schamen voor het eerverlies: hun vrouw voegt zich niet naar de culturele (seksuele) normen, waardoor hun gezag is aangetast.

Hoewel de meerderheid van de mannen beweert eenzijdig geweld te gebruiken, wordt de aanleiding (en verantwoordelijkheid) van het geweld doorgaans buiten henzelf gelegd.

In navolging van Paymar (2000) onderscheiden we drie patronen waarop mannen over geweld praten, te weten: 1) man is hoofd van het gezin, 2) het gedrag wordt veroorzaakt door hun vrouw en 3) de verantwoordelijkheid voor het geweld ligt bij de man. Het eerste patroon zien we bij de helft van de door ons geïnterviewde Turkse en Marokkaanse mannen (eerste generatie): zij vinden het slaan van hun vrouwen gerechtvaardigd omdat de vrouw haar man dient te respecteren. De man is hoofd van het gezin en heeft het voor het zeggen. Deze mannen ervaren het als onrechtvaardig dat hun vrouw niet gehoorzaamt en een eigen leven wil, en zijn bang voor de familie-eer (zie Yerden 2008). Het tweede patroon komt bij de meeste mannen voor: de vrouw voert haar huishoudelijke taken niet goed uit, ze voedt de kinderen niet goed op, heeft geen respect voor de schoonfamilie, heeft een gat in haar hand, legt het aan met andere mannen of heeft psychische problemen of is alcoholist. Daarnaast leggen mannen de verantwoordelijkheid buiten zich door te verwijzen naar medicijnen, alcohol, plotselinge emoties en stress in hun leven. Slechts een klein aantal mannen neemt de verantwoordelijkheid voor het geweld (deels) op zich (het derde patroon).

Mannen hebben weinig besef van hoe agressief en gewelddadig gedrag hun vrouw kwetst en welke (psychische) gevolgen dit gedrag kan hebben, zowel voor hun vrouw, als voor de kinderen. De betekenis van partnergeweld voor kinderen komt in het volgende hoofdstuk ter sprake.

5 *Mannen als vaders*

Jan, Nederlandse man van 45 jaar, woont samen en had vaderrol in vorige relatie

Jan en zijn broer zijn vanaf dat Jan zeven jaar oud was opgegroeid bij hun vader. Die was vrachtwagenchauffeur en voedde op met de harde hand. Jan vertelt dat hij, als hij iets fout deed, gelijk klappen kreeg - tot bewusteloosheid toe. Vanaf zijn achttiende sloeg hij terug met als gevolg dat hij sindsdien zijn vader nooit meer heeft gezien. Jan had zichzelf voorgenoemen zijn eigen kinderen dit nooit aan te doen.

Zestien jaar geleden heeft Jan samen met een Marokkaanse vrouw een dochter gekregen. Zijn dochter weet niet dat hij de vader is en ook voor de buitenwereld houden Jan en de moeder dat geheim. Zij mocht namelijk geen relatie hebben met een Nederlandse man, vertelt hij. Jan ziet zijn dochter ongeveer twee keer per jaar en kan niet de rol van vader op zich nemen. Hij vindt niet erg. Later is hij getrouwd geweest met een vrouw die drie kinderen had uit een eerder huwelijk. Hij vertelt dat zij de kinderen samen opvoedden.

Over de opvoeding van de kinderen vanaf het moment dat hij en zijn ex-vriendin uit elkaar waren vertelt hij: 'Ik ben geen strijd aangegaan van, dit is van mij, dat is van mij. Ik heb een compleet ingerichte woning achtergelaten. Compleet ingericht. De kinderen, die hadden alles wat ze... wat er was, was van hun en bleef van hun. En op een gegeven moment kwam ze dus naar me toe, mijn ex-partner. Kun je hier of daar mee helpen, want ik kom tekort. En dat was van, hier zo alsjeblieft.' Feitelijk deed zijn toenmalige vrouw het leeuwendeel van de zorg; hij ondersteunde haar daarin en was kostwinner. Jan was wel degene die straffen gaf. In de opvoeding vindt Jan drie dingen belangrijk: duidelijkheid, rechtvaardigheid en eerlijkheid. Duidelijkheid vindt hij belangrijk omdat de kinderen dan weten waar ze aan toe zijn. Met rechtvaardigheid bedoelt hij dat hij alle kinderen op dezelfde manier strafte als ze hetzelfde fout doen. De kinderen moesten eerlijk zijn over als ze iets fout hadden gedaan. Waren ze eerlijk dan was de straf lichter [minder lang op hun kamer] dan wanneer ze niet eerlijk waren. Jan wilde koste wat kost geen geweld gebruiken zoals hij zelf heeft ervaren in zijn eigen jeugd. Een keer heeft hij een van de kinderen echter wel geslagen en daar was hij toen erg van geschrokken. De kinderen lijken bang voor hem te zijn geweest. '...Praten, en als praten niet helpt, dan was ik heel makkelijk. Ik knipte met mijn vingers en dan was het van, ga maar afkoelen boven, dan praten we straks. Daar ben ik niet eens voor uit mijn stoel gekomen of ik deed mijn handen niet lichten. Dat was gewoon een uur of een paar uur op de kamer. Laat maar even doen. En zo loste ik het op met de kinderen.' Die angst van de kinderen kan zijn voortgekomen uit het feit dat hij een aantal keer meubels heeft vernield toen hij boos was op zijn ex-vrouw, aldus Jan. Hij ziet de agressie tegen objecten niet als geweld, want hij kan beter op spullen slaan dan op een persoon, zegt hij. Zijn ex-vrouw is inmiddels overleden en op dit moment heeft hij geen contact meer met haar kinderen.

Momenteel heeft Jan een relatie met een vrouw die naar zijn zeggen een leerachterstand heeft. Ze wonen samen en dat gaat niet altijd even goed. Zij neemt het volgens hem 'niet zo nauw met hygiëne' en in ieder geval één conflict daarover is uit de hand gelopen toen hij vies bestek in de lade vond. Jan heeft haar geslagen omdat zij het vuile bestek in de la bij het schone had gelegd.

Daarnaast zijn er spanningen over een andere man waar zijn vriendin wel eens mee belt. Hij denkt erover te gaan scheiden. 'Er had kort daarvoor iemand gebeld, waarvan we weten, dat die tussen ons huwelijk probeert te komen. Die man is het alleen maar te doen om een keer een gezellig weekend of een gezellige nacht te hebben. Dus puur voor de seks. Dat weten we. Afgesproken dat ze die persoon gaat negeren en vervolgens heeft ze er een heel gesprek mee gehad. Toen gingen er bij mij mijn nekharen overeind en ik had zoiets van, nee, ik ga daar geen woorden over vuil maken, ik ga gewoon naar huis. We gingen dus afgelopen weekend naar Goes, omdat haar moeder jarig was. Nou, die heb ik nog gefeliciteerd en ik ben vervolgens gewoon naar huis gereden. Ik heb twee dagen gehad om eens na te denken en toen ze zondag terug thuiskwam, toen heb ik haar dus een suggestie gedaan. Ik zeg, als je dat ene graag wilt, ik zeg, dat is goed. Dan haal ik van de week de scheidingspapieren. Ik zeg, of je komt de afspraak, die wij maken na, of ik ga de scheidingspapieren halen. Ik zei, want zo gaat het gewoon niet goed komen.'

Naar aanleiding van het 'besteklade-incident' volgt Jan bij de ggz nu de cursus Niet meer door het lint. Hij ervaart dat als positief en ziet nu in dat hij zelf soms dwangmatig is, zeker als het gaat om hygiëne.

Mehmet, Turkse man van 29 jaar, geboren in Nederland

Mehmet is 29 jaar oud en is geboren in Nederland. Zijn ouders zijn in Turkije geboren. Hij heeft een mbo-opleiding afgerond en heeft een fulltimebaan. Mehmet is getrouwd en heeft een dochter van zeven jaar. In de wijk waar hij woont, wonen veel Turken waaronder veel van zijn familieleden. Er is grote sociale controle. Op dit moment doet de vrouw van Mehmet het grootste deel van de opvoeding. Zij is sinds drie maanden werkloos. Toen zij ook nog een baan had, maakte Mehmet zelf ook het huis schoon en verzorgde hij zijn dochter. Hij vertelt dat hij ongeveer een keer per maand ruzie maakt met zijn vrouw. Soms geeft hij naar eigen zeggen een zachte klap, een harde duw of trekt aan haar haren.

Als Mehmet in zijn jeugd brutaal was of ruzie maakte met zijn broer, dan sloeg zijn moeder hem. Dat gebeurde tot ongeveer zijn 14e jaar, daarna was hij fysiek te sterk voor zijn moeder. Bij grotere vergrijpen werd hij door zijn vader gestraft, bijvoorbeeld die keer dat hij de auto van de buurman had bekrast. Toen kreeg hij een paar klappen en moest hij zijn excuses aanbieden aan de buurman. Nu hij zelf een dochter heeft, straft hij haar als ze niet luistert. Hij straft zijn dochter dan door haar bepaalde privileges te onttrekken. Ze mag dan bijvoorbeeld geen televisie kijken of niet spelen. Soms geeft Mehmet zijn dochter wel eens een tik op de billen. 'Eigenlijk moet je een kind niet slaan, maar je kunt een kind wel een tik geven of een klap op haar billen. (...) Ik geef haar wel eens een tik, maar dat is geen echt slaan. Ik laat daarmee merken, dat iets niet mag. Ik heb haar nooit een harde klap gegeven. Dat vind ik niet normaal.' Hij vindt het belangrijk om met zijn dochter te praten en uit te leggen waarom sommige dingen wel of niet mogen. 'Mijn vrouw en ik praten wel vaak met onze dochter om iets uit te leggen. Dat vind ik belangrijk. Je moet je kind niet altijd bang maken. Als ouders moet je je kind de ruimte geven om over dingen te praten. Ik merk in mijn omgeving dat er kinderen zijn, die niet met hun ouders durven te praten. Dat vind ik niet goed. Dan gaat een kind dingen stiekem doen. Ik wil niet dat mijn dochter bang is voor ons, haar ouders.'

Mehmet vertelt dat hij het moeilijk vindt om kinderen, en in het bijzonder dochters, op te voeden. Meisjes kunnen volgens hem gemakkelijk misbruikt worden, fysiek en seksueel en hij wil niet dat zijn dochter voor haar huwelijk gemeenschap heeft met een jongen. 'Ik vind het belangrijk dat mijn dochter geen aanleiding geeft tot roddelen. (...) Dat mijn dochter hier en daar rondhangt en praat met jongens, want dat schaadt onze namus (eer). ...Sommige dingen zeg ik nu al. Bijvoorbeeld als zij er te bloot bijloopt, zeg ik dat een meisje dat niet mag doen.' Twee dingen vindt hij belangrijk in de opvoeding van zijn dochter. Ze moet respect tonen voor andere mensen in haar omgeving en ze moet weten dat ze een Turkse achtergrond heeft en een meisje is. Om haar dat aan te leren gaat ze wel eens mee naar de moskee. Daar speelt ze met andere kinderen en krijgt ze koranles. Mehmet vindt kinderen opvoeden een moeilijke taak, hij vindt hij dat ouders tekortschieten als hun kind niet naar hen luistert. 'Nu ik zelf vader ben merk ik hoe moeilijk het is om kinderen op te voeden. (...)Als een kind niet naar haar ouders luistert, dan zijn de ouders tekortgeschoten. Een kind moet gewoon naar haar/zijn ouders luisteren.'

De dochter van Mehmet was er een keer getuige van dat hij haar moeder sloeg. 'Ja, dat heeft zij gezien. Ze zei: 'Pap, je mag mijn mama niet slaan'. Mijn dochter sloeg mij om te laten zien, dat zij het voor haar moeder opnam. Ze zei: 'Mama, ik heb papa ook geslagen'. Toen heb ik mijn dochter beloofd dat ik haar moeder niet meer zou slaan.'

In dit hoofdstuk gaan wij in op de opvattingen van de geïnterviewde mannen over de betekenis van vaderschap. Welke rol dichten ze zichzelf toe als vader, en hoe is de taakverdeling met hun partners als het gaat om de zorg en opvoeding van de kinderen? Daarna gaan we dieper in op de waarden en normen die zij hun dochters en zonen willen meegeven en hoe zij aankijken tegen straffen en belonen. Tot slot bespreken we de invloed van het partnergeweld op de kinderen en of dit geweld invloed heeft op de relatie met hun kinderen.

5.1 *Taakverdeling*

Bij het merendeel van de geïnterviewde mannen is er een traditionele taakverdeling, waarin mannen kostwinner zijn en vrouwen het huishouden doen en de zorg voor de kinderen hebben. Onder de Turkse en Marokkaanse mannen van de eerste generatie is het traditionele patroon sterk, ook als de mannen geen werk hebben. Man en vrouw leven in sterk gescheiden werelden en er is weinig communicatie tussen de partners. Mannen hebben een voorwaardenscheppende rol waarbij drie dingen centraal staan: het verdienen van geld, controle houden over het gezin en de opleiding van de kinderen (zie ook Pels, 2005; Distelbrink et al., 2005). Zoals een Marokkaanse man vertelt: *'Ik heb voor mijn kinderen gezorgd. Ik heb gewerkt voor hen. Wij hadden altijd brood op de plank. Ze hadden altijd kleren. Ze gingen naar school en ik heb hen groot gebracht en na hun huwelijk zijn ze op eigen benen gaan staan. Dat heb ik allemaal gedaan als vader, meer kan ik niet doen.'*

Deze mannen hebben moeite met de emancipatie van hun vrouw. Zij willen niet dat hun vrouw zelfstandig allerlei activiteiten buiten de deur uitvoert of gaat werken. In elk geval willen zij niet dat het werken buitenshuis van invloed is op de uitvoering van huishoudelijke en verzorgende taken. Zij verwachten dat als zij thuis

komen, het huishouden op rolletjes loopt en zij worden verzorgd. Een Turkse man verwoordt dit als volgt: *'Als ik thuis kwam na mijn werk, maakte ze ook geen eten klaar. Ik was dan moe en werd boos. Ik zei tegen haar. 'Wat heb je de hele dag gedaan? Je kunt toch wel koken?' Ze zei dan dat ze moe was en geen zin had om te koken. Zij sliep ook overdag. We hadden vaak ruzie als ik thuis kwam.'*

Onder de andere mannen is meer variatie als het gaat om de taakverdeling. We zien minder sterk gescheiden werelden, zoals wel in bovenstaande verhalen van Mehmet en Jan valt te lezen. Maar ook hier komt het beeld naar voren dat mannen veel minder dan hun vrouw in het huishouden doen, minder zorgen voor de kinderen en minder tijd met de kinderen doorbrengen. Een Turkse vader van de tweede generatie: *'Ik doe alles voor mijn kinderen. Ik geef ze alles wat ze nodig hebben. Ik werk in ploegendienst. Als ik thuis ben, breng ik ze wel naar school, anders doet mijn vrouw dat. (...) Ik kan niet koken, maar als ze uit school komen kan ik ze wel brood met jam geven. Mijn vrouw kookt meestal, of mijn moeder. Mijn ouders wonen een straat verder. Ik ga meestal wel naar de ouderavonden op school, al of niet met mijn vrouw. Mijn vrouw wast de kinderen, omdat het dochters zijn. Als ik mijn dochters naar de douche breng, kunnen mijn dochters zich voor mij schamen omdat het meisjes zijn. Als ik zonen zou hebben dan zou ik geen schaamtegevoel gehad hebben. Dan zou het makkelijker zijn. Bij ons wast de moeder meestal de kinderen, of het jongens of meisjes zijn.'*

Een Antilliaanse man vertelt dat hij op de achtergrond blijft en alleen helpt en inspringt als het nodig is: *'Meer ik deed die mannendingen en zij aan het koken en af en toe ik meehelpten. (...) Ik grijp alleen maar in als het mis gaat. Dus ik ben de schaduw, ook voor haar, laten we het zo zeggen. Als het mis gaat, dan ben ik er, 100 procent. Dat weet zij ook. In die zin zit het goed.'* Ook een Nederlandse man, die samen woont met de kinderen van zijn partner, geeft aan dat zijn rol beperkt is: *'Ja, ik heb niet echt een grote rol daarin, ik kom natuurlijk zaterdagmiddag thuis en maandag 's ochtends ging ik weg, dus ja, dan heb je in principe niet een hele grote rol erin. Je hebt er wel een rol in, maar om de week gaan ze ook naar de echte vader toe. Die zit in Antwerpen, dus als ik dan thuis kom, zijn ze weg en dan 's zondags komen ze om zeven uur terug, dan zie ik ze ook maar twee of drie uur.'*

Uit de gesprekken komt naar voren dat de man vaak degene is die de regels in huis bepaalt, zeker als het om de kinderen gaat, ook als hij de kinderen relatief weinig ziet, zoals in bovenstaand voorbeeld. Er blijkt niet uit dat via communicatie en onderhandeling afspraken worden gemaakt over de gewenste regels in huis, noch door de partners onderling, noch met de kinderen. Geen van de geïnterviewde vaders laat weten dat zijn vriendin of vrouw deze grenzen bepaalt. Wel verklaren sommige mannen expliciet dat zij de regels bepalen, zoals Piet, de Nederlandse man in de casus over partnergeweld, die het belang aangeeft om op een lijn te zitten als het gaat over de opvoeding, waarbij hij de lijn bepaalt.

5.2 Opvoeding

Wat willen de vaders hun kinderen bijbrengen, welke waarden vinden zij belangrijk? Tussen de Nederlandse en Surinaams/Antilliaanse vaders en Turkse en Marokkaanse vaders bestaan op hoofdpunten verschillen, zoals dit ook uit eerder onderzoek bekend is (zie hoofdstuk 1).

Autonomie

De Nederlandse en Surinaams/Antilliaanse vaders leggen in de opvoeding veel nadruk op de autonomie van het kind. Zij vinden het belangrijk dat hun kinderen voor zichzelf leren opkomen. Hun kinderen moeten leren niet over zich heen te laten lopen, geen meeloper te zijn en vertrouwen te hebben in zichzelf. Hierin verschillen deze mannen niet van Nederlandse en Surinaams/Antilliaanse mannen in het algemeen (zie Pels, Distelbrink & Postma, 2009).

Deze abstracte waarde van autonomie wordt verschillend ingevuld. Eén van de vaders benadrukt dat voor je zelf opkomen ook is je gelijk halen (met veel emotie en dreiging). Dit betekent bijvoorbeeld dat wanneer de buurman boos is op de kinderen, hij met de kinderen zijn verhaal gaat halen. *'Kijk, en daar ben ik dan voor om ook een beetje bescherming te bieden. En ik vind ook, daar hebben ze later ook wat aan, ze zien ook dat je wel voor je rechten op moet komen. Want de buurman heeft dat gedaan, het is niet zo van als buurjongetje, net zo oud als mijn dochter of buurmeisje, die heeft haar bij wijze van spreken een klap gegeven en dat moeten ze zelf maar oplossen. (...) Dus ja, die ben ik echt een keer achterna gerend tot aan zijn huis en toen kwam zijn vader aan de deur en ja, wat is er, mijn kind doet niets. Het is dat mijn vrouw me tegenhield, maar die had ik echt aangevlogen, die kerel. Ik had zijn huis ingelopen en dat jongetje een pak op zijn sode-mieter gegeven.'*⁸

Een andere man vult het belang van autonomie op een andere manier in: *'Dat ze in zichzelf moeten vertrouwen en op zichzelf moeten kunnen vertrouwen. Dat is denk ik de hoofdnorm. Dat ze hun eigen kracht moeten zien en proberen te benutten. Dat niet alles vanzelf gaat, dat er ook moeilijke periodes zullen zijn, maar als je in jezelf gelooft, dan komt het goed. Ik wil ze behoeden voor dingen die spelen. Drugs weet ik veel, allemaal dat soort narigheid'*

Daarnaast benadrukken de mannen dat kinderen moeten leren omgaan met moeilijkheden; zij willen hun kinderen voorbereiden op problemen waarmee zij zelf te maken hebben gehad en willen hun kinderen leren knokken voor wat ze willen bereiken. Een Antilliaanse vader benadrukt dat het leven niet vanzelf het mooie brengt: *'Dus je moet knokken voor alles wat je doet en niet staan te wachten op*

8 Deze man kunnen we beschouwen als iemand die zowel thuis als in het publieke domein agressief kan zijn om op die manier zijn gelijk te halen (zie bijvoorbeeld Lünemann & Bruinsma, 2006; Van der Knaap et al., 2010).

iemand. Een soort van: je moet jezelf maken. Ga niet zitten leunen en... Gewoon vechten voor je eigen ding. Dus dat is iets belangrijks voor mij.'

Regelmaat en structuur

De Nederlandse vaders noemen structuur en regelmaat vaak als belangrijke aspecten van de opvoeding, zoals ook Jan in de casus. Door het bieden van structuur en regelmaat wordt een bodem gelegd. Dat maakt het als volwassenen makkelijker om verantwoordelijkheid in het leven te nemen. Een van de Nederlandse mannen benadrukt de structuur en regelmaat omdat hij dit in zijn leven erg heeft gemist; het ontbreken ervan heeft volgens hem bijgedragen aan het beginnen van een criminele carrière.

Dit wil niet zeggen dat het ook altijd lukt om de kinderen structuur en regelmaat te bieden, maar als dat niet lukt leggen deze vaders de verantwoordelijkheid daarvoor vaak bij hun vrouw. *'Ik vind het belangrijk dat ze de structuur en regelmaat zelf ook straks voort kunnen zetten. Dat vind ik belangrijk. Bij wijze van spreken de stomste dingen, 's morgens, 's avonds je tanden poetsen. En iets van netheid, ja, je probeert zo'n kind toch iets mee te geven, wat in hun voordeel werkt als ze later op eigen benen staan. Dan moet ik zeggen, dat gaat het denk ik niet worden hier zo. Dus ja, ik probeer het wel, maar er wordt de laatste tijd niet meer naar geluisterd. (...) Ja, want hun moeder, die heeft ook moeite met structuur, met structuur en regelmaat. Dus ja, als je het er zelf al moeilijk mee hebt, dan ik het moeilijk om dat andere mensen ook te geven. Om dat ook aan je kinderen door te geven.'*

Respect en gehoorzaamheid

Alle vaders, dus onafhankelijk van etnische afkomst, spreken over het bijbrengen van respect voor anderen; zij vinden het belangrijk dat kinderen zich netjes en beleefd gedragen en respect tonen voor anderen. Bij de Turkse en Marokkaanse vaders wordt respect echter meer benadrukt vanuit collectivistisch oogpunt. Marokkaanse- en Turkse kinderen moeten doen wat oudere familieleden hen vragen. De vaders vinden het belangrijk dat hun kinderen leren om niet brutaal te zijn tegenover hun ouders en ouderen. Gehoorzaamheid lijkt belangrijker dan autonomie. Een Turkse vader van de tweede generatie: *'Mijn moeder vroeg eens aan mijn oudste zoon: 'Geef me even een glas water'. Hij zei: 'Oma, je bent dicht bij de keuken dan ik. Je kunt het dus zelf halen'. Dat vond ik wel erg. Ik was boos en zei tegen mijn zoon: 'Stop maar met je spelletjes en haal meteen water voor oma.' Hij zei: 'Papa, je kunt het zelf halen, ik ben bezig'. Ik stond op, pakte het apparaat uit zijn hand en zei: 'Ga meteen water halen voor oma'. Onderweg mopperde hij en ik zei: 'Zo brutaal moet je niet zijn en je moet ook niet alles tegenspreken'.*

Vooraf jonge kinderen moeten gehoorzaam zijn, omdat dat het moment is waarop je kinderen iets kunt leren, zo wordt geopperd: *'Een kind moet op jonge leeftijd leren zijn ouders te gehoorzamen. Als hij groot wordt, kun je het hem niet meer leren.'*

De kinderen worden geacht het gezag van oudere familieleden te accepteren en zich daaraan aan te passen. Marokkaanse vaders verbinden dit, net als bij andere vormen van goed gedrag van hun kinderen, vaak aan de Islam. Kinderen die de moskee bezoeken leren volgens hen positieve normen en waarden. Bovendien vinden zij dat hun kinderen de eigen achtergrond niet moeten vergeten. *'Ze moeten niet vergeten wie ze zijn. We leven in Nederland, maar ze moeten weten dat ze ook Marokkaans zijn. Een islamitische opvoeding vind ik ook belangrijk voor hen. Als ze een goede moslim zijn, zijn ze ook niet brutaal. Ik merk wel, dat kinderen die naar de moskee gaan, respect hebben voor ouderen. Kinderen die niet naar de moskee gaan zijn vaak brutaal op straat, ze schelden en groeten nooit. (...) Ik neem ze mee naar de moskee en daar leren ze hoe je met mensen moet omgaan en dat je respect moet hebben vooral voor ouderen, niet alleen voor Marokkaanse ouderen maar voor alle ouderen.'* Uit dit citaat blijkt dat inzicht in de culturele achtergrond als een belangrijk onderdeel van de opvoeding wordt gezien. Kinderen moeten weten dat ze Turk, Marokkaan en/of Islamiet zijn.

Bescherming van dochters, vrijheid van zonen

Bijna alle geïnterviewde Nederlandse vaders zeggen dat ze hun dochters en zonen op dezelfde manier opvoeden. Enkele vaders (twee) menen dat meisjes meer bescherming nodig hebben dan jongens. Dit is echter niet vanwege angst voor de eer van de familie, zoals bij de Turkse en Marokkaanse vaders; deze Nederlandse vaders hebbende angst dat hun dochter wordt misbruikt, bijvoorbeeld door een loverboy.

De Turkse en Marokkaanse vaders benadrukken de extra bescherming van meisjes vanuit de eer die moet worden beschermd. Turkse en Marokkaanse meisjes moeten tot hun huwelijk maagd blijven anders schaden zij de eer van de familie, of anders gezegd, de eer van de vader. Zonen worden op dit gebied meer vrijgelaten. Voor hen is er meer ruimte om te experimenteren op seksueel gebied en over hen wordt niet geroddeld als zij seks hebben voor het huwelijk. Een Marokkaanse vader: *'Jongens kun je niet altijd controleren, dat zit in hun bloed. Je kunt ze wel controleren, maar ze gaan ook hun eigen gang. Ik denk dat mijn zoons, die in Nederland zijn opgegroeid, wel seks hebben gehad met meisjes. Dat hoor ik wel in mijn omgeving, daarom vermoed ik dat ook, hoewel ik het nooit heb gehoord. (...) Meisjes zijn anders bij Marokkanen. Meisjes moeten gewoon tot hun huwelijk maagd blijven, dus niet omgaan met jongens en niet flirten. Als ze dat doen, spelen ze met hun toekomst. Ze krijgen dan een slechte naam en dan wil niemand met hen trouwen. En door de slechte naam benadelen ze ook hun familie.'* Uit de gesprekken komt angst voor 'roddel' naar voren. Roddel dat hun dochter geen maagd meer zou zijn, en hij als vader daardoor als een slechte opvoeder zou kunnen worden gezien. Hoewel de angst vooral de dochters betreft, uitten enkele Turkse vaders ook angst over het gedrag van hun zonen; de angst voor drugsgebruik, criminele contacten of homoseksualiteit.

Daarnaast benadrukken de Turkse en Marokkaanse vaders dat meisjes zich moeten ontwikkelen tot een goede vrouw. De vaders zien het als de taak van de moeder om hun dochters dit te leren. *'Mijn dochters leren van hun moeder huishoudelijke taken zoals koken. Ze helpen hun moeder. (...) Je weet hoe het er in Marokko aan toe gaat. Marokkaanse mannen koken niet.'*

Opleiding en goed huwelijk

De Turkse en Marokkaanse vaders benadrukken het belang van een opleiding als opvoedingsdoel. Dit is in het algemeen zo onder Turkse en Marokkaanse vaders, maar ook onder deze vaders. Het afronden van een opleiding wordt beschouwd als een goede voorbereiding op de volwassenheid. Dit geldt voor hun zonen en dochters. Zonder diploma is het moeilijk een baan te vinden en wat zij wensen is een baan voor hun kinderen (zonen).

Kinderen opvoeden tot volwassenen betekent voor veel Marokkaanse en Turkse vaders zorg dragen voor een goede huwelijkspartij. Vaders hechten aan een goede huwelijkspartij. *'Mijn kinderen hebben niet 'nee' gezegd. Ze weten ook wel dat als ik een keuze gemaakt heb, zij geen 'nee' kunnen zeggen. Ik heb ook tegen mijn vrouw gezegd, dat zij met de kinderen moest praten over het huwelijk en de partners. De kinderen stemden ermee in. (...) Dan zou ik willen weten waarom zij dat niet wilden, want het meisje en de jongens, die wij uitgekozen hadden, waren keurig en gezond. Ik wilde mijn kinderen een keurig, veilig en gelukkig huwelijk laten sluiten.'* Sommigen benadrukken dat de kinderen ook zelf met een partner kunnen komen. De opvoeding is daarnaast geslaagd als de kinderen zijn getrouwd, de meisjes een goede vrouw zijn geworden (in de traditionele zin) en de jongens een goede man, dat wil zeggen kostwinner.

Als een gearrangeerd huwelijk niet doorgaat omdat een zoon van een van de Marokkaanse mannen uitkomt voor zijn homoseksualiteit wordt dit beschouwd als het falen in de opvoeding, zo zegt deze vader. *'Als vader voelde ik mij verantwoordelijk dat hij vrouw en kinderen moest hebben en een eigen leven. (...) Mijn zoon heeft gezegd, dat hij niet meer de verloving en huwelijk wilde doorzetten. Hij wilde ook niet meer thuis komen wonen. Hij zei, dat hij niets voelde voor vrouwen. Toen zei ik tegen hem: 'We gaan het huwelijk even vergeten, maar we gaan naar de imam voor genezing van je ziekte'. Maar mijn zoon wilde dat niet. (...) Ik heb slapeloze nachten gehad. (...) Ik schaam mij dood over wat hij gezegd heeft: 'ik voel niets voor vrouwen'. (...) Ik weet niet of je vader bent, maar als je een kind hebt, weet je wel dat homo zijn niet normaal is. Dan moet ik mijn zoon gewoon wegsturen. Ik weet niet wat voor fout ik gemaakt heb als vader.'* Dit citaat laat ook de machteloosheid zien van deze vader die gevangen zit tussen twee culturen. Om greep te krijgen op het leven wordt teruggегrepen op oude autoritaire patronen (zie hoofdstuk 1).

Verschillende opvoedingswaarden

De opvoedingswaarden tussen de verschillende etnische groepen verschilt, zoals we op grond van de literatuur al hadden verwacht (hoofdstuk 1). De Nederlandse en Afro-Nederlandse vaders leggen meer nadruk op autonomie, zelfvertrouwen, voor jezelf opkomen, terwijl Marokkaanse en Turkse vaders meer nadruk leggen op respect, conformiteit, een goede opleiding en een goed huwelijk.

5.3 *Straffen en grenzen stellen*

Als het gaat om straffen komt in het algemeen een autoritaire stijl naar voren, hoewel onder vooral Nederlandse en tweede generatie Turkse vaders ook een ander geluid hoorbaar is. Zij benadrukken dat zij praten met hun kinderen als zij vinden dat hun kind zich niet aan regels houdt, zoals te laat thuis komen, zich niet netjes gedragen, zonder tanden poetsen naar bed gaan, ruziemaken met elkaar of niet luisteren naar hun vader. Naast praten wordt gestraft door het ontzeggen van leuke dingen; de kinderen mogen bijvoorbeeld geen televisie kijken of mogen niet naar buiten.

Een autoritaire stijl van opvoeden hoeft niet gepaard te gaan met fysiek straffen. Uit de gesprekken met de Nederlandse vaders valt te beluisteren dat zij weinig ruimte aan de kinderen laten en hun eigen mening voorop stellen. Dit zien ze zelf als het scheppen van duidelijkheid. Een Nederlandse man: *'Mijn eerste vrouw vond dat ik te kort was. Maar ik was wel duidelijk.'* Ook als er niet wordt geslagen, kan dreiging van geweld aanwezig zijn. Dit kan blijken uit de manier van kijken en met de vingers knippen, of omdat er agressie in het verleden heeft plaatsgevonden. Een Nederlandse vader vertelt: *'Ze moeten weten dat er toch grenzen zijn (...) Ik heb in principe niet zoveel problemen met mijn kinderen. Als ik wat zeg, dan luisteren ze wel. Ze doen het... Zoals die kleine. Hij is vijf. Soms probeert hij wel wat (...) Maar over het algemeen heb ik nooit problemen. Ik hoef maar één keer wat te zeggen, en dan weet hij al van (...) Tuurlijk zeg ik er wat van. Maar ik heb mijn kinderen nog nooit geslagen, geen tik gegeven, geen van allen (...) Ik heb het altijd wel gezegd 'als je niet luistert, dan krijg je een klap', maar ik heb het nooit gedaan.'*

Voor de Turkse en Marokkaanse vaders is het niet luisteren naar ouders of andere oudere familieleden een belangrijke reden om te straffen. De straffen hebben tot doel te corrigeren (bijvoorbeeld als hun kinderen iets hebben gedaan wat niet mag zoals stelen of een grote mond hebben), grenzen te stellen en respect af te dwingen. De Turkse en Marokkaanse vaders proberen vooral grenzen te stellen en/of respect af te dwingen en op te komen voor hun vrouw om haar te beschermen als hun zoons haar niet meer serieus nemen.

Slaan van kinderen

Het slaan van kinderen is onder de eerste generatie Marokkaanse en Turkse vaders gebruikelijker dan bij de andere vaders. De tweede generatie vaders praat vaker met de kinderen dan de eerste generatie vaders. Een overeenkomst tussen de eerste en tweede generatie vaders is dat zij het beiden belangrijk vinden dat hun kinderen hen serieus nemen. De mannen van de tweede generatie benadrukken dat ze niet willen dat hun kinderen bang voor ze zijn, zoals Mehmet in de casus naar voren bracht.

Een strenge opvoeding is in de ogen van de eerste generatie belangrijk en 'zachte' klappen horen erbij om duidelijk te maken wat goed en fout is. Een Marokkaanse vader: *'Ik ben niet te streng, maar ik accepteer niet alles wat de kinderen doen. Als de kinderen echt stout zijn of hun ouders uitschelden, moet je wel streng zijn. Als je dat niet meteen doet, kun je het later niet meer verbeteren.'* Met woorden kan je volgens hem niet altijd duidelijk maken dat iets niet door de beugel kan. *'Ouders mogen hun kinderen wel slaan als het nodig is, maar kleine kinderen moeten niet te hard geslagen te worden. Ze moeten ondervinden dat ouders niet alles accepteren. (...) Soms gaat datgene wat je zegt het ene oor in en het andere oor uit. Daarom is het soms beter om klappen te geven.'* Uit de interviews komt naar voren dat fysieke bestraffing tot het dertiende of veertiende levensjaar plaatsvindt; tot die leeftijd kunnen kinderen normen en waarden bijgebracht worden. Bovendien zijn na die leeftijd zoons te sterk en willen de ouders fysieke confrontaties voorkomen.

De Turkse en Marokkaanse vaders zijn in hun eigen jeugd ook vaak geslagen, en niet enkel met de hand, maar ook met bijvoorbeeld de stok. Als zij daarop terugkijken vinden zij het een goede manier om te leren wat wel en wat niet mag. Een Marokkaanse man vertelt:⁹ *'Wij moesten op het land van mijn vader (Marokko) werken. Als we daar niet goed werkten, gooide hij wel eens met een steen naar mij of mijn broers of met een stok, wat er maar in de buurt was. Toen ik kind was, vond ik dat niet goed, maar nu begrijp ik wel waarom mijn vader dat deed. I: 'Keur je af wat je vader deed of vind je dat hij wel gelijk had?' R: Hij was bezig om voor zijn gezin te zorgen en dat was in Marokko niet gemakkelijk. Daarom begrijp ik zijn handelen nu achteraf wel.'*

Het slaan van kinderen wordt beschouwd als een opvoedkundige tik; je mag kinderen geen letsel toebrengen. Een Marokkaanse vader vertelt dat hij spijt had van te hard slaan: *'Een keer heb ik mijn oudste dochter hard geslagen, maar daar heb ik wel spijt van gehad. Dat was op een dag dat ik gasten had. Mijn dochter moest thee zetten, dat deed ze wel, maar toen kwam haar vriendin binnen waar ze zich mee ging bemoeien en de thee bracht zij niet binnen. Ik heb haar vriendin toen weggestuurd en mijn dochter in de keuken een harde klap gegeven, waardoor ze blauwe plekken kreeg in het gezicht. Daar kreeg ik later wel spijt van.'*

9 I= Interviewer, R= Respondent.

Niet alleen de ouders, maar ook andere (oudere) familieleden of de buurman mogen de kinderen slaan ter correctie. Twee Marokkaanse mannen vertellen bijvoorbeeld dat zij in hun jeugd, als zij niet goed werkten op het land van hun vader, ook zijn geslagen door een oom of de buurman. Door in te grijpen nemen zij verantwoordelijkheid voor de opvoeding van de kinderen in de gemeenschap en dit wordt positief gewaardeerd. *'Als kinderen over de grens gaan, moet je als ouder optreden en soms hoort daar een klap bij. Dan vergeten ze het niet. Een oom is net als een vader. Wij maken in Marokko geen onderscheid tussen een vader en een oom. Zelfs een buurman kan kinderen slaan als ze vinden dat kinderen iets fout doen. Dat vind ik ook wel goed. Dat betekent dat ze ook op de kinderen letten.'*

Nederlandse vaders verwachten dat zonen meer aankunnen dan dochters. Een van hen vertelt bijvoorbeeld dat hij zijn zoon wel eens een tik geeft, maar zijn dochter nooit. *'Maar dat is een jongen, dus voor hem is het anders. Een meisje ga je absoluut nooit, maar ene jongen die mag wel eens.'* Deze vaders lijken niet te beseffen wat het betekent voor hun zonen als zij ze een tik geven. Uit eerder onderzoek blijkt daarnaast dat juist zonen last hebben van een mishandelende vader (zie hoofdstuk 1).

Niet alleen onder Turkse en Marokkaanse vaders wordt de zogenaamde pedagogische tik ingezet, ook enkele Nederlandse mannen gebruiken slaan als opvoedingsmiddel, als praten niet helpt. *'Nou ja, met de vlakke hand flink doorgeslagen en ook echt de slaapkamer ingegooid. Maar dat was mede ook omdat de oudste, die slaat zijn zus nogal graag. Ja, en op een gegeven moment als je dan een aantal keren waarschuwt en je krijgt dadelijk als je het nog een keer doet van mij een klap. Ja en die is dus een beetje geniepig en op een gegeven moment hoor ik haar janken. Toen ben ik inderdaad... heb ik voor een kind te hardhandig haar naar boven toe gewerkt. (...) echt gericht op de billen. Ja, het blijven natuurlijk kinderen dus. Ja, het is niet bedoeling dat ze met zulke ogen naar school gaan of zo. En ik denk ook niet dat dat helemaal fout is om dat zo nu en dan eens een keertje. (...) ik vind kinderen moeten luisteren. Als ze na een aantal waarschuwingen toch nog een grote mond geven, bij wijze van spreken. Dus je vraagt het twee of drie keer op een normale manier en als het de derde keer dan niet werkt, als het niet met de zachte dingetjes gaat, dan moet het hardhandig, hè?'* Deze opvoedstijl wordt niet gedeeld door de partners en dit levert conflicten op. De mannen vinden hun vrouw te permissief en voelen zich genoodzaakt 's avonds op te treden; zij moeten dit dan 'rechtzetten'. Piet, wiens situatie we beschreven in het vorige hoofdstuk, zegt hierover het volgende. *'Maar goed, dat opvoeden hoe zij deed, hoe ik het deed, het stond vaak tegenover mekaar. Wat ze op d'r dagje deed dat mocht van mij eigenlijk niet dan. Kwam ik 's avonds thuis, 'ja, van mama mag het.' Ja, wat moet ik dan zeggen? 'Joh, kom 's effe.' Effe met d'r praten dan van: 'Joh, dat gaat niet werken zo. Op de dag mogen ze wel van jou, maar van mij mogen ze dat dus niet. We moeten wel op één lijn staan anders gaat het niet. Opvoeden moet je samen doen.'*

Hoewel de (Afro-)Nederlandse mannen de pedagogische tik niet zo snel naar voren brengen als een manier van straffen, wordt een klap of slaan als laatste

middel soms wel geaccepteerd. Uit de gesprekken met de vaders rijst in bijna alle gevallen het beeld op van mannen die zichzelf centraal stellen en weinig empathisch vanuit de positie van het kind redeneren. De verschillen in etnische afkomst kleuren het fysieke straffen; slaan van kinderen, zeker als het de eerste generatie Marokkanen en Turken betreft, is meer geaccepteerd als opvoedingsmiddel dan onder de Nederlandse mannen.

5.4 *Kinderen en partnergeweld*

Geweld en bedreiging in gezinnen tast het veiligheidsgevoel van kinderen aan, zoals we beschreven in hoofdstuk 1. Kinderen die blootgesteld zijn aan agressie en geweld thuis, kunnen hierdoor ernstig beschadigd worden. Met de vaders is doorgepraat over de reactie van de kinderen tijdens het geweld en de gevolgen van partnergeweld voor de kinderen op langere termijn. Over het algemeen hebben vaders weinig kennis over de schadelijkheid voor kinderen van geweld tussen ouders, zo toont onderzoek aan (zie hoofdstuk 1).

Dat geldt ook voor de mannen uit ons onderzoek. Bijna de helft van de vaders is zich niet bewust van reacties van de kinderen op het geweld (9), of ze zeggen dat het kind niets heeft gemerkt omdat het sliep (3). Een Surinaamse vader: *'Laten we zo zeggen, ze sliepen nog. Het was nog ochtend en ik zal je vertellen, als mijn kinderen slapen, je kunt een bom losgooien...'*

De andere helft (14) van de vaders noemt verschillende reacties van de kinderen. Het vaakst vertellen vaders (van verschillende etnische afkomst) dat de kinderen zich erin mengen om het geweld te stoppen (6) of naar de moeder trekken (1). Kinderen roepen bijvoorbeeld dat de ouders geen ruzie moeten maken. *'Het meisje, de oudste, ging naast haar moeder staan, en die ging tegen mij schreeuwen. Ze willen het niet, want ze zeggen altijd 'papa en mama, niet ruzie maken. Papa en mama vriendjes zijn,' aldus een Nederlandse vader. Of de kinderen vroegen waarom hij ging slaan en zeiden dat hij moest stoppen. 'De kinderen werden ook bang (...) Zij begonnen te huilen en te schreeuwen. I: 'Zeiden zij dan ook iets als: papa, dat moet je niet doen?' R: 'Ja dat zeiden zij wel, maar ik was gewoon erg boos.'*

Ook gaan kinderen met de moeder mee: *'Als de ruzie snel voorbij is blijven de kinderen in de woonkamer; dan kijken ze alleen. Maar als ik echt boos ben, merken mijn vrouw en kinderen dat. Mijn vrouw gaat dan weg en de kinderen gaan achter haar aan.'*

Daarnaast gaan kinderen huilen (4). Soms huilen ze uit bij een van de ouders. Een Nederlandse man vertelt over de reactie van zijn dochttertje op een ruzie tussen hem en zijn ex-vriendin over de opvoeding. *'Ja, schreeuwen, schreeuwen, dat was het niet, maar ze deed dan van: [met stemverheffing] 'Ja, maar je weet toch dat ze niet voor de tv mag, ik wil gewoon dat ze aan tafel.' Zo ging dat dan. En dan zei ik: joh, doe rustig. En Robin ging dan huilen en dan pakte ik Robin beet*

en dan: *'Ja ja, bescherm haar maar weer. Weet je wel? Neem het maar weer voor haar op.'* Ook trekken kinderen zich terug en vermijden contact (4). Tijdens de geweldssituaties doen kinderen bijvoorbeeld alsof ze televisie kijken. *'Ze kijken alleen die kant op [naar te televisie], want ze weten natuurlijk dat het niet goed is.'* Vaders vertellen tot slot dat kinderen van het geweld schrikken en bang zijn of druk worden. Eén van hen geeft aan dat zijn kinderen tijdens het bekvechten nog gewoon doorspelen maar dat ze bang worden op het moment dat hij en zijn vrouw elkaar klappen geven en/of spullen naar elkaar gooien.

Kinderen binnen één gezin kunnen verschillend reageren op het geweld. Een Nederlandse vader: *'Ja, er was wel een verschil tussen; de jongste trok zich terug, kan iets gaan doen, die gaat dan, die is aan het spelen. Bij wijze van spreken pakt ie echt alleen maar zo'n plakkertje en dan gaat ie met het plakkertje spelen. En de oudste wordt wat stil en die kruipt bij je, bij haar of bij mij. Die vindt het overduidelijk niet leuk; die wil ook uit elkaar trekken en die zegt 'stoppen'. Die bemoeit zich er een beetje mee en de jongste die vlucht zeg maar. Die wil dat gewoon niet zien zeg maar.'*

De reacties kunnen ook verschillen naar leeftijdsfase, zoals we in hoofdstuk 1 hebben beschreven. Een van de Turkse vaders vertelt dat de reacties van zijn kinderen op het geweld tussen hem en zijn vrouw veranderden naarmate zij ouder werden. Toen ze jong waren reageerden ze eigenlijk niet op de ruzies, maar toen ze ouder werden, gingen zij steeds meer de baas over hem spelen. Ze probeerden ervoor te zorgen dat hun vader stopte met het geweld. Deze vader voelde zich daar niet prettig bij en zag het als respectloos gedrag van zijn kinderen. Hij vertelt dat zijn kinderen niets aan hun gedrag kunnen doen, maar dat hij vindt dat hij en zijn vrouw hun kinderen niet helemaal goed hebben opgevoed.

Ongeveer de helft van de vaders is zich er niet van bewust dat kinderen op allerlei manieren blootgesteld kunnen zijn aan het partnergeweld en dat kinderen reageren op agressie en geweld tussen ouders. De andere helft is zich er meer bewust van. Als kinderen zich mengen in de ruzie kan het soms tot gevolg hebben dat de man zich realiseert dat agressie en slaan niet goed zijn.

Als het gaat om de gevolgen van partnergeweld op het welzijn en de gezondheid van de kinderen op langere termijn, dan zien we bij ruim twee derde van de vaders dat zij hier geen besef van hebben. Een van de vaders denkt dat het aanwezig zijn van kinderen bij het maken van ruzie leerzaam is voor de kinderen: zo leren zij dat een relatie niet alleen rozengeur en maneschijn is.¹⁰

Ook als er negatieve gevolgen zijn, bijvoorbeeld omdat er problemen op school zijn, wordt geen verband gelegd met de situatie thuis. Als de interviewer hiernaar vraagt, vertelt een Turkse vader: *'Ik zou het niet weten, maar ik denk het niet. Het gaat op school niet goed, maar thuis wel.'*

10 Uit het onderzoek onder moeders komt naar voren dat sommige vaders en moeders om verschillende redenen bewust de kinderen betrekken in de gewelddadige ruzie tussen ouders (Pels, Lünemann & Steketee, 2011).

Ongeveer een derde van de vaders (7) vertelt over negatieve gevolgen van geweld. Deze vaders zien dat hun kinderen meer wantrouwend zijn geworden, dat ze stil en bang zijn, licht slapen en nachtmerries hebben of slecht eten. Ook gaan de kinderen zelf agressief gedrag vertonen. Tot slot wordt achteruitgang van de schoolprestaties genoemd.

5.5 *Betekenis van partnergeweld voor de vaderrol*

Een belangrijk onderdeel van het onderzoek is het nagaan van de invloed van het partnergeweld op het vaderschap. Eerder is onderzoek gedaan onder jongeren naar de invloed van geweld tussen hun ouders op de band die zij hebben met hun moeder of vader. Daaruit blijkt dat geweld, ernstig of minder ernstig, een negatieve invloed heeft op de relatie met de vader. Veel jongeren zijn negatief over hun vader vanwege zijn agressieve gedrag naar hun moeder en vaak ook tegen henzelf. Als de ouders uit elkaar zijn door het geweld, wil de helft van de jongeren hun vader niet meer zien. Als een vader de verantwoordelijkheid neemt voor het geweld, heeft dit een positief effect op de band die zij hebben met hun kinderen (Steketee, Mak & Flikweert, 2011).

Hoe kijken de vaders zelf aan tegen hun relatie met de kinderen en de invloed van het geweld op deze relatie? De meeste vaders zien geen verband tussen het slaan van de partner en de band die zij hebben met hun kinderen. Sommige zien dat hun kind(eren) bang zijn geworden voor hem of hem zijn gaan wantrouwen. Een enkele vader wil daarom de band ten positieve veranderen. Een Nederlandse man vertelt: *‘Omdat de kinderen daar..., omdat ik zag dat de kinderen het heel erg vonden dat ik met, dat de vader moederrelatie eigenlijk beschadigd werd. Zowel fysiek als met geweld, zal ik het zo even zeggen. En dan zag ik de reactie van de kinderen, dat ze naar boven gingen, dat ze op bed lagen te huilen van ‘papa en mama moeten niet ruzie maken, papa en mama moeten lief zijn’. En dan gingen de kinderen extra lief doen, omdat ze ons dan weer bij elkaar wilden brengen. (...) Toen hadden ze dagen, als ik, als er een ruzie was geweest, een kind heeft langer nodig om dat te verwerken. Omdat een kind dan nog wel eens zegt ‘papa, mama niet pijn doen hè?’ Dan werd ik daar weer geïrriteerd van, dan zei ik ‘dat gezeik, ik doe mama niet pijn’. Want het is elke keer weer die domper op je neus. (...) En nu is het gewoon, nu zegt ze gewoon ‘jullie mogen wel boos op elkaar zijn, maar jullie mogen elkaar geen pijn doen, dan hebben wij er geen problemen mee. Want wij houden wel van jullie, en jullie houden van elkaar.’ Wij betrekken hun daar ook in, want we doen veel leukere dingen. Er zijn geen scheldpartijen, en als er dan al überhaupt iets is, dan is het iets van vijf minuten, dan is het ‘die jas hangt verkeerd’. Nou, die hang je daar weg, klaar.’*

De meeste Turkse en Marokkaanse vaders zien geen negatief effect van het slaan van hun partner op de kinderen. *‘Als ik naar mijn kinderen kijk, zie ik geen nadelige gevolgen. Ze zijn allemaal keurige mensen. Als ik binnenkom, staan ze met*

respect op. Zo voed ik ook mijn kinderen van mijn tweede vrouw op.’ Wel wijzen enkele vaders erop dat het respect voor hem kan verdwijnen als zijn vrouw geen respect heeft voor hem. ‘De kinderen hadden het idee: ‘Vader en moeder hebben vaak ruzie. Moeder luistert vaak niet naar vader’. Daardoor luisterden de kinderen naarmate ze groter werden ook niet naar mij.’

Gescheiden vaders

Het contact met de ex-partner wordt door meerdere mannen als complicerende factor in de opvoeding genoemd. Zeven van de acht geïnterviewde Nederlandse mannen hebben geen of geen goed contact meer met hun ex-partner en dit geldt ook voor de gescheiden Turkse man. Bij twee van hen zijn de kinderen helemaal uit hun leven verdwenen en bij de andere mannen die hun kinderen nog wel zien, wonen de kinderen (het grootste deel van de week) bij hun moeder.

De mannen die gescheiden zijn geven de ex-partner er de schuld van dat de relatie tussen hem en de kinderen niet goed is. Sommige mannen zitten vol rancune en kunnen weinig reflecteren op hun eigen gedrag tijdens de interviews. Anderen benadrukken dat de moeder het kind bang voor hem maakt. Een Nederlandse vader: *‘Nou ja, kijk, als moeders de kinderen op lopen te stoken, dan alleen mijn fouten zegt ze en die de kinderen dan ook zien op dat moment en niet zeggen hoe of wat erachter steekt of wat ze zelf niet goed heeft gedaan. Het is natuurlijk makkelijk om op een kind in te praten.’* De vaders wijten negatief gedrag van de kinderen als ze bij hem zijn, aan ‘gestook’ van de moeder. Ook vinden zij dat de hulpverlening, organisaties als jeugdzorg, centra voor Jeugd en Gezin en de Raad voor de Kinderbescherming, en ook de politie, op de hand zijn van hun ex-vrouw. Dit heeft volgens de vader een negatieve invloed op de omgangsregeling met hun kinderen.¹¹

5.6 *Slotsom*

De eerste generatie Turkse en Marokkaanse mannen lijkt nog sterker te leven in een gescheiden wereld van mannen en vrouwen. Zij lijken minder emotionele uitwisseling en empathische betrokkenheid bij hun kinderen te hebben dan de (Afro-) Nederlandse mannen. Hoewel er zeker verschillen zijn, ontbreekt een gelijkwaardige relatie met hun partner en lijken de vaders een autoritaire opvoedingsstijl te hanteren. Deze mannen hebben in hun verhaal niet gerefereerd aan het samen optrekken met de kinderen, huishoudelijke taken zoals het zorg geven in de zin van koken of verzorgende handelingen zoals schoenen strikken en zorg bij ziekte. Ook onderhandelen en een open dialoog met de kinderen vanuit respect voor het kind zien we niet terug in de verhalen van deze mannen. Een enkele vader, waaronder

¹¹ Dijkstra (2007) schrijft dat professionals makkelijker met mishandelde vrouwen praten omdat deze eenvoudiger te benaderen zijn en dat het belangrijk is ook mannen (als vaders) te betrekken.

de vader die zichzelf ziet als slachtoffer van vooral psychisch geweld van zijn voormalige vrouw, spreekt over een troostende en verzorgende vaderrol.

De Nederlandse vaders ondervinden problemen als hun (ex-)partner de kinderen anders - niet streng genoeg of juist te streng - opvoedt dan zichzelf. Zij zijn erg kritisch over de opvoeding door hun (ex-)partners, maar niet over de manier waarop zij zelf opvoeden. In grote lijnen zien we dat de Turkse en Marokkaanse vaders vooral hechten aan conformiteit - kinderen moeten naar hun ouders leren luisteren en respect tonen voor de familieleden en andere ouderen - en dat de Nederlandse vaders meer ruimte geven voor de autonomie van het kind. Bij de Marokkaanse en Turkse vaders - eerste en tweede generatie - komt deze nadruk op conformiteit aan het gezin en de eigen cultuur tot uiting in drie aspecten: respect naar ouders en andere ouderen, het leren van de eigen cultuur en voorbereiding op het latere leven binnen de eigen culturele normen.

Van de Nederlandse vaders zeggen slechts enkelen hun kinderen wel eens te slaan. Het gaat om vaders die zelf in hun jeugd te maken hebben gehad met (zeer) ernstig geweld door hun ouders. Het slaan van kinderen komt bij Turkse en Marokkaanse vaders vaker voor, vooral, zoals zij zelf zeggen, als opvoedkundige tik. Zo was het ook in hun eigen jeugd (hoewel er toen harder en ernstiger werd geslagen). De tweede generatie Turkse vaders lijkt meer te praten en minder fysiek te straffen dan de eerste generatie; zij willen niet dat hun kinderen bang zijn voor hun ouders.

Geweld tegen de partner heeft volgens de (eerste generatie) Turkse en Marokkaanse vaders weinig invloed op de relatie met hun kinderen. De (Afro-)Nederlandse vaders lijken erg op zichzelf gericht en weinig empathie te tonen voor hun kind. Zij kunnen zich daardoor moeilijk inleven in de gevolgen van het partnergeweld op hun kinderen en op de hun relatie tot de kinderen. Slechts enkele vaders merken op dat het slaan van de partner hun relatie tot de kinderen negatief heeft beïnvloed; zij zijn hun gezag kwijtgeraakt, wat hun rol als vader in de opvoeding bemoeilijkt.

De gescheiden vaders leggen de schuld voor de beperkte vaderrol bij hun ex-partner. Zij hebben het gevoel dat hun ex-partner de kinderen tegen hen opstoot. De kinderen krijgen hierdoor een negatief beeld van hun vader. Dit duidt erop dat de strijd tussen de partners doorgaat na de scheiding en dat er geen sprake is van ondersteuning van elkaar in het ouderschap.

6 *Behoeften aan steun*

Joost, Nederlandse man van 40 jaar, in echtscheiding, hulp van ggz en De Waag

Joost is 40 jaar oud en heeft twee zonen en twee dochters. De jongste is tien maanden oud en de oudste vier jaar. Zijn ex-partner, Miranda, van wie hij binnenkort officieel gaat scheiden, is 24 jaar oud en de kinderen wonen op dit moment bij haar. Binnenkort wordt het een co-ouderschap. In zijn jeugd heeft hij veel vrijheid gehad. Er waren weinig regels thuis. Soms was het te vrij, volgens Joost. Miranda heeft volgens hem juist een heel zware jeugd gehad. Zij werd mishandeld door haar vader die op jonge leeftijd is overleden, zegt hij. Daarna is ze volgens Joost losgeslagen, ging ze veel uit, gebruikte ze drugs en heeft ze veel nare ervaringen gehad met vriendjes.

Joost en Miranda voedden de kinderen samen op. Hij wil zijn kinderen een warm nest geven en ze structuur bieden. Die structuur vindt hij vooral belangrijk omdat hij in zijn eigen jeugd weinig structuur kreeg van zijn ouders. Hij denkt dat hij door het ontbreken van structuur op het criminele pad is geraakt. Hij heeft overvallen gepleegd en heeft als straf een paar jaar in de gevangenis gezeten. Een jeugd met gewone vriendschappen heeft hij niet gehad, zegt hij. 'Vriendinnetjes, uitgaan, de gewone dingen, dat heb ik echt gemist.' Het belangrijkste vindt hij echter dat zijn kinderen zelfvertrouwen krijgen en hun eigen krachten zien en benutten. De relatie die Joost had met Miranda zou omschreven kunnen worden als een haat-liefdeverhouding. Vaak waren ze 'poeslief' voor elkaar, maar een paar keer per week sloeg hij haar. De aanleiding voor dat geweld was altijd jaloezie. Joost was bang dat zij dingen deed met andere mannen en zag daarvoor in het minste of geringste [bijvoorbeeld gedag zeggen] als aanleiding. Volgens hem komt dat voort uit een eerdere relatie waarin hij meerdere malen is bedrogen. Het geweld bestond uit schelden, dreigen, spugen, duwen, en stevig vastpakken, maar ook uit slaan en de keel dichtknijpen. Dat duurde al een aantal jaren en vond in de ene periode frequenter plaats dan in de andere periode.

Tijdens de relatie heeft Joost geen hulp gezocht. Hij zag daartoe geen aanleiding want hij ervoer geen probleem. Miranda had wel behoefte aan steun en heeft na jaren van geweld een familieberaad opgezet. Zij heeft alle vrienden en familieleden bij elkaar geroepen om Joost ermee te confronteren. Ze had eerder al zijn ouders en enkele vrienden ingelicht. '...Ik kwam uit mijn werk een paar maanden geleden, toen zaten mijn ouders hier en heel veel mensen. Ik denk, wat is er aan de hand. Die mensen zijn allemaal uitgenodigd, die wisten het ook. Het knijpen, het spugen, weet ik veel, de narigheid, schreeuwen. (...) En het feit dat iedereen het wist, dat vond ik het ergste. En zo lang dat ze het al wisten.' Ondanks dat iedereen het wist, hebben zij nooit iets tegen Joost gezegd. Achteraf had hij gewild dat ze dat wel hadden gedaan. Dan had hij er misschien iets aan kunnen doen, zegt hij.

Kort na het familieberaad is zijn ex-vrouw bij een volgend incident naar de politie gestapt. Achteraf is hij haar daar dankbaar voor. 'En toen liet ik echt alles ook los. Heb ik heel snel mijn vader gebeld, ik zeg, pa, kom je? Ik had die twee kleintjes hier en zij was al weg. Ik zeg, kom die kinderen alsjeblieft ophalen. Nou, en toen ben ik boven gaan liggen. Ik was helemaal uitgeput. Ik ben niet in slaap gevallen en voordat ik het wist stonden er drie of vier politieauto's voor de deur. En toen ben ik dus meegenomen. Ja, en dan slaat het besef pas toe van zo... Er is ook heel veel lef van haar kant nodig, ze was nog heel jong en dan die stap maken. Achteraf ja, ik kan nu wel goed met haar praten ook. Ik ben haar eigenlijk toch ook wel dankbaar dat ze het gedaan heeft, want dat is heel slecht voor de kinderen en voor haar en voor mij eigenlijk ook.'

Via de politie is Joost terechtgekomen bij De Waag en door de hulp die hij daar krijgt ziet hij in dat hij fout is geweest. Achteraf is hij erg blij met de hulp van de organisaties en blij dat Miranda het heeft aangekaart. Anders was het misschien wel geëscaleerd en had hij zijn kinderen helemaal niet meer mogen zien, zegt hij. Hij heeft veel spijt van wat hij heeft gedaan. Hij werd daar zeer direct mee geconfronteerd toen Miranda hem haar dagboek liet lezen. Daarin las hij hoe zij het geweld had beleefd, wat voor hem zeer confronterend was (is eerder geciteerd in hoofdstuk 4, laatste paragraaf). Nu hoopt Joost dat hij en Miranda ooit weer bij elkaar komen.

Abdel, Marokkaanse man van 53 jaar, in echtscheiding, volgt verplicht een cursus

Abdel is op zijn zestiende naar Nederland verhuisd. In zijn jeugd werd hij regelmatig geslagen als hij iets niet goed deed. Hij vindt dat achteraf geen probleem en zegt dat hij daardoor heeft geleerd wat goed en fout is. Zijn vrouw is een ver familielid uit hetzelfde dorp als waar hij zelf ook is geboren. Ze hebben drie zonen tussen de 23 en 29 jaar oud. Sinds twee maanden logeert Abdel bij een vriend omdat hij een straatverbod heeft.

Tussen Abdel en zijn vrouw vindt al lange tijd, al hun hele huwelijk, geweld plaats. Het initiatief voor dat geweld komt altijd vanuit Abdel, maar zijn vrouw heeft hem ook wel eens teruggeslagen. Kortgeleden heeft het geweld geleid tot lichamelijk letsel bij zijn vrouw en is er politie bij geweest. Nu heeft hij een straatverbod. Hij is het daar niet mee eens. Abdel ziet zichzelf als slachtoffer van de leugens die zijn vrouw heeft verteld tegen de politie. 'Ik ben nog steeds getrouwd maar ik heb een straatverbod. (...) Dat vind ik een stomme wet in Nederland. Je hebt een huis maar je mag er niet in. (...) Mijn vrouw heeft aangifte gedaan bij de politie en de rechter heeft bepaald dat ik twee maanden niet in de straat mag komen. (...) Wij hadden ruzie gemaakt en ik heb haar geslagen.'

Ik wist niet dat zij stiekem naar de politie was gegaan. Ze heeft verhalen verteld dat zij al het hele huwelijksleven door mij wordt geslagen. Alle verhalen, die ze aan de politie heeft verteld, zijn leugens. Ze heeft niet verteld wat zij mij samen met haar broer heeft aangedaan.' Abdel kan het niet accepteren dat zijn vrouw hulp is gaan zoeken bij de politie en in een eerder stadium hulp heeft gezocht bij familieleden.

Vooral dat laatste maakt hem erg boos. Hij vindt dat zijn vrouw nu bij zijn familie hoort. 'Zij heeft haar ouders verteld, dat ik werkloos ben en dat ik geen baan zoek en dat ik het geld, dat door haar verdiend is, ook gebruik. Haar oudste broer zei tegen mij, dat ik een stomme ezel ben, dat ik de hele dag op de bank zit. Wij kregen woorden en ik zei tegen hem, dat hij zich niet meer met mijn familie moest bemoeien. De hele nacht kon ik niet slapen. Ik heb tegen mijn vrouw gezegd, dat zij niet meer over mij met haar broer moest praten. Mijn vrouw verdedigde haar broer, maar ik zei: 'je bent met mij getrouwd en niet met jouw broer'. Ik was zo boos, dat ik haar een paar vuistslagen heb gegeven.'

Ook al vindt Abdel het onzin, hij moet momenteel een cursus volgen om te leren minder geweld te gebruiken. Van de hulpverleningsinstellingen en politie verwacht hij niet veel, want hij heeft het idee dat zij achter zijn vrouw staan. Hij vindt het stom dat zijn vrouw naar de politie is gestapt, maar legt daarvoor vooral de schuld bij haar broer. 'Dat vind ik stom van mijn vrouw. Zij is ontspoord, zij weet niet meer wat zij doet. Haar broer staat achter haar. (...) Zij is als een Nederlandse vrouw geworden: zij wil alles zelf bepalen.' Zelf ontvangt Abdel steun van een vriend. Bij hem kan hij logeren nu hij zijn eigen huis en straat niet in mag. Daarnaast praat Abdel veel met hem.

Abdel zou nu wel willen scheiden. Het feit dat iedereen op de hoogte is van de problemen tussen hem en zijn vrouw maakt dat een stuk makkelijker. Hij zou dan best willen hertrouwen, maar nadrukkelijk niet met een Marokkaanse vrouw die al in Nederland woont. 'Misschien ga ik wel een keer hertrouwen. (...) Ik zal zeker niet een Marokkaanse vrouw uit Nederland kiezen. Ik zou een Marokkaanse vrouw uit Marokko kiezen. Zij hebben respect voor hun man.'

Abdel wilde zijn kinderen respect bijbrengen. Ze mogen van hem geen grote mond hebben. Hij heeft echter het gevoel dat dit niet is gelukt en geeft de familie van zijn vrouw daar de schuld van. Zijn vrouw heeft volgens hem meer invloed op de kinderen dan hij en hij denkt dat dit niet goed voor hen is. Zijn kinderen hebben alle ruzies en al het geweld tussen hem en zijn vrouw gehoord. Daardoor zijn zij minder goed naar hem gaan luisteren, denk Abdel. 'De kinderen hadden het idee: vader en moeder hebben vaak ruzie en moeder luistert vaak niet naar vader. Daardoor luisterden de kinderen naarmate ze groter werden ook niet naar mij.'

Mannen zullen niet snel zelf hulp zoeken voor het geweld, zoals beide verhalen laten zien: in beide gevallen is het de vrouw die een einde wil aan het geweld en hulp zoekt, eerst bij familie, en daarna bij de politie en/of anderszins. Joost komt uiteindelijk tot het inzicht dat zijn agressie de relatie met zijn vrouw (en kinderen) heeft ontwricht, waarbij het familieberaad, door Miranda op touw gezet, als een soort katalysator heeft gewerkt. Abdel lijkt weinig inzicht in zijn eigen rol te hebben. Over ondersteuning bij de opvoeding wordt door deze mannen helemaal niet gepraat. Opvoeden wordt meer als een zorg voor de vrouwen gezien dan als een zorg voor mannen. Dit geldt in het algemeen, zoals we in hoofdstuk 1 hebben beschreven, en ook als het gaat om mannen die geweld gebruiken in hun relatie. Zij zien geen verband tussen geweld in de relatie en problemen in de opvoeding, of geven de vrouw de schuld van de problemen.

We hebben gevraagd naar de ondersteunende rol van familie en vrienden of zelforganisaties en de Moskee (informele steun) en naar hulp door professionals (formeel steun). In het laatste geval kan het gaan om vrijwillige hulp zoals maat-

schappelijk werk of gedwongen hulpverlening, zoals een daderprogramma bij de reclassering, of de forensische psychiatrische polikliniek De Waag. Ook ondersteuning van bureau Jeugdzorg kan verplicht zijn bijvoorbeeld als er een gezinsvoogd is aangesteld. In tabel 3 staat welke hulp de geïnterviewde mannen hebben gekregen.

Tabel 3 Aantal respondenten met informele hulp, en gedwongen en ongedwongen professionele hulp, naar etnische herkomst (meerdere antwoorden mogelijk)

Etnische herkomst	Steun sociaal netwerk	Gedwongen professionele hulp	Vrijwillige professionele hulp	Geen hulp
Nederlands (n=9)	7	4	6	0
(Afro-)Nederlands (n=3)	2	2	0	0
Turks (n=8)	3	0	2	5
Marokkaans (n=7)	0	0	4	3

6.1 *Steun binnen het familiale en sociale netwerk*

Een minderheid van de geïnterviewde mannen zoekt steun bij familie of vrienden. Als we naar etnische achtergrond differentiëren, zien we dat de Nederlandse mannen en Surinaamse mannen vaker steun bij familie en vrienden zoeken dan Turkse en Marokkaanse mannen. De mannen die hulp zoeken praten met ouders, vrienden, kennissen, burens of collega's over de problemen. Of ze zoeken steun binnen de bredere familie, bij ooms, tantes, neven, nichten. Praten met anderen is niet altijd gericht op het krijgen van adviezen of steun, maar ook om 'je hart te luchten'. De Turkse mannen gaven aan dat als zij steun zouden zoeken, zij naar hun ouders zouden gaan. Vooral moeders worden genoemd als steunbronnen; zij vervullen een belangrijke rol door bijvoorbeeld regelmatig op te bellen of op de achtergrond advies en ondersteuning te bieden. Maar ook nemen ze regelmatig de feitelijke zorg voor de kinderen op zich, onder andere als naschoolse oppas.

De meeste mannen die over de agressie en problemen praten met hun sociale netwerk voelen zich gesteund door de familie of vrienden. Een enkeling voelt zich in de kou staan omdat de beloofde hulp niet tot stand komt, of omdat er geen hulp wordt geboden. Een Turkse man kreeg het advies van familie om geduld te hebben omdat de problemen vanzelf weer over zouden gaan. *'Nee, ik heb nooit hulp gevraagd, Mijn ouders zagen wel in het begin van mijn huwelijk dat we onderling problemen hadden, maar zij zeiden dat we gewoon geduld moesten hebben en dat het vanzelf wel overging.'* Dit laatste blijkt ook uit de interviews met (allochtone) moeders: als zij steun zoeken bij familie wordt hun aangeraden geduld te hebben

en het te verduren. Vaak pas als zij gescheiden zijn, is de familie ondersteunend (Pels, Lünemann & Steketee, 2011).

De mannen die geen steun vragen vinden dat er geen probleem is. Onder hen bevinden zich veel Marokkaanse en Turkse mannen van de eerste generatie. Of ze lossen naar eigen zeggen hun problemen zelf op. Sommige mannen willen niets meer met hun familie en vrienden te maken hebben en leven een teruggetrokken bestaan. Een Surinaamse man vertelt: *'Ik heb juist overal een punt achter gezet. Achter familie heb ik een punt gezet, daar wil ik geen contact mee.'* Of als bijvoorbeeld de ouders steun aanbieden, wordt dit afgewimpeld: *'Zij kunnen hem toch niet helpen'*. Bij Turkse en Marokkaanse mannen (vooral eerste generatie) is het ook schaamte die ze ervan weerhoudt om hulp te vragen. Zij willen niet dat hun problemen bij vrienden, familie of hulpverleningsorganisaties bekend worden, maar verwoorden dit vooral op een indirecte manier. *'Nee, ik heb geen hulp nodig. Je denkt dat ik verkeerd bezig ben. Maar het gaat goed met mijn kinderen.'* Deze mannen willen niet dat anderen op de hoogte zijn van hun problemen en dat anderen denken dat zij verkeerd bezig zijn of falen in hun rol als hoofd van het gezin. Als dat dan toch gebeurt, kan dat voor hen reden zijn om te stoppen met de relatie. *'Iedereen is nu op de hoogte van onze problemen. Ik wil ook niet meer terug naar hetzelfde huis. Misschien ga ik wel een keer hertrouwen.'*

6.2 *Hulp door professionals*

Het zijn vooral de Nederlandse mannen die naar het maatschappelijk werk of de ggz gaan. De Turkse en Marokkaanse mannen willen geen steun of hulp van formele organisaties, niet voor zichzelf, noch voor hun gezin (zie ook Metin et al., 2005; Yerden, 2010).

Een meerderheid van de mannen vindt dat de problemen niet zo ernstig zijn dat zij hulp nodig hebben. Zij willen problemen in het gezin, bijvoorbeeld op het gebied van opvoeding, het liefst binnen het gezin oplossen. Sommige vaders zien hulp van formele instanties als iets voor 'criminelen'. Anderen hebben de veronderstelling dat de instellingen hen niet zullen begrijpen. Slechts één Turkse vader zegt hulp te zoeken als hij dit in de toekomst nodig zou hebben. Op dit moment heeft hij echter geen behoefte aan hulp. Overigens kan ook de wijze van werving ten grondslag liggen aan dit verschil in zoeken naar professionele hulp: De (Afro-) Nederlandse mannen zijn via hulpverleningsorganisaties geworven, en de Turkse en Marokkaanse mannen vooral via het informele netwerk (zie hoofdstuk 2 over de werving).

Naast zelf op zoek gaan naar professionele hulp, krijgen mannen soms ook verplicht hulp, ofwel in een strafrechtelijk kader, of in een familierechtelijk kader (zie tabel 3).

Vrijwillige professionele hulp

Er zijn twaalf mannen die vrijwillig hulp zoeken. Ze gaan naar de huisarts (4), het maatschappelijk werk (8), relatietherapie of bemiddeling (2) of een zelforganisatie (1). Het gaat om hulp voor hun agressie of huwelijksproblemen, niet voor hulp in de opvoeding (zie tabel 4).

Tabel 4 aantal mannen per type vrijwillige professionele hulp, naar etnische herkomst

Etnische herkomst	Huisarts	Maatschappelijk werk	Relatietherapie/	Echtscheidingsbemiddeling	Zelforganisatie
Nederlands (n=6)	3	3	1	1	0
(Afro-) Nederlands (n=0)	0	0	0	0	0
Turks (n=2)	0	2	0	0	0
Marokkaans (n=4)*	1	3	0	0	1

Soms gaan mannen naar het maatschappelijk werk om hun echtscheiding te verwerken. *‘Later, toen we uit elkaar gingen, heb ik maatschappelijk werk wel opgezocht om gesprekken te voeren, omdat ik met mijn eigen in de knoop raakte. Dat is opgelost toen.’* Niet altijd wordt de hulp van het maatschappelijk werk positief beoordeeld. *‘In eerste instantie zijn we naar een gezinstherapeut gegaan. Onvoldoende heeft ie ons geholpen; hij heeft ons wel geholpen maar ja, daar hing ook een prijskaart aan natuurlijk. Bij de scheiding ben ik naar maatschappelijk werk gegaan. Daar heb ik mijn probleem op tafel gelegd en maatschappelijk werk heeft gezegd, en ik kan bijna citeren: ‘Sorry meneer, wij kunnen u daar niet mee helpen.’ Ook bij de vraag: ‘Bij wie kan ik dan terecht?’ werd er gezegd: ‘Dat weten we niet, maar wij kunnen u niet helpen.’*

Ook gaan mannen uit een gevoel van verplichting naar het maatschappelijk werk, bijvoorbeeld omdat de partner er sterk op aandringt. In die gevallen (3) lijkt het contact met het maatschappelijk werk niet veel voor hen op te leveren. Een van de mannen drukt het zo uit: *‘Daar ben ik al anderhalf jaar weg geloof ik. Maar ook tot het laatste moment ben ik daar op bezoek blijven komen. Dus dat wel, iedere week. Maar ja, dat brengt niet veel teweeg voor mij, daar ben ik te, daar ben ik te droog, te nuchter voor om, nee. Daarvoor blijf ik dus zeggen van: geitenharensokken mensen. Dat zal op mij weinig impact hebben zeg maar.’*

* Van deze mannen is een deel geworven via het maatschappelijk werk, terwijl een man in kwestie zelf zegt geen hulp te hebben gehad van het maatschappelijk werk. Reden kan zijn dat hij het niet zag als hulp, of omdat het benoemen ervan als gezichtsverlies werd ervaren.

Ook een Turkse en een Marokkaanse man die samen met hun vrouw naar het maatschappelijk werk gaan omdat hun vrouwen dit willen en omdat de maatschappelijk werkster bleef aandringen, zien er het nut niet van in. Dat de man meegaat naar het maatschappelijk werk kan ook teweeg zijn gebracht door een politiebezoek naar aanleiding van een melding door de burens. Hij en zijn vrouw krijgen opdrachten mee, maar voeren deze nooit uit, omdat ze niet samen kunnen praten. *'Wij begonnen altijd met de vraag: 'Hoe was het de afgelopen 14 dagen'? Soms moesten we opschrijven wat we gedaan hadden. En we kregen ook opdrachten dat mijn vrouw en ik 's avonds even moesten evalueren wat we die dag hadden gedaan. Ook over ruzies, kinderen en andere zaken moesten we praten. (...) Eigenlijk deden wij dat niet. We konden daarover niet met elkaar praten. (...) Bij de hulpverlening voel ik mij daartoe verplicht, maar eigenlijk wil ik met hen ook niet praten. Ik vind, dat de hulpverleners in hun vragen soms te ver gaan. Dan willen ze bijvoorbeeld weten hoe onze bedrelatie is. (...) Dat is iets tussen mijn vrouw en mij. Als zoiets bekend moet worden, waarom zijn wij dan getrouwd? Dat moet gewoon geheim zijn en blijven. Dat begrijpt mijn vrouw ook niet. Ik zei tegen haar: 'We moeten stoppen met de hulpverlening.'*

Er kan ook contact met hulpverlening zijn omdat het kind op school probleemgedrag vertoont. De school of het schoolmaatschappelijk werk kan een stimulans zijn tot het zoeken van hulp. Uit het onderzoek onder de moeders komt eveneens naar voren dat scholen een rol kunnen spelen in het zoeken naar oplossingen voor geconstateerde problemen. Moeders ervaren dikwijls baat bij de opstelling van scholen die hen helpt bij het zoeken naar de juiste hulp (Pels et al., 2011).

Naast hulp van het maatschappelijk werk wordt ook hulp bij de drugsproblematiek genoemd of schuldhulpverlening. Daarnaast heeft een van de geïnterviewde mannen, op aanraden en na een doorverwijzing van de maatschappelijk werker, mediationgesprekken gehad om tot afspraken rond de omgang met de kinderen te komen. Dit was niet succesvol, want de moeder van zijn kinderen wilde de gesprekken niet voortzetten toen bleek dat het vrijwillig was. De man voelt zich niet serieus genomen. *'Nou, en nu weet ze gewoon dat alles op vrijwillige basis is en dan zegt ze gewoon van, nou ik werk daar niet aan mee, letterlijk. Ze gaat gewoon zo zitten, ik werk er niet aan mee. Ja, het is een volwassen vrouw van tweeëndertig, dat werkt natuurlijk niet. Maar ja, ik betaal wel de rekening. (...) We zitten nu bij een mediator, nou die mevrouw laat zich gewoon, overigens een vrouw van zeventig, denk ik dat ze is, die laat zich gewoon overrompelen (door zijn vriendin). Politie had voor mij geen zin, om daar naar toe te gaan, want je hebt geen poot om op te staan. Er is niemand die mij dus gaat helpen en die zegt, joh wij gaan een gesprek met haar aan, niemand. Niemand doet het, niemand gaat een gesprek met haar aan. Niemand niet. Terwijl, als je als opvoeder iets verkeerd doet, dan staat de kindbescherming voor de deur. Nou, ik vind, dit is ook mishandeling van een kind, een kind weghouden bij haar vader.'* We weten uit onderzoek onder moeders dat zij geen mediation willen als de man dit gebruikt om hen onder druk te zetten

en de veiligheid van haar en de kinderen niet kan worden gewaarborgd (Clement et al., 2008; Pels, Lünemann & Steketeer, 2011). Dit blijkt bij deze man ook het geval te zijn. Hij wil controle hebben op de manier van opvoeden van zijn ex-vriendin. Ook staan mannen vaak wantrouwend tegenover hulpverlening. Zij denken dat de medewerkers op de hand zijn van de vrouw. Een Turkse man zegt hierover bijvoorbeeld: *'Nee, ik heb lang geprobeerd om het goed te maken, maar dat is niet gelukt. Zij wilde mij alleen maar zwart maken. Ik wil helemaal geen steun van de instellingen. De instellingen denken alleen: 'Hoe kan ik die man onder druk zetten en van hem meer geld zien te krijgen voor alimentatie voor ex en kinderen.' Ik heb nooit hulp gehad van de instellingen, ik heb het idee, dat ze aan de kant van de vrouwen staan.'*

Drie van de vier Nederlandse mannen die aan het programma *Niet meer door het lint* meedoen, zijn via de huisarts bij de ggz terechtgekomen en vervolgens ingestroomd. Zij doen dit in een vrijwillig kader, wat niet wil zeggen dat de mannen zelf op zoek zijn gegaan naar hulp. Mannen kunnen bijvoorbeeld onder druk van de partner naar de huisarts gaan. Eenmaal leidde de alertheid van de huisarts ertoe dat door gerichte vragen aan het slachtoffer het geweld naar buiten kwam en via de huisarts de politie erbij werd betrokken. Alle drie de mannen zijn positief over de hulp via het programma *Niet meer door het lint*. : *'Ik kom er meestal wel opgelucht vandaan. Dat moet ik wel zeggen, dus.'* Ze krijgen er handvatten hoe om te gaan met gevoelens van frustratie en boosheid en leren om een time-out te nemen. Ze leren van andere deelnemers tijdens de groepsbijeenkomsten, en het cursusboek geeft houvast. Zoals een man, na een negatieve ervaring met het maatschappelijk werk en een relatietherapeut, vertelt: *'Dat (programma Niet meer door het lint) werkt in ieder geval een heel stuk beter'*. Of een ander: *'Kijk, ik kan af en toe niet zeggen ik heb er dit of ik heb er dat aan, maar onbewust pik ik toch wel wat dingen op van die therapie. Dat is echt wel ten goede.'*

De cursus levert, in samenhang met gesprekken met een psycholoog, de drie mannen niet alleen handvatten op om beter met agressie om te gaan, maar leidt ook tot meer zelfinzicht. Voor de een is dit inzicht in zijn dwangmatige gedrag rond hygiëne, bij de ander dat hij zo gefixeerd was op zijn werk dat hij geen oog meer had voor zichzelf en zijn gezin. En voor de derde houdt dit in dat hij heel snel is afgeleid en niet gewoon kan doen wat iemand (zijn partner) vraagt: *'Eigenlijk ben ik een klein kind, eerlijk gezegd. Dat weet ik ook van mezelf. Tegen mij moet je gewoon tien keer zeggen 'Richard, wil je die kapstok ophangen?' Dan hang ik die kapstok wel op hoor, drie weken daarna.'* De man met de dwangneurose verwoordt het zo: *'Ja goed, je treft er medemensen, die soortgelijke problemen hebben, maar die er anders mee omgaan. En dat zijn dus bijvoorbeeld handvatten waar je wat aan hebt. Dat is dan indirect. Direct is het cursusboek, waar dingen in staan, waar ik regelmatig in zit te lezen. Waardoor ik punten naar boven haal van, ja, daar had ik zo niet aan gedacht. Want dat is dus ook iets, ik schijn dus nog een bijkomstig probleem te hebben. Ik ben dwangmatig, ik houd van orde en netheid en dat zal zo*

zijn en blijven. (...) Die dwang moet eraf. Orde en netheid wil ik wel handhaven, maar als de dwang er maar af is. Dan ben ik al heel ver. En dan scheelt het ook voor mijn partner weer een stuk last.'

Naast individuele gesprekken en groepsbijeenkomsten is het de bedoeling dat er ook partnergesprekken zijn. Een eerder citaat in dit hoofdstuk liet al zien dat vrouwen hier niet altijd aan willen meewerken.

Verplichte hulp

Deze hulp kan in een strafrechtelijk kader zijn, bijvoorbeeld bij de Waag of bij de reclassering. Daarnaast kan er verplichte hulp in een familierechtelijk kader zijn rond bijvoorbeeld de omgang met de kinderen.

Daderhulpverlening

De mannen die in verplicht kader een programma bij De Waag en/of de reclassering (6) volgen, leren, evenals bij de ggz, omgaan met driftbuien, woede en agressie.

Over de reclassering zijn de mannen (twee Surinaamse en een Marokkaanse) niet echt tevreden; ze gaan er naartoe omdat het verplicht is. Toch wordt het delen van ervaringen wel op prijs gesteld: *'Van elkaars levenservaring leren en delen'*. De relatie tot de trainers is niet altijd naar tevredenheid, waarbij sekseverschillen van de trainers een rol kunnen spelen, getuige het verhaal van onderstaande Surinaamse man die meer vertrouwen had in de mannelijke trainer. *'Op een gegeven moment werd ik helemaal ziek van die time-outs. Het werd gewoon er zo ingehakt van, doe het nou. Maar nogmaals, ik ben rebels, ik ben van nature vis, die gaat altijd tegen de stroom in. En toen dacht ik, nou, weet je wat, toen ben ik extreem gaan handelen daarop. Ik zeg, time-outs is alleen maar voor lafaards. Ik zeg, zoek een andere definitie, als het anders is. Nou, de hele groep was stil. Zelfs die dingen... Maar het komt zo negatief eigenlijk, want time-out, je moet wegllopen van de situatie en dan zeg ik ja, voor lafaards. En nu? Maar zo'n cursuserares, als het ware, dat is negatief, maar hij zegt oké, prima, negatief, maar zoek een ander woord dan. Ja, want je vlucht toch gewoon van de situatie. En alles wat vlucht is een lafaard.'*

Joost uit de casusbeschrijving loopt een intensief traject bij De Waag met wekelijkse contacten, opnames van rollenspelen die hij moet terugkijken en waarvan hij verslag moet maken. Joost vertelt dat hij heel tevreden is over de hulp door De Waag, maar dat het niet makkelijk is om van zijn agressieve houding en sterke jaloezie af te komen. *'Ik ben niet in één keer van die woede en die jaloezie af. En als ik het dan heel erg moeilijk heb, dan kan ik hem (psycholoog) bellen en van De Waag krijg je allemaal tips. Ik heb altijd foto's van mijn kinderen bij me, want die kunnen mij remmen. Want als ik eenmaal echt boos ben, dan kan niets mij meer stoppen. Want dat is mijn makke. Dus ik moet al van tevoren... Dus nu plan ik het in, ik heb foto's liggen, een lijstje, dat heb ik daar naast dat kleine fotootje. Als ik denk dat ik boos word, dan kijk ik ernaar en denk ik van, hier wil ik nog heel veel jaren meemaken van mijn kinderen. Dan pas ik de technieken toe, die ik een beetje*

geleerd heb en dan word ik rustiger en ik ga verhaal halen en dat soort dingen om het maar niet te laten escaleren.' Joost is positief over de ondersteuning die hij krijgt van verschillende professionals, omdat hij inziet wat zijn agressieve gedrag teweeg kan brengen bij anderen. In zijn geval zijn meerdere professionals betrokken, waaronder jeugdzorg en de wijkagent, die er samen met hem voor zorg dragen dat hij zijn agressie beheerst. Joost beseft dat als hij zijn agressie niet beheerst, hij het contact met zijn kinderen kan verliezen, iets wat hij absoluut niet wil.

Jeugdbescherming en jeugdzorg

Er is een klein aantal mannen dat contact heeft met Jeugdzorg omdat er begeleiding nodig is rond de omgang. Ook de Raad voor de Kinderbescherming kan erbij betrokken zijn als de kinderen onder toezicht zijn gesteld. Er is doorgaans weinig begrip voor jeugdbescherming, omdat de toewijzing van de kinderen aan de moeder als onbegrijpelijk wordt ervaren. Er wordt een druk ervaren om alimentatie te betalen, terwijl hun verhaal over wat het beste is voor de kinderen, niet wordt gehoord. Een Turkse vader: *'Ik wil zo veel mogelijk afstand houden van de instellingen. De hulpverleners begrijpen mij niet. Als ik over mijn kinderen praat, luisteren zij niet. De hulpverlening heeft eigen regels en houdt zich eraan en dan hebben ze geen begrip voor een vader. Dan denken ze: 'zo'n stomme Turk'. (...) Als mijn kinderen vaker bij mij zouden zijn, zou dat beter voor hen zijn. Dat is eigenlijk de beste hulp voor hen, maar dat mag niet van de rechter. Als de kinderen hulp zouden krijgen van de instellingen, zouden de kinderen brutaal en opstandig worden.'*

Hulpverleners staan achter de vrouw

Een aantal mannen vindt dat de hulpverlening op handen van vrouwen is en voelen zich niet gehoord en serieus genomen. *'De vrouwen kunnen alles zeggen, en doen (...) Een vrouw wordt eerder geloofd dan een man (...) Bij al die instanties.'* En een Marokkaanse man die een straatverbod opgelegd heeft gekregen zegt: *'Ik verwacht niet zo veel van de instellingen: ze behandelen mij als een soort terrorist en ze zetten mij onder druk. Ze luisteren niet eens naar mijn verhaal. Als Marokkaanse man ben je altijd de schuldige. Alle instellingen staan achter de vrouw. Ik heb gezegd, dat ik geen cursus voor geweldloosheid wil volgen, maar ze willen me dat verplichten.'*

6.3 *Slotson*

Mannen zoeken niet snel steun en hulp, noch bij familie en vrienden, noch bij professionals. Als ze hulp zoeken is dit wegens relatieproblemen of agressie, maar nooit in verband met hun vaderrol. Mannen zoeken doorgaans geen hulp omdat ze geen problemen ervaren. Dit komt ook uit de gesprekken met de drie deskundigen naar voren: mannen ontkennen dat er geweld plaatsvindt of ervaren geen probleem. Ook schaamte kan verhinderen dat hulp wordt gevraagd. Mannen die vanuit het vrijwillige kader komen, vragen niet altijd vrijwillig om hulp. Zij gaan naar de hulpverlening onder druk van hun sociale omgeving, aldus een van de deskundigen. De meeste mannen vinden hulp of steun niet nodig (zie ook hoofdstuk 1, paragraaf 4).

Uit de interviews komt naar voren dat Nederlandse mannen meer open lijken te staan voor steun van familie en sociaal netwerk dan Turkse- en Marokkaanse vaders. Dit onderscheid is ook te zien als het gaat om vrijwillige hulpverlening.

De ouders en in het bijzonder de moeders komen naar voren als een belangrijke steunbron. Het maatschappelijk werk komt naar voren als een instantie waar mannen vrijwillig, al dan niet na aandringen van partner, hulp zoeken, maar ook hulp rond schuldsanering, drugsverslaving of omgangsproblemen wordt genoemd. De mannen die deelnemen aan het ggz-programma *Niet meer door het lint*, vaak in combinatie met individuele gesprekken, geven blijk van zelfinzicht, evenals mannen die vanuit verschillende (therapeutische) hoeken hulp krijgen. De mannen die verplichte dadertraining krijgen bij de reclassering of therapie in een gedwongen kader bij De Waag vertonen minder reflectief gedrag.

De mannen die gescheiden zijn, hebben doorgaans problemen rond de omgang. Zij voelen zich niet gehoord en begrepen en de strijd wordt voortgezet. Een aantal mannen zegt open te staan voor een vorm van communicatietherapie waarbij beide partners leren zich beter te uiten.

7 *Mannen over partnergeweld en vaderschap*

Wat vinden mannen van het geweld in hun relatie, hoe kijken zij aan tegen hun vaderrol, welke waarden willen zij hun kinderen meegeven? En hebben zij behoefte aan ondersteuning? 26 mannen vertellen in deze publicatie over hun jeugd, geweld in de relatie en opvoedingsidealen. In deze conclusie geven we de belangrijkste resultaten weer. Ook vergelijken we het perspectief van vaders met het perspectief van moeders en jongeren. We besluiten met een aantal discussiepunten en aanbevelingen voor nader onderzoek.

7.1 *Geweld in de partnerrelatie*

Mannen praten doorgaans niet gemakkelijk over geweld, zo komt uit dit onderzoek naar voren. Dit bevestigt eerder onderzoek onder mannen die geweld plegen (Paymar, 2000; Edleson & Williams, 2007). Hoewel de respondenten weinig in detail treden, komt uit de interviews naar voren dat de meerderheid van de mannen eenzijdig geweld gebruikt tegen hun vrouw. De meeste mannen spreken van enkele klappen en met spullen gooien, maar een enkeling noemt ernstiger geweld, zoals bij de keel grijpen. Ongeveer een op de vier spreekt van wederzijds geweld; ook de vrouw krabt, slaat en gooit met spullen. Migrantenmannen praten soepeler over het geven van klappen of het uitschelden van de partner. Vooral de eerste generatie Turkse en Marokkaanse mannen vindt dat zij als hoofd van het gezin hier het recht toe hebben; de vrouw behoort hun te respecteren en gehoorzamen. Via controle trachten zij eerverlies te voorkomen. Autochtone mannen vinden het doorgaans niet goed om hun partner te mishandelen. Hoewel zij slaan niet goedkeuren, wordt de aanleiding voor het geweld dikwijls buiten henzelf gelegd: de vrouw doet het huishouden niet goed, ze voedt de kinderen niet goed op of zij functioneert niet, of drank of drugs zijn de aanleiding. Deze aanleidingen worden ook als rechtvaardiging voor het geweld gebruikt: omdat zij het huishouden niet goed doet, mag ik haar slaan. Slechts een klein deel van de mannen heeft inzicht in zijn eigen rol en neemt daar de verantwoordelijkheid voor. Deze patronen: de man is de baas, de aanleiding voor het geweld ligt buiten de man en de man neemt verantwoordelijkheid voor het geweld, komen overeen met de patronen die ook Paymar (2000) onderscheidt.

Onder de Nederlandse en Surinaamse/Antilliaanse mannen vind je vooral verbroken relaties en nieuw samengestelde gezinnen. De kinderen wonen na de scheiding bij de moeder. De meeste Turkse en Marokkaanse mannen zijn getrouwd en leven

samen met hun eerste vrouw en gezamenlijke kinderen. De relaties van alle mannen worden gekenmerkt door een min of meer traditionele rolverdeling. Er is dikwijls een conventioneel patroon waarbij de man (hoofd)kostwinner is en de vrouw de zorg heeft voor het huishouden en de kinderen. Geen enkele man spreekt over een gelijkwaardige taakverdeling in zorg en werk. Dikwijls is het de man die bepaalt wat de regels behoren te zijn. Het leven van de man en vrouw in twee aparte werelden is het sterkst zichtbaar bij de Turkse en Marokkaanse mannen van de eerste generatie. Uit hun verhalen komt het beeld naar voren van een afgescheiden mannen- en vrouwenwereld; er vindt nauwelijks communicatie tussen plaats. De wereld van vrouwen is echter dienend aan die van de man. Vrouwen daarentegen willen meer een eigen leven leiden en zelfstandig beslissingen nemen, ze willen communiceren met hun man. Mannen hebben het gevoel dat ze de controle over hun vrouwen (en kinderen) kwijtraken en proberen de controle (met geweld) terug te krijgen (zie Metin, Krikke & Simsek, 2006). De migrantenmannen vallen terug op oude waarden en normen, terwijl hun vrouwen zich hier juist (deels) van willen ontdoen.

Bij de Nederlandse mannen zien we een gedifferentieerder beeld, hoewel ook bij hen vaak sprake is van een traditioneel rolpatroon en mannen controle willen houden over hun vrouw. Op een enkeling na nemen zij geen verantwoordelijkheid voor het geweld en leggen ze de schuld voor het geweld bij de vrouw. Jaloezie over (vermeende) seksuele contacten met andere mannen speelt regelmatig een rol.

Het grootste deel van de mannen (zowel de migrantenmannen als de Nederlandse mannen) is zelf in zijn jeugd geslagen, hoewel een enkeling ook erg is verwend in zijn jeugd. Dit werd ook door een van de sleutelinformanten naar voren gebracht.

7.2 *Mannen over opvoeding en vaderschap*

In een sterk gescheiden wereld tussen mannen en vrouwen is de vaderrol afstandelijker dan als beiden werk en zorg combineren. Het onderzoek onder moeders naar hun ervaringen met geweld door de partner en de invloed daarvan op de opvoeding laat zien dat mannen zeer afwezig zijn als het gaat om de opvoeding en dagelijkse zorg voor de kinderen (Pels et al., 2011).

De opvoedingswaarden tussen de verschillende etnische groepen verschilt, zoals we verwachtten op grond van eerder onderzoek (hoofdstuk 1). De Nederlandse en Surinaams/Antilliaanse vaders leggen meer nadruk op autonomie, zelfvertrouwen, voor jezelf opkomen, terwijl Marokkaanse en Turkse vaders meer nadruk leggen op respect, conformiteit, een goede opleiding en goed huwelijk.

In de meeste gevallen is er een min of meer autoritaire opvoedingsstijl; er is weinig sprake van overleg met de kinderen, en des te meer van het stellen van regels en de norm. De meeste Nederlandse mannen zeggen geen onderscheid te maken tussen hun dochters en zonen, hoewel meisjes eerder beschermd worden;

zij zijn bang dat hun dochters seksueel worden misbruikt door bijvoorbeeld loverboys. Ook krijgen zonen sneller klappen dan dochters. De Turkse en Marokkaanse mannen benadrukken dat meisjes meer moeten worden beschermd vanwege de eer van de familie.

Niet alle vaders slaan hun kinderen. Onder de eerste generatie Turkse en Marokkaanse vaders is slaan meer gebruikelijk; een opvoedkundige tik hoort erbij om duidelijk te maken wat goed en fout is. De tweede generatie benadrukt meer dat zij niet willen dat de kinderen bang zijn voor hen. Ook onder een deel van de andere vaders wordt, als waarschuwen niet helpt, geslagen als opvoedingsmiddel.

De meeste mannen hebben geen besef van de schadelijkheid voor de kinderen van geweld tegen de partner. Bijna de helft van de mannen is zich er niet van bewust dat kinderen op verschillende manieren geconfronteerd worden met (de gevolgen van) het partnergeweld. Een ruime meerderheid is zich niet bewust van de gevolgen die het partnergeweld kan hebben op het gedrag en de gezondheid van de kinderen op korte en lange termijn. De vaders die zich hier wel van bewust zijn, vertellen dat hun kinderen wantrouwend zijn geworden, stil en teruggetrokken, bang, dat ze licht slapen of nachtmerries hebben. Het geringe bewustzijn bij mannen van de schadelijkheid van partnergeweld voor kinderen bevestigt eerder onderzoek (zie hoofdstuk 1).

Een enkeling ziet dat het geweld tegen de partner een negatief effect heeft op hun band met de kinderen: zij ervaren wantrouwen, zien dat de kinderen bang voor hem zijn of ervaren dat de kinderen geen respect meer voor hem hebben. De meeste mannen ervaren echter geen negatief effect op hun band met de kinderen. Een enkeling vindt het positief dat de kinderen de ruzies en het geweld tussen hem en zijn vrouw meemaken. Sommige Turkse en Marokkaanse vaders refereren daarbij aan het feit dat hun kinderen zien dat hun vader de baas is. Op die manier denken zij respect af te dwingen; het maakt de verhoudingen zichtbaar. Enkele (Afro-) Nederlandse vaders willen kinderen bij het geweld betrekken, omdat ze hieraan een opvoedende waarde toekennen: kinderen leren zo dat het leven je niet op een presenteerblaadje wordt aangeboden, maar ook nare momenten kent. Of ze denken dat kinderen leren zo voor zichzelf op te komen.

Jongeren zelf, zo blijkt uit het onderzoek onder jongeren over hun ervaring met geweld door hun ouders (Steketee, Mak & Flikweert, 2011) ervaren een verslechtering van de band met hun vader door het geweld tegen hun moeder - of dit geweld nu ernstig is of minder ernstig. Dat neemt niet weg dat er ook goede ervaringen zijn; de vader was ondanks het geweld toch een goede vader (Steketee, Mak & Flikweert, 2011).

De gescheiden mannen zien hun kinderen af en toe en een enkeling ziet zijn kinderen niet. De meeste mannen willen graag een vaderrol hebben, maar hebben slechts een beperkte rol. De schuld hiervan leggen zij bij hun ex-partner; zij stoekt de kinderen op. De mannen hebben weinig inzicht in hun eigen aandeel in de verslechtering van hun relatie tot de kinderen. De meeste mannen kunnen niet reflecteren op hun eigen gedrag.

Uit het onderzoek onder moeders en jongeren over ouderschap na partnergeweld komt naar voren dat er juist bij ernstiger geweld een omgangsregeling is, terwijl bij minder ernstig geweld er (tijdelijk) geen contact is met de kinderen. Het lijkt erop dat juist bij ernstig geweld de man omgang tegen de wil van de kinderen en de moeder afdwingt, wat een zeer gespannen situatie teweeg kan brengen (Pels, Lünemann & Steketee, 2011). Bijna de helft van de jongeren die na de scheiding bij de moeder woont, heeft geen contact meer met de vader. Bij zeker een derde is dit een keuze van de jongere zelf, soms laat de vader niets meer horen. Als er wel contact is, zijn de jongeren vaak ambivalent over dit contact: ze voelen zich ongemakkelijk, niet veilig en geborgen, er is gebrek aan aandacht, en de vader is onbetrouwbaar als het om nakomen van afspraken gaat (Steketee, Mak & Flikweert, 2011). Deze bezwaren komen ook uit het onderzoek onder de moeders naar voeren (Pels et al., 2011).

7.3 Hulpverlening en ondersteuning

Mannen zoeken niet snel hulp, noch voor hun gewelddadige gedrag, noch voor relatieconflicten of problemen in de opvoeding (Van Lawick, 2003; Metin, Krikke & Simsek, 2005; Dijkstra, 2011). Als mannen naar de hulpverlening gaan, is dat vaak omdat hun partner dit wil (en de man zijn relatie wil behouden), of er is een andere externe druk, zoals een huisarts of een politiecontact. Tegenwoordig wordt vaker een beroep op de man gedaan vanuit een systeemgerichte benadering: als de vrouw hulp zoekt, wordt ook contact gezocht met de man - als de veiligheid dit toelaat (Lünemann, Smit & Drost, 2010; Dijkstra, 2011).

Uit de gesprekken met de mannen komt naar voren dat Nederlandse mannen meer openstaan voor steun vanuit de familie of de sociale omgeving dan de Turkse en Marokkaanse mannen. Als mannen professionele hulp zoeken gaan ze naar het maatschappelijk werk, maar ook naar schuldhulpverlening, verslavingszorg, of ze zoeken hulp rond de echtscheiding. Soms is er sprake van gedwongen daderbehandeling. Dit onderzoek maakt duidelijk dat de mannen die professionele hulp hebben gekregen via de ggz op vrijwillige basis, meer inzicht in het eigen gedrag hebben en meer de wil tot veranderen tonen dan mannen met verplichte daderhulp of zonder enige vorm van professionele ondersteuning.

7.4 Vaderschap als sleutel tot verandering?

Goed vaderschap staat niet los van goed partnerschap. Reflectie op het eigen handelen is een voorwaarde daartoe. Dit ontbreekt nogal eens onder mannen die geweld plegen in hun relatie, zo laat dit onderzoek zien (zie ook Paymar, 2002; Edleson & Williams, 2007).

Vaders die agressie plegen in het gezin willen de opvoeding graag goed doen, beter dan hun ouders, maar zijn hier vaak niet toe in staat, merkt een van de geïnterviewde therapeuten op. Er zit veel onmacht. Tegelijkertijd kan het vaderschap de motor zijn tot zelfverandering. Juist omdat mannen hun vaderrol willen uitoefenen en contact willen met hun kinderen, kunnen ze reflectie op het eigen gedrag toelaten en ander gedrag aanleren. Een voorbeeld is de vader die nu in plaats van te schelden, in vriendelijker woorden met zijn kinderen communiceert. Of vader die door te kijken naar foto's van zijn kinderen, zijn woedeaanvallen onder controle weet te houden. Hier ligt echter ook een gevaar. Niet alle vaders kunnen reflectief zijn en een geborgen, vertrouwde omgeving met voldoende zorg bieden aan het kind, waaronder ook een respectvolle houding naar de moeder valt.

In geval van partnergeweld kan er ook sprake zijn van ondermijning van de partner in haar moederrol, soms ook om de eigen rol als vader positiever naar buiten neer te zetten (Pelet, 2000; Pels et al., 2011). De mate van agressie, van zelfinzicht en van manipulatie van de andere ouder lijkt samen te hangen met de bereidheid tot veranderen van daders van partnergeweld, zo komt uit de studie van Hellman, Johnson & Dobson (2010) naar voren. Het betrof een studie onder 109 mannen die 52 weken een daderprogramma huiselijk geweld volgden. Er lijkt enige samenhang tussen de ernst van de agressie en de mate van manipulatie van de ouder. De onderzoekers dringen aan op meer onderzoek naar agressie tegen de partner en ouderschapsstijlen, waaronder ondermijnend en manipulatief gedrag ten aanzien van de andere ouder. Meer inzicht in ouderschapsstijlen kan ook van belang zijn voor de inschatting of een omgangsregeling mogelijk is zonder de veiligheid van kind (en moeder) in gevaar te brengen. Hoe selecteer je mannen die de veiligheid van vrouw en kinderen niet garanderen? Is hier het onderscheid tussen de intieme terrorist en situationeel partnergeweld, zoals beschreven in hoofdstuk 1, behulpzaam? Juist bij ernstig geweld hebben kinderen omgang met hun vader, terwijl bij minder ernstig geweld er minder vaak een omgangsregeling is, zo maakt het onderzoek onder moeders en jongeren duidelijk (Pels, Lünemann & Steketee, 2011). Dit is een aanwijzing dat juist bij ernstig geweld de man controle wil houden via de omgang, terwijl bij situationeel geweld de man de omgang niet afdwingt (en soms zijn verantwoordelijkheid als vader ontloopt).

Soms zijn veiligheidsmaatregelen, zowel formeel via het sociale netwerk, als op individueel niveau, een voorwaarde voor contact, zoals de casus van Joost laat zien in hoofdstuk 6. Voor sommige mannen kan een vaderrol te zwaar zijn, ook al willen zij graag contact met hun kinderen (Paymar, 2000).

Een belangrijke uitdaging voor de komende jaren is het vinden van manieren om mannen aan te spreken op hun verantwoordelijkheid als vader en ze te motiveren. Hoe kun je mannen verleiden tot vrijwillige hulp? Om ze te kunnen motiveren is het belangrijk aan te sluiten bij hun eigen belevingswereld en de sociale context of gemeenschap. Dit kan samenhangen met etnische achtergrond, maar ook met de

vraag of het geweld meer situationeel is bepaald of dat er sprake is van persoonlijkheidsstoornissen.

Er zijn inmiddels verschillende methodieken zoals Sign of Safety, Eigen kracht conferenties, en systeemaanpakken die meer aansluiten bij de positieve krachten in het gezin en de sociale omgeving. Tegelijkertijd moeten we erkennen dat niet iedere man een vaderrol kan hebben, als hij niet voldoende veiligheid kan bieden. Dit is overigens geen statisch gegeven; door therapie en andere maatregelen kan er verandering teweeggebracht worden. Veranderen is een lange weg van vallen en weer opstaan. En veranderen doet ook pijn, zoals de casus van Joost in hoofdstuk 6 zo goed laat zien. Begeleiding in het proces en aandacht voor het borgen van de veiligheid zijn onverbreekelijk met elkaar verbonden.

8 *Literatuur*

- Baas, N.J. (2001). *Probleemouders, probleemkinderen? Een literatuurstudie van transgenerationale overdracht van problemen die tot kindbeschermsmaatregelen (kunnen) leiden*. Onderzoeksnotitie 2001/06. Den Haag: WODC.
- Baars, J. (2003). Daderbehandeling. Over het nemen van verantwoordelijkheid en zelfcontrole. In: Groen, M. & Lawick, J. van (Red). *Intieme oorlog. Over de kwetsbaarheid van familierelaties*. Van Genneep.
- Baeten, P., & Geurts, E. (2002). *In de schaduw van het geweld. Kinderen die getuige zijn van geweld tussen hun ouders*. Utrecht: NIZW.
- Busto Puertas, A., Steenkist, P. & Dam, A. van (2010). *Samen werken tegen agressie. Groepsbehandeling voor Turkse en Marokkaanse mannen met agressiereguleringsproblemen: een methodiekbeschrijving*. Utrecht: Movisie / GGZWNB.
- Corvo, K. (2006). Violence, separation, and loss in the families of origin of domestically violent men. *Journal of Family Violence*, 21, (2), 117-125.
- Dam, A. van, Tilburg, C. van, Steenkist, P. & Buisman, M. (2009). *Niet meer door het lint. Handboek*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Dijk, D. van, Hoekstra, L. & Nieuwenhout, Y. (2010). *Als de nood aan de man is: Een verkennende studie naar de opvang van en hulpverlening aan mannelijke slachtoffers van (dreiging van) geweld in afhankelijkheidsrelaties*. Rotterdam: Dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid.
- Dijkstra, S. (2000). *Met vallen en opstaan. Hoe vrouwen en mannen betekenis geven aan geweldservaringen*. Delft: Eburon.
- Dijkstra, S. (2001). *Kinderen (v/m) die getuige zijn van geweld tussen hun ouders. Een basisverkenning van korte en lange termijn effecten*. Bilthoven:s.n.
- Dijkstra, S. (2005). A serious case of neglect: The parental experience of child rearing. *Maandblad Geestelijke volksgezondheid*. 469-471.
- Dijkstra, S. (2007). Beelden van ouderschap en mishandeling. Een caleidoscopische blik op posities. *Ouderschap en Ouderbegeleiding*, 10, (2),142-160.
- Dijkstra, S. (2008). *Bring in the family. Huiselijk geweld, vrouwenopvang en (aankomende) professionals nader beschouwd*. Breda: Avans Hogeschool/Valkenhorst.

- Dijkstra, S. (2011). Slaan uit macht en onmacht. Mannen leren in groepsworkshops praten over het geweld en hun relaties met vrouwen en kinderen. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, 20, (3), 59-76.
- Dijkstra, S., Dartel, N. van, Verhoeven, W. & Veldkamp, T. (2010). *Verborgene schatten. Wat goede professionals doen en cliënten ervaren bij de aanpak van geweld*. Breda: Avans Hogeschool, Lectoraat vrouwenopvang en huiselijk geweld.
- Dijkstra, S. & Baeten, P. (2003). In de herinnering gekerfd. Kinderen als getuige van geweld tussen hun ouders, *Tijdschrift voor Psychotherapie*, p. 237-254.
- Distelbrink, M. (2005). 'Creools-Surinaamse vaders: Vaderen in en buiten het gezin'. In: Distelbrink, M., P. Geense, & T. Pels (red.) *Diversiteit in vaderschap. Chinese, Creools-Surinaamse en Marokkaanse vaders in Nederland* (pp. 123-210). Assen: Van Gorcum.
- Distelbrink, M., P. Geense, & T. Pels (red.) (2005). *Diversiteit in vaderschap. Chinese, Creools-Surinaamse en Marokkaanse vaders in Nederland*. Assen: Van Gorcum.
- Distelbrink, M. & Hooghiemstra, E., m.m.v. Smit, S. (2005). *Allochtone gezinnen. Feiten en cijfers*. Den Haag: Nederlandse Gezinsraad.
- Dutton, D.G. & Golant, S.K. (2000). *De Partnermishandelaar. Een psychologisch profiel*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Edleson, J.L. & Williams, O.J. (2007). *Parenting by men who batter. New directions for Assessment and Intervention*. Oxford: University Press.
- Ermers, R. (2007). *Eer en eerwraak. Definitie en analyse*. Amsterdam: Bulaaq.
- Gestel, M van Gil, Mulder, N. de & Dijkstra, S. (2010). *Samen verder na partnergeweld? Een verkennend onderzoek naar de mogelijkheden en beperkingen van Begeleide terugkeer bij de vrouwenopvang*. Breda: Avans.
- Grit, M., & Koning, A. (2009). *Crisisopvang in het Oranje Huis: Beschrijving van de methodiek*. Amsterdam: Stichting Blijf Groep.
- Guterman, N. B., Lee, Y., Lee, S.J. Waldfogel, J., & Rathouz, P.J. (2009). Fathers and maternal risk for physical child abuse. *Child Maltreatment*, 14(3), 277-290.
- Groen, M. (2003). De samenhang van schaamte en geweld. In: Groen, M. & Lawick, J. van (Red.). *Intieme oorlog. Over de kwetsbaarheid van familierelaties*. Amsterdam: Van Gennep.
- Groen, M. & Lawick, J. van (2003.). *Intieme oorlog. Over de kwetsbaarheid van familierelaties*. Amsterdam: Van Gennep.
- Hester, M. Harwin, N. & Pearson, C. (2006). *Making an Impact*. London: Jessica Kingsley.

- Hester, M. (2009). *Who does what to whom. Gender and domestic violence perpetrators*. Bristol: Bristol University in association with Northern Rock Foundation.
- Hobson, B. (red.) (2002). *Making men into fathers. Men Masculinities and the Social Politics of Fatherhood*. Cambridge: Cambridge university Press.
- Holden, G., Geffner, R. & Jouriles, E. (eds) (1998). *Children Exposed To Marital Violence : Theory, Research and Applied Issues*. Washington DC : American Psychological Association.
- Johnson, M.P. (2008). *A typology of domestic violence: Intimate terrorism, violent resistance and situational couple violence*. Hanover & London: University Press of New England.
- Johnson, M.P. (2006). Conflict and control: Gender symmetry and asymmetry in domestic violence. *Violence Against Women*, jrg. 12, nr. 11, p. 1003-1018.
- Jouriles, E.N., McDonald, R., Spiller, L., Norwood, W.D., Swank, P.R., Stephens, N., Ware, H., & Buzy, W.M. (2001). Regular Articles - Reducing Conduct Problems Among Children of Battered Women. *Journal of consulting and clinical psychology*, 69 (5),774-785.
- Knaap, L.M. van der, Idrissie, F. el & Bogaerts, S. (2010). *Daders van huiselijk geweld*. Onderzoek en beleid, 287. Boom Juridische uitgevers/WODC.
- Lamers-Winkelmann, F. (2006) Kindermishandeling: Over verloren geloof, hoop en liefde (oratie). *Tijdschrift voor orthopedagogiek*, 45 (10), 437-448.
- Lamers-Winkelmann, F., Slot, N.W., Bijl, B., & Vijlbrief, A.C. (2007). *Scholieren over mishandeling. Resultaten van een landelijk onderzoek naar de omvang van kindermishandeling onder leerlingen van het voortgezet onderwijs*. Amsterdam / Duiven-drecht: Vrije Universiteit Amsterdam / PI Research.
- Lawick, J. van (2003). Over jonge heersers en terreur in huis. In: Groen, M. & Lawick, J. van (2003.). *Intieme oorlog. Over de kwetsbaarheid van familierelaties*. Amsterdam: Van Genneep.
- Levendosky, A., Dayton, C.J., Davidson, W.S., & Bogat, G.A. (2010). A caregiver-child socioemotional and relationship rating scale. *Infant mental health journal*, 31 (2), 201-220.
- Lünnemann, K., Goderie, M., & Tierolf, B. (2010). *Geweld in afhankelijkheidsrelaties: Ontwikkelingen in vraag naar en aanbod van hulp en opvang*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Lünnemann, K., Smit, W., & Drost, L. (2010). *De methodiek Oranje Huis in uitvoering*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

- Lünnemann, K.D., Pels, T. & Tan, S. (2011). Deel I Het onderzoek. In: Pels, T., Lünnemann, K.D. & Steketee, M (Red). *Opvoeden na partnergeweld. Ondersteuning van moeders en jongeren van diverse afkomst*. Assen: Van Gorcum
- Lünnemann, K.D., Pels, T. & Distelbrink, M. (2011 in press). *Geweld in partnerrelaties en overdracht van geweld: een literatuurverkenning*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Metin, S., Krikke, H. & Simsek, J. (2006). *Huiselijke vrede. Allochtone mannen over huiselijk geweld, mannelijkheid en eer*. Stichting Ada Awareness.
- Nanhoe, A.C. (2011) *Pionieren in de mannenopvang. Een evaluatiestudie na 2 1/2 jaar ervaring met de opvang en hulpverlening aan mannelijke slachtoffers van (dreiging van) geweld in afhankelijkheidsrelaties in Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht*. Den Haag: Gemeente Den Haag.
- Pas, A. van der. (2005). *Eert uw vaders en uw moeders. Handboek Methodische Ouderbegeleiding 3. Opvoedproblemen nader verklaard*. Amsterdam: SWP.
- Pas, A. van der. (2009). *De interventiefase. Handboek methodische ouderbegeleiding 6*. Amsterdam: SWP.
- Paymar, M. (2000). *Violent No More. Helping Men End Domestic Abuse*. Hunter House Publishers.
- Pels, T. (1998) *Opvoeding in Marokkaanse gezinnen in Nederland. De creatie van een nieuw bestaan*. Assen: Van Gorcum.
- Pels, T. (2005). Marokkaanse vaders. Van patriarchen naar betrokken paternalisten. In M. Distelbrink, P. Geense, & T. Pels (red.) *Diversiteit in vaderschap. Chinese, Creools-Surinaamse en Marokkaanse vaders in Nederland*, (pp. 215-301). Assen: Van Gorcum.
- Pels, T., Distelbrink, M. & Postma, L. (2009). *Opvoeding in de migratiecontext. Review van onderzoek naar de opvoeding in gezinnen van nieuwe Nederlanders*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Pels, T., Lünnemann, K.D. & Steketee, M (Red.) (2011). *Opvoeden na partnergeweld. Ondersteuning van moeders en jongeren van diverse afkomst*. Assen: Van Gorcum.
- Pels, T., Distelbrink, M., Tan, S. & Lünnemann, K.D. (2011). Deel II De moeders. In: Pels, T., Lünnemann, K.D. & Steketee, M (Red.). *Opvoeden na partnergeweld. Ondersteuning van moeders en jongeren van diverse afkomst*. Assen: Van Gorcum.
- Radford, L., & Hester, M. (2006). *Mothering through domestic violence*. London/ Philadelphia: Jessica Kingsley Publications.
- Reijmers, E. (2004). *Project begeleide terugkeer*. Amsterdam: Vrouwenopvang Amsterdam.

- Roy, K.M. & Dyson, O. (2010). Making daddies into fathers: Community-based fatherhood programs and the construction of masculinities for low-income, African American men. *American Journal Community Psychological*, 45(1-2), 139-154.
- Römkens, R.G. (1992). *Gewoon geweld? Omvang, aard, gevolgen en achtergronden van geweld tegen vrouwen in heteroseksuele relaties*. Amsterdam/Lisse: Swets & Zeitlinger.
- Salisbury, E.J., Henning, K., & Holford, R. (2009). Fathering by Partner-Abusive Men: Attitudes on Children's Exposure to Interparental Conflict and Risk Factors for Child Abuse. *Child Maltreatment*, 14(3), 232-242.
- Slep, A.M. & O'Leary, S.G. (2001). Examining Partner and Child Abuse: Are We Ready for a more Integrated Approach of family Violence? *Clinical Child and Family Psychology Review*, 4, (2), 87-107.
- Steketee, M., Mak, J. & Flikweert, M. (2011). Deel III De jongeren. In: Pels, T., Lünemann, K.D. & Steketee, M (Red). *Opvoeden na partnergeweld. Ondersteuning van moeders en jongeren van diverse afkomst*. Assen: Van Gorcum, p. 127-183.
- Tubbs, C.Y. & Williams, O.J. (2007). Shared parenting after abuse: battered mothers' perspectives on parenting after dissolution of a relationship. In: Edleson, J.L. & Williams, O.J. (Eds). *Parenting by men who batter. New directions for Assessment and Intervention*. Oxford: University Press.
- Vergeer, M.M. & Hermanns, J.M.A. (1996). Hoe voeden Nederlandse ouders op? Het perspectief van de ouders zelf. In: Rispens, J., Hermanns, J.M.A. & Meeus, W.H.J. (Red.). *Opvoeden in Nederland*. Assen: Van Gorcum.
- Vetere, A. & Cooper J. (2005) The effects of domestic violence on children: Trauma, resilience and breaking the cycle of violence. In: C. Newnes and N. Radcliffe (Eds). *Making and Breaking Children's Lives*. Ross-on-Wye: PCCS Books.
- Williams, O.J., Boggess, J.L. & Carter, J. (2001). Fatherhood and domestic violence: exploring the role of men who batter in the lives of their children. In: Graham-Bermann, S.A., & Edleson, J.L. (eds.) *Domestic violence in the lives of children: The future of research, intervention, and social policy* (pp. 157-188). Washington: American Psychological Association.
- Woerds, S, ter., Stavenuiter, M. & Duijvendak, J.W. (2007). *Caring is sharing. Involvement of fathers in care and household tasks in five European countries*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Wolfe, D.A. et al. (2003) The effect of children's exposure to domestic violence. A meta analysis and critique. *Clinical Child and Family Psychology review*, 6, 171-187.
- Yerden, I. (2008). *Families onder druk. Huiselijk geweld in Marokkaanse en Turkse gezinnen*. Amsterdam: Van Gennep.
- Yerden, I. (2010). *Schaamte en strategisch handelen. Opvoeding in Turkse en Marokkaanse gezinnen*. Amsterdam: Van Gennep.

Bijlage 1 Schema interviewanalyse

Interviewnummer	Samenvatting	Citaten
Waar geworven	• • •	• • •
Korte beschrijving respondent <i>Denk aan etniciteit, leeftijd, opleiding, werk, waar opgegroeid</i>	• • •	• • •
Gezinssamenstelling respondent <i>Woont hij samen met partner/ gescheiden? Eerdere relaties? Kinderen? Kinderen uit eerdere relaties. Let op! Indien informatie hierover, ook kijken naar relaties met burens.</i>	• • •	• • •
Jeugd respondent <i>Familierelaties, rol religie, taakverdeling in huis</i>	• • •	• • •
Geweld in jeugd respondent <i>Straffen door ouders en geweld ouders onderling (wie? hoe? waarom? hoe vaak?). Geweld tijdens jeugd buiten ouderlijk gezin</i>	• • •	• • •
Geweldsgeschiedenis <i>Hoe vaak? Hoe lang? Wat is ergste wat is gebeurd? Letsel? Voorbeelden beschrijven</i>	• • •	• • •
Aanleidingen geweld <i>Controle, macht, eer, corrigeren, etc.</i>	• • •	• • •
Beleving geweld door vaders <i>Dader-slachtoffer verhouding volgens vader, rol vrouw, Schaamtegevoel</i>	• •	•
Gedrag kind tijdens geweld <i>Weglopen, vermijden, stil, sussen, partij kiezen</i>	•	•

Interviewnummer	Samenvatting	Citaten
Vaderrol <i>Hoe is taakverdeling vader moeder? Wat vindt vader hiervan?</i>	•	•
Hiërarchie in huis <i>Wie bepaalt wat? Wie bepaalt regels en handhaaft deze? Wat is de rol van andere familie (ouders vader en ouders partner)</i>	•	•
Opvoedingsdoelen <i>Wat wil vader bereiken met opvoeding? Komt dit overeen met wat moeder wil? Hoe probeert hij dit te bereiken? Verschillen jongens en meisjes</i>	•	•
Zaken die de opvoeding compli- ceren <i>Financiën, gezondheid, juridische problemen, middelengebruik, omgangsregeling</i>	•	•
Straffen <i>Hoe worden kinderen gestraft? Door wie? Waarom? verschillen jongens en meisjes</i>	•	•
Gevolgen geweld voor vaderrol <i>Verandert relatie vader met kinde- ren (gespreksonderwerpen, wat hij doet met kinderen, taakverdeling vader / moeder</i>	• •	• •
Gevolgen geweld voor kind- <i>Schoolprestaties, angstgevoelens, probleemgedrag Wat denkt vader hier zelf van? Zijn reactie op deze vraag</i>	• •	• •
Formele steun <i>Heeft vader formele steun (ge- had)? Heeft moeder formele steun (gehad)? Hebben kinderen formele steun (gehad)? Als vader formele steun krijgt, hoe is hij daar dan terecht gekomen en hoe ervaart hij dat?</i>	• •	• •
Informele steun <i>Van wie? Voor wie (zichzelf, vrouw, kind)? Ervaringen met informele steun</i>	• •	• •
Mening vader over steun <i>Formeel en informeel, voor kinde- ren, (ex-)partner en zichzelf</i>	•	•
Opvallende dingen volgens sa- menvatter	•	•

Colofon

Opdrachtgever/financier	GGD Rotterdam-Rijnmond
Auteurs	Mr. K.D. Lünemann N. Hermens, MSc W. Roeleveld, MSc, MA
Met medewerking van	Dr. S. Dijkstra Drs. I. Yerden
Omslag	Grafitall, Eindhoven
Uitgave	Verwey-Jonker Instituut Kromme Nieuwegracht 6 3512 HG Utrecht T (030) 230 07 99 E secr@verwey-jonker.nl I www.verwey-jonker.nl

De publicatie kan gedownload en/of besteld worden via onze website.

ISBN 978-90-5830-474-2

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2011. Eerste druk.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut. Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute. Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.

Wat vinden mannen van geweld in hun relatie, hoe kijken zij aan tegen hun vaderrol, welke waarden willen zij hun kinderen meegeven? En hebben zij behoefte aan ondersteuning? 26 mannen vertellen in deze publicatie over hun jeugd, geweld in de relatie en hun opvoedingsidealen.

Goed vaderschap staat niet los van goed partnerschap. Reflectie op het eigen handelen is een voorwaarde daartoe. Dit ontbreekt nogal eens onder mannen die geweld plegen in hun relatie, zo blijkt ook uit dit onderzoek. Maar ook komt naar voren dat het vaderschap de motor kan zijn tot zelfverandering. Juist omdat mannen hun vaderrol willen uitoefenen en contact willen met hun kinderen, kunnen ze ander gedrag aanleren. Tegelijkertijd blijkt dat niet iedere man voldoende veiligheid kan bieden aan zijn kinderen. Dat staat een vaderrol in de weg. Voor de komende jaren is het de uitdaging om mannen die geweld plegen in hun relatie te motiveren tot reflectie en het nemen van verantwoordelijkheid als vader - en als partner.

